

ETT STARKT UNDERLAG FÖR DELAKTIGHET OCH JÄMLIKHET

Finlands handikappolitiska program
VAMPO 2010–2015

Ett starkt underlag för delaktighet och jämlikhet.
Finlands handikappolitiska program VAMPO 2010-2015

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2010:12

ISSN-L 1236-2050

ISSN 1236-2050 (print)

ISSN 1797-9854 (online)

ISBN 978-952-00-3063-6 (inh.)

ISBN 978-952-00-3064-3 (PDF)

URN:ISBN:978-952-00-3064-3

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3064-3>

www.stm.fi/sv/publikationer

Förlag: Social- och hälsovårdsministeriet

Omslagsbild: Jenni-Juulia Wallinheimo-Heimonen

Layout och tryckning: Universitetstryckeriet, Helsingfors 2010

SAMMANDRAG

ETT STARKT UNDERLAG FÖR DELAKTIGHET OCH JÄMLIKHET

Finlands handikappolitiska program 2010-2015

■ Alla människor är jämlika. Alla ska ha lika möjligheter att leva i samhället och delta i dess verksamhet. Diskriminering är förbjuden. Utnyttjande och våldsam behandling är straffbara gärningar. I praktiken har personer med funktionsnedsättning dock inte möjlighet att fullt ut utnyttja sina rättigheter och friheter eller fullgöra sina skyldigheter. Strukturella hinder och rådande attityder i samhället begränsar deras självständiga liv, självbestämmanderätt och samhällelig delaktighet i alla åldrar.

Regeringen vill säkerställa en rättvis ställning i samhället för människor med funktionsnedsättning genom att avhjälpa olägenheter genom konkreta korrigerings- och utvecklingsåtgärder. Med tanke på detta arbete inleddes beredningen av ett handikappolitiskt program. I programmet anges de konkreta handikappolitiska riktlinjerna för de närmaste åren (2010–2015). Likaså presenteras de processer i samhället genom vilka man strävar efter att åstadkomma en hållbar och ansvarsfull handikappolitik. De förutsätter åtgärder både inom de närmaste åren och på längre sikt.

Åtgärderna enligt programmet utgör en ambitiös helhet där alla politiksektorer utvecklas ur ett perspektiv av rättigheter, friheter och lika möjligheter för personer med funktionsnedsättning. Programmet är indelat i 14 innehållsområden som är viktiga med tanke på handikappolitiken. Det finns sammanlagt 122 konkreta åtgärder för att avhjälpa missförhållanden. De korrigerande och förebyggande åtgärderna för att avhjälpa eller lindra dem

har behandlats var för sig. I fråga om samtliga åtgärder har man utrett vilket förvaltningsområde som ska ansvara för genomförandet, tidtabeller, finansieringsbehov, skyldigheter och en indikator med vilken genomförandet av en åtgärd kan följas upp. En del av åtgärderna kräver ändringar i lagstiftningen och styrning av genomförandet. Därutöver behövs utbildning, information, omfattande utvecklingsarbete, utveckling av finansiering och strukturer, uppdatering av begrepp samt förstärkning av kunskapsbasen som stöd för genomförandet och uppföljningen av handikappolitiken.

Kärnan i det handikappolitiska programmet utgörs av åtgärder för att säkerställa följande mål:

1. bereda och verkställa de lagstiftningsändringar som en ratificering av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning kräver
2. förbättra den socioekonomiska ställningen för personer med funktionsnedsättning och förebygga fattigdom
3. säkerställa tillgången och kvaliteten på särskilda tjänster och stödåtgärder på olika håll i landet
4. förstärka och öka tillgänglighet i samhället
5. förstärka handikappforskningen, öka kunskapsbasen samt utveckla mångsidiga och högklassiga metoder som stöd för genomförandet och uppföljningen av handikappolitiken.

Man beräknar att mer än hälften av programmets åtgärder kan genomföras inom de behöriga förvaltningsområdena utan merkostnader. Några åtgärder kräver finansiering omedelbart eller i ett senare skede av genomförandet. I många avseenden specificeras finansieringsbehovet dock först efter att det ansvariga förvalt-

ningsområdet beslutat om de olika faserna och nivåerna i genomförandet. Utgångspunkten är att åtgärderna genomförs inom ramen för statsrådets rambeslut som är i kraft vid tidpunkten, genom att allokera resurser i mån av möjlighet och enligt behov.

Programmet kräver att åtgärderna verkställs och följs upp effektivt. De inleds genast efter att programmet färdigställts. Målet i framtiden är en hållbar handikappolitik. Den ger utrymme för samhällets mångfald, förebygger diskriminering och social utslagning och stärker tillgänglighet i samhället. Ansvaret för att genomföra en hållbar handikappolitik ankommer på samtliga aktörer i samhället.

Nyckelord:

förbud mot diskriminering, grundläggande rättigheter, handikappolitik, inkludering, jämlikhet, mänskliga rättigheter

SUMMARY

A STRONG BASIS FOR INCLUSION AND EQUALITY

Finland's Disability Policy Programme 2010–2015

■ All people are equal. All people must have equal opportunities to live and act in society. Discrimination is forbidden. Abuse and violent treatment are punishable acts. In practice people with disabilities however cannot exercise their rights and freedoms or fulfil their responsibilities to the full. Structural barriers and prevalent attitudes in society restrict the independent living and coping, self-determination and social inclusion of people with disabilities at all ages.

The Government wants to ensure the equal status of people with disabilities in society by tackling drawbacks by concrete corrective and development measures. For this purpose, the drafting of the Disability Policy Programme was started. The programme outlines the concrete disability policy actions for the next few years (2010–2015). The societal developments to achieve sustainable and accountable disability policy are outlined in the same context. They demand measures in both the next few years and in a longer term.

The measures of the programme are ambitious and aim at developing all the relevant policy sectors from the perspective of the rights, freedoms and equal opportunities of persons with disabilities. The programme is divided into 14 content areas that are important from the point of view of disability policy. It comprises altogether 122 concrete measures to tackle the drawbacks. Each corrective or preventive measure needed to eliminate or alleviate them has been looked at separately. The

administrative sector responsible for implementation, timetables, financial needs, obligations and an indicator by which the implementation of the measure is followed has been examined in regard to each of them. Some of the measures presuppose amendments to the relevant legislation and steering of the implementation. What is needed in addition is education, information, extensive improvements, development of financing and structures, updating of concepts, as well as strengthening the knowledge base in support of the implementation and monitoring of disability policy.

The main content of the Disability Policy Programme is measures to ensure the following objectives:

1. Preparation and implementation of the legislative amendments necessitated by the ratification of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities
2. Improving the socioeconomic status of persons with disabilities and combating poverty
3. The availability and high quality of special services and support measures will be ensured across the country
4. Accessibility in society will be strengthened and increased
5. Disability research will be reinforced, the information base improved, and diversified high-quality methods developed in support of disability policy and monitoring.

It is estimated that more than half of the measures of the Disability Policy Programme can be realised without extra costs to the administrative sector implementing

them. Some of the measures require financing at once or in a later phase of the implementation. In several respects, the demand for funding will be specified only after the responsible sector has decided on the phasing and levels of the implementation. The basic principle is that the measures are implemented in line with the Government decision on spending limits in force and within the budget, allocating resources as possible and as needed.

The programme requires an efficient implementation and monitoring. They will be initiated once the programme has been completed. The future objective is to achieve a sustainable disability policy. It will foster a diversified society, prevent discrimination and reinforce accessibility in society. All the relevant actors in society are responsible for implementing the sustainable disability policy.

Key words:

disability policy, equality, fundamental rights, human rights, inclusion, mainstreaming, non-discrimination

TIIVISTELMÄ

VAHVA POHJA OSALLISUUDELLE JA YHDENVERTAISUUDELLE.

Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015

■ Kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia. Kaikilla on oltava yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassa. Syrjintä on kielletty. Hyväksikäyttö ja väkivaltainen kohtelu ovat rangaistavia tekoja. Käytännössä vammaisten ihmisten ei kuitenkaan ole mahdollista käyttää täysimääräisesti oikeuksiaan ja vapauksiaan tai täyttää velvollisuuksiaan. Yhteiskunnan rakenteelliset esteet ja vallitsevat asenteet rajoittavat vammaisten ihmisten itsenäistä suoriutumista, itsemääräämisoikeutta ja yhteiskunnallista osallisuutta kaikkina ikäkausina.

Hallitus haluaa turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen aseman yhteiskunnassa puuttumalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Tätä työtä varten käynnistettiin vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) valmistelu. Ohjelmassa linjataan lähivuosien (2010–2015) konkreettiset vammaispoliittiset toimenpiteet. Samoin linjataan yhteiskunnalliset kehityskulut, joilla tavoitellaan kestävää ja vastuullista vammaispolitiikkaa. Ne edellyttävät toimenpiteitä sekä lähivuosina että niitä pidemmälle ulottuvalla ajanjaksolla.

Ohjelman toimenpiteet muodostavat kunnianhimoisen kokonaisuuden, jossa kaikkia politiikan lohkoja kehitetään vammaisten ihmisten oikeuksien, vapauksien ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien näkökulmasta. Ohjelma on jaettu 14 vammaispoliittisesti merkittävään sisältöalueeseen. Siinä on yhteensä 122 konkreettista toimenpidettä, joilla epäkohtiin tartutaan. Niiden poistamiseksi tai lieventämiseksi tarvittavia korjaavia

tai ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä on tarkasteltu kuttakin erikseen. Kaikkien osalta on selvitetty toteutuksesta vastaava hallinnonala, aikataulutus, rahoitustarve, velvoite ja mittari tai muu osoitin, jolla toimenpiteen toteutumista seurataan. Osa toimenpiteistä edellyttää muutoksia lainsäädäntöön sekä toimeenpanon ohjausta. Lisäksi tarvitaan koulutusta, tiedotusta, laaja-alaista kehittämistyötä, rahoituksen ja rakenteiden kehittämistä ja käsitteiden ajantasaistamista sekä vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tukena olevan tietopohjan vahvistamista.

Vammaispoliittisen ohjelman kärjen muodostavat toimenpiteet, joilla varmistetaan seuraavat tavoitteet:

1. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelu ja voimaansaattaminen
2. vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen ja köyhyyden torjunta
3. erityispalvelujen ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistaminen maan eri puolilla
4. yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen
5. vammaistutkimuksen vahvistaminen, tietopohjan lisääminen sekä laadukkaiden ja monipuolisten menetelmien kehittäminen vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tueksi.

Yli puolet vammaispoliittisen toimenpiteistä arvioidaan toteutettavan hallinnonaloilla ilman lisäkustannuksia. Osa toimenpiteistä edellyttää rahoitusta heti tai toimeenpanon myöhemmässä vaiheessa. Monin osin rahoitustarve täsmentyy vasta vastuullisen hallinnonalan

päätäessä toimeenpanon vaiheistuksesta ja tasosta. Lähtökohtana on, että toimenpiteitä toteutetaan kulloinkin voimassaolevan valtioneuvoston kehyspäättöksen ja talousarvion puitteissa kohdentaen resursseja mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan.

Ohjelma edellyttää toimenpiteiden tehokasta toimeenpanoa ja seurantaa. Ne käynnistetään heti ohjelman valmistuttua. Tulevaisuuden tavoitteena on kestävä vammaispolitiikka. Se antaa tilaa yhteiskunnan monimuotoisuudelle, torjuu syrjintää ja vahvistaa yhteiskunnan esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Vastuu kestävä vammaispolitiikan toteuttamisesta on yhteiskunnan kaikilla toimijoilla.

Avainsanat:

ihmisoikeudet, osallisuus, perusoikeudet, syrjinnän kieltö, vammaispolitiikka, yhdenvertaisuus, valtavirtaistaminen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANDRAG	3
SUMMARY	6
TIIVISTELMÄ	9
1. En hållbar och ansvarsfull handikappolitik	17
2. Bakgrund, målsättning och genomförande av beredningen av finlands handikappolitiska program.....	20
2.1. Bakgrund	20
2.2. Målsättning.....	23
2.3. Genomförande	25
3. Utmaningar för handikappolitiken	29
3.1. Ett självständigt liv.....	32
3.1.1. Familjeliv	38
3.1.2. Boende	40
3.1.3. Rörlighet.....	49
3.1.4. Kommunikation och tillgång till information	51
3.2. Delaktighet och deltagande i samhällsfrågor	59
3.2.1. Medborgerliga rättigheter	62
3.2.2. Rättslig handlingsförmåga	63
3.2.3. Självbestämmanderätt.....	63
3.2.4. Specialtjänster och stödåtgärder som stöd för delaktighet.....	64
3.3. Byggd miljö.....	66
3.3.1. Nya byggnader.....	70
3.3.2. Renoveringsbyggande och nuvarande byggnadsbestånd	71
3.4. Trafiktjänster	73
3.4.1. En fungerande kollektivtrafik	77
3.4.2. Passagerarnas rättigheter inom de olika trafiklagen.....	79
3.4.3. Taxitrafik.....	83

3.5. Utbildning och studier	83
3.5.1. Grundläggande utbildning	87
3.5.2. Gymnasieutbildning	90
3.5.3. Yrkesutbildning.....	91
3.5.4. Högskoleutbildning	93
3.5.5. Livslångt lärande.....	94
3.6. Arbete	95
3.6.1. Sysselsättning.....	99
3.6.2. Att utföra arbete.....	104
3.6.3. Begrepp som hänför sig till arbetet	105
3.7. Hälso- och sjukvård och rehabilitering	106
3.7.1. Hälso- och sjukvård	112
3.7.2. Rehabilitering.....	115
3.8. Social trygghet	120
3.8.1. Tryggande av utkomst för personer utanför arbetskraften och för andra personer med nedsatt funktionsförmåga i svag ekonomisk ställning	122
3.8.2. Grunder för begränsningar i risksituationer samt ersättningspraxis.....	126
3.9. Rättsskydd, säkerhet och integritet.....	126
3.9.1. Rättsskydd mot diskriminering.....	129
3.9.2. Större sårbarhet och risk för personer med funktionsnedsättning att råka ut för utnyttjande och våld.....	130
3.9.3. Störnings- och krissituationer i samhället	131
3.9.4. Internationella krissituationer och humanitär hjälp.....	132
3.10. Kultur och fritid.....	133
3.10.1. Idrottstjänster	136
3.10.2. Konst- och kulturtjänster	137
3.10.3. Bibliotekstjänster	138
3.11. Diskriminering som drabbar personer med funktionsnedsättning.....	139

3.12. Kunskapsbas	145
3.13. Skattestödet ersätts av direkt budgetstöd	153
3.14. Internationell verksamhet	154
3.14.1. FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	157
3.14.2. Handikappolitiken som genomgående tema i det internationella samarbetet	158
4. Genomförande och uppföljning av finlands handikap- politiska program	163
4.1. Genomförande.....	163
4.2. Uppföljning.....	164
4.2.1. Handikappolitiskt program (2010–2015)	164
4.2.2. Handikappolitik.....	166
4.2.3. Uppföljning av genomförandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning	167
5. Handikappolitikens finansiering och resurser	168
6. Mot en hållbar handikappolitik	171
6.1. Självbestämmanderätt och valfrihet.....	171
6.2. Attityder och värderingar	172
6.3. Ett tillgängligt Finland	174
6.4. En utvärdering av handikappolitikens konsekvenser	176
6.5. Att säkerställa jämlikhet och delaktighet.....	177
7. Gemensamt ansvar.....	178
7.1. Den offentliga sektorn	178
7.2. Den privata sektorn.....	180
7.3. Medborgarorganisationer	181
8. Slutord.....	183
 Bilaga: Styrgruppen för beredning av det handikappolitiska programmet (1.9.2008–31.3.2010)	187

I. EN HÅLLBAR OCH ANSVARSFULL HANDIKAPPOLITIK

- Det handikappolitiska tänkandet har gått framåt under de senaste åren. Utgångspunkten utgörs av de grundläggande och de mänskliga rättigheterna tillsammans med utvecklingen av samhället enligt principen om integrering. På global nivå främjas rättigheterna för personer med funktionsnedsättning av Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (härefter FN-konventionen, 2006).

Finland har undertecknat konventionen och det tillhörande frivilliga protokollet. I enlighet med konventionen förbinder parterna sig att säkerställa att alla mänskliga rättigheter och grundläggande rättigheter genomförs fullt ut för alla personer med funktionsnedsättning. Det förutsätter ett engagemang som hänför sig till alla juridiska, administrativa och övriga åtgärder för genomförande av de rättigheter som tillerkänns enligt konventionen. Ett nytt handikappolitiskt tänkande och handlingsätt på nationell nivå har fått kraft av statsrådets redogörelse om handikappolitiken (2006).

En kraftig förändring i det handikappolitiska tänkandet har påverkat vårt sätt att ställa upp mål, handla och tolka olika frågor. Den globala handikappolitiken har öppnat nya vyer och målsättningar även för den nationella handikappolitiken. I ett demokratiskt samhälle som är öppet för alla ska varje människa ha självbestämmanderätt och möjlighet att påverka sitt eget liv. Alla ska även ha förutsättningar att delta i samhällelig verksamhet och vara medlemmar av samhället. Modern

handikappolitik genomförs långsiktigt och målinriktat. Då politiken genomförs beaktas de mål som är hållbara i socialt, ekologiskt, kulturellt och ekonomiskt avseende.

Åtgärderna i det handikappolitiska programmet återfinns på olika nivåer med avseende på hur juridiskt förpliktigande, fundamentala och långsiktiga de är. Åtgärder som dirigerar samhällsutvecklingen utgör åtgärdshelheter som hänför sig till självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning och samhällets tillgänglighet och attityder. Alla åtgärder, även åtgärder av engångskaraktär, förstärker samhällelig delaktighet och likvärdiga möjligheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt den respons som erhållits under beredningen av programmet är det likväl möjligt att granska åtgärderna som helheter även i fråga om prioritet och viktighetsordning.

Av största vikt är att de bestämmelser ändras som i praktiken har hindrat Finland från att ratificera FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som Finland redan har undertecknat. De ändringar i bestämmelserna som förutsätts av konventionen hänför sig till självbestämmanderätt och valfrihet för personer med funktionsnedsättning. Det handlar om att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt att välja sin hemkommun, att deras självbestämmanderätt ska förstärkas och att den reglering som begränsar den ska klarläggas.

För det andra betonas åtgärder med hjälp av vilka den socioekonomiska ställningen för personer med funktionsnedsättning förbättras och fattigdom förebyggs. Arbete ska utgöra det primära sättet att åstadkomma detta. Då det inte är möjligt behövs ett tillräckligt starkt socialskydd för att trygga välfärden. Det är inte rimligt att

någon ska leva sitt liv utan möjlighet att förbättra sina levnadsförhållanden.

I tredje rummet kommer de åtgärder med hjälp av vilka tillgängligheten till specialtjänster som motsvarar individuella behov och kan fås vid rätt tidpunkt ska tryggas på olika håll i landet. Även möjligheterna till anpassningsåtgärder kommer att förstärkas. För det fjärde är det nödvändigt att utöka antalet åtgärder med hjälp av vilka ett tillgängligt samhälle byggs upp. De hinder som nu finns ska undanröjas och uppkomsten av nya hinder förebyggas. För det femte finns det ett behov av att utöka handikappforskningen, förstärka kunskapsbasen och utveckla högklassiga och mångsidiga metoder till stöd för planering, beslutsfattande och uppföljning av handikappolitiken. Även handikappforskningens status bör förstärkas.

Effekten av de olika åtgärderna inom programmet förstärks av att de genomförs parallellt och samtidigt. Tillsammans åstadkommer åtgärderna en hållbar handikappolitik. Staten bär i sista hand ansvaret för rättvisa levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning och för att det finns förutsättningar i samhället för dessa villkor. Ansvaret för att genomföra en hållbar handikappolitik faller likväl på samtliga aktörer i samhället: den offentliga och den privata sektorn samt medborgarsamhället.

2. BAKGRUND, MÅLSÄTTNING OCH GENOMFÖRANDE AV BEREDNINGEN AV FINLANDS HANDIKAPPOLITISKA PROGRAM

2.1. BAKGRUND

Funktionsnedsättning har traditionellt granskats som ett medicinskt fenomen och ett socialpolitiskt problem som samhället har reagerat på genom åtgärder riktade till den enskilda individen. Åtgärderna har avspeglat en förmyndar- och vårdarattityd och till och med en tendens till isolering från samhället. Ett synsätt som betonar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning har på 2000-talet förflyttat tyngdpunkten i handikappolitiken till åtgärder som syftar till att säkerställa delaktighet och likabehandling i samhället för personer med funktionsnedsättning. Enligt denna uppfattning ska samhället utvecklas så att alla har möjligheter att leva och verka på lika villkor.

Som medlemsstat i FN, Europeiska unionen och rådet har Finland förbundit sig att verka för ett samhälle som är öppet för alla och inte diskriminerar någon. I grundlagen garanteras jämlikhet för personer med funktionsnedsättning och förbjuds diskriminering. Likabehandling av personer med funktionsnedsättning och stöd för livskontroll, arbets- och verksamhetsförmåga samt eget initiativ har redan en längre tid utgjort centrala mål för regeringens handikappolitik. Under de senaste åren har funktionsnedsatta personers ställning förbättrats genom

en avsevärd utveckling av lagstiftning och tjänster. Likaså har tillgängligheten i samhället förbättrats på olika delområden.

I förverkligandet av faktisk delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning förekommer fortfarande brister. Hinder förknippade med samhällets strukturer och attityder, bristfällig kunskap och lokala skillnader i genomförandet av handikappolitiken hindrar personer med funktionsnedsättning att fullt ut använda sina samhälleliga rättigheter och friheter eller fullgöra sina skyldigheter i alla åldersstadier.

Milstolpar i den senaste tidens helhetsbetonade och långsiktiga utveckling av handikappolitiken utgörs av statsrådets första handikappolitiska redogörelse i Finland, FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Europarådets handikappolitiska verksamhetsprogram 2006–2015. Samtliga dokument uppgjordes år 2006.

Statsminister Matti Vanhanens I regering gav på våren 2006 Statsrådets redogörelse om handikappolitiken. I redogörelsen har den finländska handikappolitikens tre centrala principer inskrivits: Rätt till likabehandling, delaktighet samt nödvändiga tjänster och stödåtgärder. I redogörelsen uppställdes även mål för utveckling av handikappolitiken: 1) med hjälp av handikappolitiken garanteras de mänskliga rättigheterna och icke-diskriminering, 2) ett handikappolitiskt program utarbetas för Finland i syfte att styra handikappolitisk verksamhet, 3) tillgång till arbete för medborgare med funktionsnedsättning främjas, 4) en skälig utkomst tryggas, 5) jämlikhet i utbildningen förverkligas samt tjänster och stöd för studier säkerställs, 6) kulturella rättigheter tryggas och tillgången till kultur tryggas, 7) möjligheter

till självständigt boende stöds, 8) den egna livskompetensen förbättras med hjälp av handikapptjänster, 9) delaktigheten och tillgängligheten förbättras med hjälp av informationstekniska lösningar och 10) informationsanskaffningen om personer med funktionsnedsättning förbättras och handikappforskningen förstärkas.

Vid behandlingen av redogörelsen föreslog riksdagens social- och hälsoutskott att regeringen snarast påbörjar en beredning av ett omfattande handikappolitiskt program för styrning av verksamheten hos alla instanser.

Utskottet betonade i sitt betänkande att det program som ska beredas ska vara konkret och att hänsyn ska tas till personer med funktionsnedsättning så att det handikappolitiska arbete som är gemensamt för de olika förvaltningsområdena genomförs på ett bättre sätt.

I regeringsprogrammet för statsminister Matti Vanhanens II regering har inskrivits att ett handikappolitiskt program ska utarbetas för att trygga en rättvis ställning för personer med funktionsnedsättning. I regeringsprogrammet har även inskrivits att de centrala åtgärderna för kommande års handikappolitik ska utstakas i det handikappolitiska programmet.

Finland undertecknade i mars 2007 den konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som i december 2006 godkänkts av FN:s generalförsamling samt det tillhörande frivilliga protokollet. De förberedelser för ratificeringen av konventionen som behövs i lagstiftningen pågår som bäst. Avtalet förpliktar avtalsländerna att säkerställa att de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna förverkligas fullt ut för alla personer med funktionsnedsättning samt att genomföra de administrativa och övriga åtgärder som hänför sig till lagstiftningen i syfte att verkställa de rättigheter som

tillerkänns enligt konventionen. På detta sätt understryker konventionen ett vittgående ansvar för samhällets aktörer på samtliga nivåer av såväl lagstiftningen som dess verkställande och uppföljning.

Europarådets handikappolitiska verksamhetsprogram 2006–2015 stödjer för sin del den förändringsprocess som markerar en övergång från det medicinska, vård- och omsorgscentrerade perspektivet på funktionsnedsättningen till den syn som grundar sig på de mänskliga rättigheterna. Det perspektiv som betonar de mänskliga rättigheterna har på kort tid utvecklats till den centrala utgångspunkten för handikappolitiken såväl i Europa som på global nivå. En verksamhet i enlighet med denna syn intar en central position i handikappolitiken hos medlemsstaterna i Europarådet. Frågan gäller huruvida personer med funktionsnedsättning har samma rätt att vara människor som sina medmänniskor utan funktionsnedsättning och huruvida rättigheterna möjliggörs på samma villkor som för andra personer.

FN-konventionens förpliktelser har redan beaktats i utvecklingen av vårt lands lagstiftning och förvaltningspraxis. Även det handikappolitiska programmet och beredningen av det främjar för sin del genomförandet av konventionen på nationell nivå.

2.2. MÅLSÄTTNING

Målsättningen för det handikappolitiska programmet är att även i praktiken trygga en rättvis ställning i samhället för personer med funktionsnedsättning. De grundläggande rättigheterna och friheterna ska gälla alla människor. Likaså ska alla ha möjlighet att uppfylla sina samhällsliga skyldigheter. Målet är ett samhälle där likvärdighet,

delaktighet och icke-diskriminering förverkligas för personer med funktionsnedsättning.

I programmet utstakas målen för handikappolitiken för åren 2010–2015 och framöver. Programmet lägger en solid grund för genomförande av delaktighet och likvärdighet för personer med funktionsnedsättning.

Med hjälp av programmet förstärks genomförandet av handikappolitiken inom samhällspolitikens alla sektorer. Det är fråga om att integrera handikappolitiken och klarlägga och stärka sektoransvaret för handikappolitiken. Målsättningen är att handikappolitiken som innehafter en marginell ställning ska göras mer framträdande på olika förvaltningsområden. I programmet synliggörs hinder för samhällelig delaktighet för personer med funktionsnedsättning och föreslås åtgärder för undanröjande av hindren. Likaså syftar detta till att påverka utvecklingstrenderna i samhället så att aktivt och bemyndigat deltagande för personer med funktionsnedsättning kan förverkligas på samhällets alla delområden.

Det handikappolitiska programmet erbjuder stöd och anvisar riktning för kommunal och regional handikappolitik. Likaså utgör det ett verktyg för främjande och genomförande på bred nationell bas av FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Den öppna och på växelverkan baserade beredningen av det handikappolitiska programmet har syftat till att höja medvetenheten om funktionsnedsättning på olika förvaltningsområden och i ett vidare perspektiv inom hela samhället. Målet är att förstärka den syn som utgår ifrån att grundläggande rättigheter och mänskliga rättigheter för människor med funktionsnedsättning respekteras. I anslutning till detta är syftet att framföra fler positiva uppfattningar om den förmåga och insats med

vilken personer med funktionsnedsättning kan bidra till att utveckla samhället. På detta sätt kan man bekämpa fördomar och okunskap om funktionsnedsättning på livets alla områden.

2.3. GENOMFÖRANDE

Beredningen av det handikappolitiska programmet har genomförts i form av ett samarbete mellan utrikes-, justitie-, inrikes-, undervisnings-, (från 1.5.2010 undervisnings- och kultur) finans-, kommunikations-, arbets- och närings-, miljö- samt social- och hälsovårdsministeriet. Som parter i samarbetet har även handikappolitikens viktigaste samhällsaktörer verkat: Finlands handikappforum rf, Finlands Kommunförbund, arbetsmarknadsparterna, Institutet för hälsa och välfärd och Riksomfattande handikapprådet.

För representanter för de ministerier, Finlands Kommunförbund och arbetsmarknadsparterna samt organisationerna som medverkade i beredningen arrangerades sammanlagt 19 temamöten. De genomfördes under perioden december 2008 och september 2009. Under den första omgången fördes med stöd av ett förhandsmaterial en dialog om förvaltningsområdets handikappolitiska ansvarsområden, deras nuläge, utvecklingsbehov och utvecklingsutsikter. Under den andra omgången fortsattes dialogen: I handikappolitiskt hänseende centrala innehållsområden med hinder för likvärdighet och delaktighet togs upp; åtgärder med hjälp av vilka missförhållandena kunde avskaffas, åtgärdernas prioritetsordning samt tidtabell och finansieringsplan utreddes. Likaså utreddes vilka slags mätare eller andra tillförlitliga indikatorer det finns att tillgå för uppföljning av åtgärderna. För varje åtgärds del genomgicks vilket förvaltningsområde som i första hand bär ansvaret för genomförande av åtgärden

samt vilka förvaltningsområden som är centrala parter i genomförandet. Därtill utreddes de centrala föreskrifter som förpliktar olika förvaltningsområden att genomföra åtgärden eller stöder förverkligandet av den.

Då de centrala innehållsområdena i handikappolitiken definierades gällde det att ta ställning till grundfrågan om huruvida indelningen i förvaltningsområden ska kvarstå eller innehållet granskas utifrån samhällsrelaterade teman. Den sistnämnda strategin valdes. Trots att den som tillvägagångssätt är det mest krävande av de två har den förespråkats av programmets syfte att utvidga handikappolitiken till en del av samhällspolitiken som utsträcker sig över förvaltningsområdenas gränser. På så sätt har till exempel programmets innehållsområde 1. Ett självständigt liv utformats till en vittgående helhet för vilken ansvaret bärs av ett flertal förvaltningsområden. Ett självständigt liv skulle utöver de punkter som granskats inom området omfatta åtminstone samhällelig delaktighet och deltagande, arbete, skolgång, säkerhet och integritet, vilka alla utgör vidlyftiga helheter. För att en praktisk analys ska möjliggöras har dessa likväl undersökts som separata innehållsområden.

Beredningsarbetet för det handikappolitiska programmet har fått stöd av det inledningsseminarium som anordnades i slutet av år 2008 och det riksomfattande seminarium för hörande som hölls i slutet av år 2009. Under ledning av omsorgsminister Paula Risikko har sex regionala möten för hörande hållits. Tidpunkterna och tyngdpunkterna i innehållet var:

28.8.2009 Södra Finland/Kouvola

Social- och hälso-tjänster som säkerställer
delaktighet och jämlikhet

- 1.9.2009 Lappland/Rovaniemi
Byggd miljö inklusive boende
- 2.9.2009 Uleåborg/Uleåborgs stad
Arbetslivet
- 5.10.2009 Östra Finland/Kuopio
Utbildning och studier
- 25.1.2010 Sydvästra Finland/Åbo
Jämlikhetsplanering och samhällelig säkerhet
- 22.2.2010 Västra och Inre Finland/Seinäjoki
Tillgänglig kommunikation

Av deltagarna i de regionala omgångarna insamlades respons med hjälp av strukturerade blanketter på ort och ställe, via Internet eller per post för utarbetande av det handikappolitiska programmets slutgiltiga innehåll och form.

Förutom vid de regionala omgångarna har det handikappolitiska programmet presenterats vid ett flertal andra seminarier, möten, evenemang och mässor på olika håll i landet under olika faser av beredningen. Ett diskussionsmöte om behov av handikappolitiskt samarbete mellan olika förvaltningsområden arrangerades i juni 2009 och av nätverket för påverkan hos Finlands handikappforum i januari 2010. Sakkunniga från olika förvaltningsområden har haft stordiabilder om beredningen av programmet till sitt förfogande. Beredningens förlopp har utgjort en stående punkt på Riksomfattande handikapprådets (Vane) mötesagenda under hela beredningsperioden.

Evenemangen har samlat drygt 2 000 deltagare sammanlagt. Den respons som inkommit har utgjort ett omfattande stöd för beredningsarbetet för programmet. Den har i synnerhet berikat framställningen av de handikappolitiska innehållsområdenas betydelse och

nuvarande tillstånd. Likaså har responsen för sin del framkallat visioner och stöd för innehållsområdenas och utvecklingstrendernas riktlinjer.

Öppenheten i beredningen har fått stöd av VAMPO:s interaktiva webbsidor www.vane.to/vampo_etusivu.html. De har upprätthållits under hela beredningsperioden. Den grundläggande informationen för beredningen av programmet har varit tillgänglig på förutom finska och svenska även på tecken- och klarspråk, samiska och engelska. Utkastversionen av det handikappolitiska programmet publicerades på webben i mitten av november 2009 öppen för kommentarer från allmänheten.

Programarbetet har letts av en styrgrupp tillsatt av social- och hälsovårdsministeriet för mandatperioden 1.9.2008–31.3.2010. Gruppens uppgift har varit att 1) vid beredningen fungera som ett samarbetsnätverk mellan olika förvaltningsområden, 2) stödja, styra och följa beredningen av det handikappolitiska programmet som syftar till likabehandling och icke-diskriminering av personer med funktionsnedsättning, 3) se till att det råder balans mellan de olika delarna i programmet, 4) medan programarbetet pågår höra olika intressenters åsikter samt 5) se till att olika bakgrundsorganisationer och aktörer hålls underrättade om frågor som hänför sig till beredningen av det handikappolitiska programmet.

Som ordförande för styrgruppen för beredningen av det handikappolitiska programmet fungerade direktör Kari Ilmonen från social- och hälsovårdsministeriet. Styrgruppen sammanträdde tio gånger under den tid beredningen pågick. Styrgruppens medlemmar, sekreterare och deras bakgrundsorganisationer presenteras i bilaga 1.

3. UTMANINGAR FÖR HAN- DIKAPPOLITIKEN

En utmaning för handikappolitiken är att garantera att de grundläggande rättigheterna och de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning förverkligas även i praktiken. Det allmännas uppgift är att säkerställa att rättigheterna förverkligas. I grundlagen garanteras jämlikhet och icke-diskriminering för personer med funktionsnedsättning. Var och en har rätt att leva sitt eget liv, bli respekterad, hörd och förstådd med hjälp av sina egna kommunikationssätt, kommunikationsmedel och former. I praktiken förutsätter det att de hinder identifieras och undanröjs som står i vägen för lika möjligheter till samhällelig delaktighet och självständigt liv för personer med funktionsnedsättning. Målet är skapa utrymme för mångfald i samhället. Det betyder att delaktighet och likabehandling ska beaktas i ett brett perspektiv inom politikens olika sektorer. Det betyder även att alla förvaltningsområden ska ha som gemensamt mål att förbättra tillgängligheten i samhället i all sin verksamhet.

För att rätta till och förebygga de missförhållanden som står i vägen för människors samhälleliga delaktighet ska åtgärder vidtas på följande innehållsområden:

1. Ett självständigt liv som omfattar familjeliv och boende samt kommunikation, rörlighet, lika möjligheter med avseende på tillgång till information och kommunikation. Till ett självständigt liv räknas även övriga livsområden såsom samhällelig delaktighet

- och deltagande i samhällslivet, arbete, rättsskydd, säkerhet och integritet. Dessa innehållsområden, missförhållanden och nödvändiga förbättringar inom dessa behandlas även i punkterna 3.2, 3.6 och 3.9.
2. Samhällelig delaktighet och deltagande i samhällslivet vars centrala innehåll består av frågor som hänför sig till medborgerliga rättigheter med särskild betoning på rättslig handlingsförmåga samt allmänna tjänster kompletterade av specialtjänster för att säkerställa delaktigheten.

Förutsättningar för delaktighet och deltagande skapas bl.a. av tillgänglighet i byggd miljö, tillgång till tjänster, deras tillgänglighet och funktionalitet, användbara produkter och varor samt utvidgade möjligheter till ett självständigt liv och egna initiativ till följd av den moderna informations- och kommunikationsteknologin. Dessa frågor behandlas även i punkterna 3.1. Ett självständigt liv och 3.3. Byggd miljö.

3. Byggd miljö, där utmaningarna består av krav på större tillgänglighet samt säkerställande och fortsatt förbättring av tillgängligheten.
4. Trafiktjänster som för att kunna användas av alla förutsätter förbättring av tillgänglighet hos trafikmedel och miljöer som hänför sig till användningen av dem samt säkerställande av tillgång till assistans.
5. Utbildning och studier där frågor som hänför sig till skolgång, studier och livslångt lärande tillsammans med andra hör till de allra väsentligaste för skolelever och studerande med funktionsnedsättning.
6. Arbete där frågor betonas som anknyter till sysselsättning av personer med funktionsnedsättning, deras utförande av arbetet, avancemang och uthåll-

lighet i arbetslivet samt förebyggande av fattigdom och lottlöshet.

7. Hälso- och sjukvård och rehabilitering där utgångspunkten är att bastjänster erbjuds alla medborgare, tillgång till tjänster vid rätt tidpunkt säkerställs liksom även att tjänster och teknik för hjälpmedel fungerar.
8. Socialskydd där utvecklingen av pensionslagstiftningen, större flexibilitet i sammanjämkningen av förmåner och förebyggande av fattigdom är viktiga åtgärder för att människors delaktighet och likabehandling ska förverkligas.
9. Rättsskydd, säkerhet och integritet. De åtgärder som behövs inom detta innehållsområde anknyter till en förbättring av rättsskydd och rättssäkerhet för personer med funktionsnedsättning samt till förebyggande av risker för utnyttjande och våld. Likaså behövs åtgärder med vilka man säkerställer hjälp- och säkerhetstjänster i störnings- och krissituationer för personer med funktionsnedsättning. Uppmärksamhet ska fästas vid att hjälp- och säkerhetsåtgärderna för dem förbättras och utökas även med hjälp av internationellt samarbete.
10. Kultur och fritid där möjligheter på lika villkor och delaktighet av idrotts-, konst-, biblioteks- och resetjänster är centrala frågor för människor med funktionsnedsättning.
11. Diskriminering som drabbar funktionsnedsatta personer. Inom detta innehållsområde fästs uppmärksamhet vid diskriminering, även identifiering, förebyggande och bekämpning av diskriminering på flera grunder och indirekt diskriminering.

12. Förstärkande av kunskapsbasen. Inom detta innehållsområde krävs åtgärder med hjälp av vilka mångsidigheten och tillförlitligheten förstärks hos de instrument som stöder inriktningen, genomförandet och utvärderingen av handikappolitiken.
13. Tryggandet av hållbara resurser för handikappolitiken. Inom innehållsområdet föreslås en omfördelning av de resurser som använts till skattestöd så att de allokeras till en aktiv handikappolitik, till att förbättra och säkerställa specialtjänster.
14. Internationellt samarbete där rättigheterna för personer med funktionsnedsättning ska beaktas som ett genomgående tema i olika verksamheter och forum. Internationellt samarbete stärker den nationella handikappolitiken. Det förpliktar vårt land att utveckla handikappolitiken i linje med internationella avtal och strategier. Det betyder också att medborgarorganisationerna kommer att spela en allt mer avgörande roll som aktörer inom internationell handikappolitik.

3.1. ETT SJÄLVSTÄNDIGT LIV

Presentation av området, betydelse och nuläge

Var och en har rätt till liv och personlig frihet. Enligt grundlagen ska det allmänna stödja familjens möjligheter att trygga barnets välfärd och individuella uppväxt. Det allmänna ska främja vars och ens rätt till bostad och till att på eget initiativ ordna sitt boende. Varje finländsk medborgare och utlänning som lagligen vistas i landet har rätt att fritt röra sig och välja sin bostadsort. Fri rörlighet är även en av Europeiska unionens grundläggande friheter. Var och en har också yttrandefrihet, rätt till sitt eget språk och sin egen kultur.

Alla människor har inte ännu i praktiken rätt att välja tillsammans med vem de bor, om de vill grunda familj eller vilken hem- eller bostadsort de vill ha. De personer som vårdas på social- och hälsovårdens enheter har inte frihet att välja hemkommun eller att flytta. Förverkligandet av omständigheter som normalt hänger samman med levnadsloppet blir för kvinnor och män med funktionsnedsättning många gånger osäkrare och svårare än för deras jämnåriga utan funktionsnedsättning. Att ingå ett parförhållande, grunda familj och bli föräldrar har inte som en självklarhet hört till levnadsloppet för personer med funktionsnedsättning. Som en orsak till detta har det könsneutrala bemötandet av människor med funktionsnedsättning identifierats. Ett sådant tillvägagångssätt begränsar förverkligandet av människans grundbehov.

I dagens samhälle har personer med funktionsnedsättning fler möjligheter än förr att leva självständigt och styra sitt eget liv. Ett boende som kännetecknas av tillgänglighet och säkerhet, tillgängliga livsmiljöer och fungerande tjänster utgör centrala förutsättningar för ett självständigt liv. I förverkligandet av dessa förutsättningar har framsteg gjorts under de senaste åren, men först nu har ett målmedvetet och långsiktigt arbete påbörjats. Tills vidare finns det inte tillräckligt många tillgängliga bostäder eller bostäder som lätt kan ombyggas till sådana. Utbudet på tjänster som stödjer individuellt boende varierar på olika håll i landet, likaså beaktandet av tillgängligheten i hemmets närmiljö vid planeringen.

Den nya informations- och kommunikationsteknologin möjliggör en större självständighet och livskontroll. Lösningar som har tagits fram i samarbete med funktionshindrade personer har på ett anmärkningsvärt

sätt främjat förverkligandet av ett självständigt liv. En fara utgörs likväl av att tekniken utvecklar nya hinder, om planering och genomförande inte utgår från att alla medborgare ska betjänas. De funktionshindrade själva, deras anhöriga och olika aktörer i samhället behöver mer kunskap om nya lösningar som gör livet lättare och stöder självständiga prestationer och kommunikation på egen hand.

Målsättning och utvecklingstrender

Ett öppet och demokratiskt samhälle erbjuder sina medlemmar en möjlighet till ett fullödigt gott liv som är så självständigt som möjligt vid alla åldersstadier. Det är viktigt att var och en kan planera sitt liv så att det på bästa sätt motsvarar människans egna och hennes närståendes behov och önskemål vid varje åldersstadium. Alla ska ha lika möjligheter att sträva efter och förverkliga ett gott liv.

Föräldrar med funktionsnedsättning har rätt till alla tjänster som riktas till familjer. Det betyder rätt att vara föräldrar med de tjänster som hänför sig till föräldraskap som till exempel möjlighet att bland annat medverka i familjeplaneringen. Utgångspunkten är att tjänster ska erbjudas på lika villkor med beaktande av såväl behoven hos föräldrar med funktionsnedsättning som behoven hos föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Dessa barnfamiljers jämlikhet med andra barnfamiljer kan och ska stödjas med hjälp av ett mångsidigt urval av medel.

Problemet är att det är svårt att hantera kunskap, tjänster och stödformer. Familjetjänsterna som behöver klarläggas och utvecklas som en helhet på ett sådant sätt att de flexibelt och tryggt kan svara mot både barnets och dess föräldrars behov.

Till föräldraskapet hör möjligheten att sörja för alla barn i familjen. Vid sidan av föräldraskapet borde resurser finnas även för skötsel av parförhållandet och arbetet. Att kombinera familjeliv och arbete är en särskild utmaning för såväl funktionshindrade föräldrar som föräldrar till ett barn med funktionsnedsättning.

Genom att familjetjänsterna klarläggs som helhet förstärks det helgjutna samarbete mellan olika aktörer som påverkar alla barns uppväxt och utveckling och bidrar till att föräldrarna orkar med sitt värv. På detta sätt får både barnen och deras föräldrar stöd av ett samarbete mellan småbarnsfostran, dagvård, förskola, grundskolstadiet och fritidsintressen som bedrivs multiprofessionellt och överskrider de olika förvaltningsområdenas sektorgränser.

Människor med funktionsnedsättning är först och främst kvinnor och män. Att maken drabbas av funktionsnedsättning eller svår sjukdom kan påverka parförhållandet. I en problemsituation kan makarna ha stor nytta av rådgivning, korrekt information samt stöd av yrkesfolk eller kamratstöd. I skilsmässosituationer ska då vårdnadshavare utses vårdnaden bedömas förutom enligt nuläget även på längre sikt. Efter att en akut fas har gått över kan en förälder med funktionsnedsättning eller insjuknad förälder i allmänhet mycket väl ta hand om barnen. Rätten att vara förälder även för personer som har en medfödd funktionsnedsättning bör tillgodoses då vårdnadsfrågor avgörs. Ett beslut om vårdnad ska fattas med stöd av en lägesbedömning som gjorts på opartiska grunder. De möjligheter en person med funktionsnedsättning har att ta hand om sitt barn ska avgöras utifrån personens förmåga – inte utifrån hans eller hennes funktionsnedsättning.

Att en ung person med grava funktionsnedsättningar flyttar ut ur sitt barndomshem och börjar bygga upp ett eget liv utgör en stor utmaning för den unga människan själv och hennes familj. Att genomföra en stor livsförändring i trygghet och under kontroll kräver planering och god samverkan mellan den unga funktionshindrade människan, hennes närstående och de instanser som ansvarar för de nödvändiga tjänsterna.

Som stöd för ett självständigt liv finns vid sidan av de tjänster som är avsedda för alla medborgare och en god samhällsplanering specialtjänster, stödåtgärder och anpassningsåtgärder. Dessa insatser behövs, om inte de allmänna tjänsterna, tillgängligheten i samhället förslår till att svara mot en funktionshindrad persons behov. Det är då väsentligt att kontrollera att lösningarna för boende, rörlighet, kommunikation och tillgång till information tillgodoser de individuella behoven och livssituationen. Det betyder bland annat rätten att vid skötsel av ärenden hos myndigheter använda Finlands officiella språk. Behovet av tillgängliga informations- och kommunikationslösningar växer under de närmaste åren. Metoder som stöder och ersätter individuella kommunikationsätt, talad kommunikation och tillgång till material på klarspråk kommer att behövas allt mer i samma mån som befolkningsstrukturen blir mer mångfaldig och befolkningen åldras.

Bra boende är en av de centrala utgångspunkterna i ett självständigt liv. Målsättningen är att det ska finnas att tillgå tillräckligt många tillgängliga, funktionellt flexibla bostäder eller bostäder som lätt kan ändras till sådana. Målet för nyproduktionen är att bostäderna ska vara lätt tillgängliga och väl fungerande. Detta betyder att anpassnings- och reparationsåtgärder endast gäller bostäder i

gammalt byggnadsbestånd. Bostäder som fungerar väl möjliggör större självständighet och välfärd för personer med funktionsnedsättning. Därför ska förverkligandet av ett bostadsbestånd utan hinder på allt sätt stödjas och påskyndas så mycket som möjligt.

Ett tillgängligt boende medför säkerhet. Många riskfaktorer för olyckor i hemmet kan förebyggas med hjälp av god planering. I säkerhetslösningarna för boende strävar man efter att åstadkomma en balans mellan lösningar för säkerhet och lösningar som ger rum för eget initiativ. Lösningar som stödjer ett självständigt liv ska sträcka sig även utanför hemmet, till hela livs- och verksamhetsmiljön. Målsättningen är ju att utnyttja de mångsidiga medel som tillhandahålls i planläggningen och planeringen av bostadsmiljöer och med hjälp av vilka man i hög grad kan utveckla personernas självständiga initiativ och påverka samhällsorientering och livskvalitet.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

Då det gäller att undanröja samhälleliga och funktionella hinder för ett självständigt liv för människor med funktionsnedsättning och att förbättra förutsättningarna för deras egen livskontroll spelar följande förvaltningsområden en central roll: SHM, FM, MM, IM, UKM, KM och JM.

Många åtgärder och åtgärdshelheter kan genomföras endast i form av ett samarbete som sträcker sig utöver sektorerna för de olika förvaltningsområdena. Till exempel bostaden, bostadsbyggnaden och dess miljö, trafik- och transportförbindelserna och tjänsterna bildar en kedja av åtgärder. Kedjans alla länkar ska vara tillgängliga för att självständighet och valfrihet för personer med funktionsnedsättning ska kunna möjliggöras. Utgångs-

punkten är att man företar en gemensam granskning av ansvarsområden och åtgärder inom olika förvaltningsområden, kommer överens om dem och systematiskt tar vara på handikapporganisationernas expertis och kunskap i arbetet från första början.

3.1.1. Familjeliv

1. Information ges om tjänster och stödåtgärder och instruktioner utfärdas om hur de ska ordnas så att personer med funktionsnedsättning som är i behov av många tjänster inte skiljs från sin familj på grund av behovet av tjänster och så att behovet av tjänster och stödåtgärder inte hindrar personer från att inleda ett parförhållande eller bilda familj.

Ansvarsministerium: SHM (informationsstyrning, Institutet för hälsa och välfärd/TUSO-tema inom personalutbildningen)

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Respons från medborgare

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 23, GL 19.1 § och 19.3 §

2. Den styrning som gäller adoption ska ändras till att motsvara principerna för den nuvarande handikappolitiken
(Adoptionslagen).

Ansvarsministerium: SHM (informationsstyrning, Institutet för hälsa och välfärd/TUSO-tema inom personalutbildningen)

Andra centrala ministerier: JM

Tidtabell: Fortlöpande. JM har på sommaren 2009 tillsatt en arbetsgrupp för beredning av en reform av adoptionslagstiftningen inklusive tillsyn och övervakning. Arbetsgruppens uppdrag upphör 11/2010, RP 2011

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Respons från medborgare

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 23

3. En utredning görs om förenligheten mellan grunderna för avbrytande av havandeskap och ifrågasättande artiklar i FN-konventionen. (Lag om avbrytande av havandeskap).

Ansvarsministerium: SHM/Valvira i samband med utredningen om avbrytande av havandeskap

Tidtabell: 2010–2011

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Färdig utredning

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 10, artikel 17

3.1.2. Boende

4. En beredning görs för ändring av 3 § 1 punkten i lagen om hemkommun och de ändringar i social- och hälsovårdslagstiftningen som hänför sig till punkten.

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: FM

Tidtabell: Regeringsperioden 2007–2011, RP 2010, träder i kraft 2011

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering, mellan kommunerna skapas ett kostnadsfördelningssystem

Mätare för uppföljning, indikatorer: Ändringen av lagen om hemkommun har genomförts.

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 14, artikel 18, artikel 19, artikel 23; GL 6 §, 9 § (vi), (vii) samt (ix), Regeringsprogrammet 2007–2011

5. Instruktioner utfärdas om att tillgänglighet ska beaktas i tillsynen av planläggningen och planeringen av närmiljöerna.

Ansvarsministerium: MM

Andra centrala ministerier: KM (förvaltningsområde), SHM (medel för informationsstyrning: Politikprogram för främjande av hälsa 2007; Tillgänglighetsklassificering för skötsel av ärenden hos social- och hälsovården)

Tidtabell: 2010–2015 ingår i myndigheternas vägledning för planläggning och planering

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Ja/nej (MM); tillgänglighetsklassificering finns att tillgå (SHM)

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken

6. Det handikappolitiska perspektivet och representation av personer med funktionsnedsättning beaktas i planering och genomförande av bostadspolitiska program.

Ansvarsministerium: MM

Andra centrala ministerier: SHM

Tidtabell: Nästa regeringsperiod

Finansieringsbehov: Beror på programmet

Mätare för uppföljning, indikatorer: Ja/nej

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 19

7. Boendeprogrammet 2010–2015 för personer med funktionsnedsättning genomförs.

Ansvarsministerium: MM

Andra centrala ministerier: SHM (skapar förutsättningar genom individuella tjänster)

Tidtabell: 2010–2015 (MM); från 2010 tills vidare (SHM)

Finansieringsbehov: ARA ca 30 milj. euro/år del av fullmakt för investeringsunderstöd + räntestöd, RAY ca 5 milj. euro/år; förutsätter tilläggsfinansiering för personalens del (SHM)

Mätare för uppföljning, indikatorer: Antalet anstaltsplatser minskar planenligt

Förpliktelse: Det bostadspolitiska programmet 2007–2011; Statsrådets principbeslut 21.1.2010; FN-konventionen, artikel 19; GL § 18

8. Tillgänglighet beaktas i statsstödd finansiering för boende.

Ansvarsministerium: MM

Andra centrala ministerier: SHM, FM

Tidtabell: Åren 2010–2015 och framöver

Finansieringsbehov: Torde förutsätta tilläggsfinansiering i någon mån

Mätare för uppföljning, indikatorer: Beaktande av tillgänglighetsperspektivet, % av ARA-projekten

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19

9. Finansieringen av investeringsunderstöden för boende för grupper med särskilda behov hålls på minst 2010 års nivå som uppgår till 110 milj. euro (lag om understöd för förbättring av bostadsförhållandena för grupper med särskilda behov).

Ansvarsministerium: MM

Andra centrala ministerier: SHM (hjälp att finna rätt objekt för investeringsunderstöd), FM

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Minst 110 milj. euro/år

Mätare för uppföljning, indikatorer: Finansieringsbelopp som anvisats

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 19

10. Inkomstgränserna höjs för renoveringsunderstöd för bostäder för äldre och personer med funktionsnedsättning i enlighet med det bostadspolitiska åtgärdsprogrammet.

Ansvarsministerium: MM

Andra centrala ministerier: SHM, FM

Tidtabell: År 2011 görs nästa höjning av inkomstgränserna för renoveringsunderstöd för bostäder för äldre och personer med funktionsnedsättning

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering behövs, en mindre höjning av understödsfullmakten, för närvarande sammanlagt ca 8 milj. euro/år

Mätare för uppföljning, indikatorer: Ja/nej

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19; Det bostadspolitiska åtgärdsprogrammet 2008–2011

11. Prioritetsställningen för lagen om handikappservice säkerställs i samband med ändringsarbeten i bostäder för personer med svår funktionsnedsättning och för enhetlig tillämpning av understöd för reparationer i bostäder för personer med funktionsnedsättning (lag om tjänster och stöd på grund av handikapp, understöd för ändringsarbeten i bostad och ARA-understöd).

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: MM

Tidtabell: I regeringsprogrammet 2011–2015

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering, utredning om tillämpning av handikappservicelagen och ARA-understödet

Mätare för uppföljning, indikatorer: I regeringsprogrammet 2011–2015

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 12, artikel 19

12. Anvisningar om verkställande av säkerhetsföreskrifterna utfärdas i enlighet med jämlikhetsprincipen (Räddningslagen).

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: MM (ansvarar för byggnadernas brandsäkerhet via byggnadsföreskrifterna), SHM (deltar i utbildning av personal och invånare)

Tidtabell: Ny räddningslag, träder enligt planerna i kraft år 2011

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: IM följer regelbundet hur utrymningssäkerheten fungerar

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 14

13. Granskning av anvisningarna i räddningsplanen:
- (a) genomförande på riksnivå,
 - (b) säkerhetsplan för fastigheter och bostadsaktiebolag till de delar de berör personers säkerhet och räddningsåtgärder.

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: MM, SHM (deltar i samarbetet)

Tidtabell: Ny räddningslag träder i kraft år 2011

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Öppet

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 14

14. Ett omfattande ibruktagande av lokal säkerhetsplanering hos kommunerna fastställs.

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: SHM, MM

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning av information om säkerhetsplaneringen

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 14

15. Beaktandet av säkerhetsfrågorna på olika utbildningsnivåer av boende förstärks (hemmen, bostadsenheter, anstalter etc.). Medvetenheten om säkerheten i boendet hos personalen inom social- och hälsovården förbättras med hjälp av fortbildning och kompletterande utbildning, styrning och information i synnerhet.

Ansvarsministerium: UKM/Utbildningsstyrelsen, IM, SHM

Andra centrala ministerier: MM

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning av användningen av webbmaterialet; uppföljning av genomförandet av utbildningen av personalen inom social- och hälsovården

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 14

16. Stöd för förbättring av säkerhetstekniken i bostäder och bostadsenheter, bl.a. automatiska släcknings-system (s.k. sprinklers).

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: MM

Tidtabell: Utredning om sprinklersystem pågår och fortsätts

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering behövs

Mätare för uppföljning, indikatorer: IM följer regelbundet antalet automatiska släckningsanordningar inom boendet för grupper med särskilda behov.

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 14

17. Arbetet för sammanslagning av handikappservice-lagen (lag om service och stöd på grund av handi-kapp) och handikapplagen (lag angående specia-lomsorger om utvecklingsstörda) i samband med reformen av socialvårdslagstiftningen.

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: MM

Tidtabell: Regeringsperioden 2007–2011 och re-geringsperioden 2011–2015

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering behövs, preciseras senare

Mätare för uppföljning, indikatorer: Handikapp-servicelagen har kompletterats, handikapplagen har upphävts

Förpliktelse: Regeringsprogrammet 2003–2007; FN-konventionen artikel 19; Statsrådets redogö-relse om handikappolitiken; GL 10 §

18. Boendelösningar för människor med funktionsnedsättning och för individuellt boende (stöd beviljas till exempel för anordnande av planerings- och arkitekttävlingar).

Ansvarsministerium: MM

Andra centrala ministerier: SHM (bidrar med sakkunskap om tillgänglighet/ Institutet för hälsa och välfärd-TUSO-tema)

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Cirka 60 000 euro till exempel vartannat år (MM); kostnadsneutralt (SHM)

Mätare för uppföljning, indikatorer: Ja/nej

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 19; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken; GL 18 §

3.1.3. Rörlighet

19. Transporttjänsterna för personer med grava funktionshinder utreds i form av samarbete mellan förvaltningsområdena så att den individuella rätten till rörlighet för personer med funktionshinder förverkligas.

Ansvarsministerium: SHM (SHM, KM och Handikappforum söker i samverkan lösningar för en integrering av transporttjänsterna för personer med grava funktionshinder i hinderfri kollektivtrafik på ett sådant sätt att rätten till rörlighet för personer med grava funktionshinder säkerställs)

Andra centrala ministerier: KM

Tidtabell: Regeringsprogrammet 2011–2015 eller 2015–2019

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Möjligheterna till individuell rörlighet för personer med grava funktionshinder har säkerställts

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 18, artikel 19, artikel 20

20. För anskaffning av bil ska ett stödsystem utvecklas som ersätter återbäringen av bilskatten och stödet enligt handikapplagen.

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: FM (för återbäringen av bilskatten)

Tidtabell: Beaktas i beredningen av regeringsprogrammet 2011–2015

Finansieringsbehov: Behovet av tilläggsfinansiering utreds

Mätare för uppföljning, indikatorer: I regeringsprogrammet 2011–2015

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 18, artikel 19, artikel 20

3.1.4. Kommunikation och tillgång till information

21. Tolktjänsterna överförs från kommunerna till Folkpensionsanstalten (FPA) så att tillgången till tjänster samt kvaliteten, utbudet och utvecklingen av tjänsterna säkerställs (lag om tolkningstjänst för handikappade personer, lag om service och stöd på grund av handikapp).

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: Lagen om tolkningstjänst för handikappade personer träder i kraft 1.9.2010 från och med vilken tidpunkt FPA ansvarar för tolkningstjänsterna.

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering; tilläggsfinansiering för kostnader för ibruktagande av distanstolkning

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning och utveckling i samverkan med de olika parterna.

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21; GL 17 §, 19.3 §

22. Förvaltningsområdena styr användningen av tolkningstjänster i situationer där ärenden sköts inom deras verksamhetsområde så att behovet av olika metoder inom tolkningstjänsterna för människor med funktionsnedsättning beaktas fullt ut: Teckenspråk, tolkning för personer med hörsel-, syn- eller talskada samt tolkningsformer för personer med nedsatt hörsel eller personer som förlorat sin hörsel.

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: I samband med ikraftträdandet av lagen om tolkningstjänst (1.9.2010) samt i fortsättningen

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning av jämlikhetsplaneringen (IM), alla förvaltningsområden följer för egen del

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21; GL 17 §, 19.3 §; förvaltningslagen 2003/434; jämlikhetslagen (reform under beredning 2010)

23. Förbättring av informations- och kommunikations-systemens tillgänglighet:

(a) tjänsterna för personer med funktionsnedsättning säkerställs i en föränderlig teknisk miljö

(b) i den nya strategin för informationssamhället beaktas människor med funktionsnedsättning som användare av informationssamhällets tjänster

Ansvarsministerium: KM

Andra centrala ministerier: FM; alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Kan kräva tilläggsfinansiering, ska utredas

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utbudet av tjänster, registreras i strategin för informationssamhället

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21; Statsrådets redogörelse för handikappolitiken; EU-regelverket om elektronisk kommunikation

24. I arbetet för utveckling av elektroniska tjänster för den offentliga förvaltningen beaktas hur tillgängliga och lätta att använda tjänsterna är (ValtIT- och KuntaIT-verksamheten, SAdE-programmet, Suomi.fi, JHS-verksamheten, verksamheten hos Delegationen för vardagens informationssamhälle).

Ansvarsministerium: FM

Andra centrala ministerier: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Utreds var för sig

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreds var för sig

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21

25. EU:s eInclusion-projekt och initiativ förs framåt och utnyttjas i Finland. Kontrolleras att samordning mellan ministerierna och klarhet råder i EU:s eInclusion-projekt och initiativ samt att samarbetet mellan ministerierna fungerar.

Ansvarsministerium: Utreds

Andra centrala ministerier: SHM, KM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Förutsätter egen finansieringsandel

Mätare för uppföljning, indikatorer: Deltagande i olika projekt (t.ex. procentuell andel av projekten), resultaten integreras i de nationella systemen

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21; Lissabonavtalet/Europeiska rådet, i 2010

26. Nödnummer 112 kan även nås genom sms
Ansvarsministerium: IM
Andra centrala ministerier: KM, SHM (stöd vid behov)
Tidtabell: Tidtabell för genomförande blir klar senare
Finansieringsbehov: Resursbehovet klargörs senare
Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning av förverkligandet
Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 14

27. Förbättrad tillgång till digitala ljudböcker och digitalt läromaterial på olika skolstadier bland annat med hjälp av regelverk
Ansvarsministerium: UKM (resultatstyrning, läroboksproduktion hos de synskadades bibliotek Celia)
Tidtabell: Fortlöpande
Finansieringsbehov: Fortlöpande
Mätare för uppföljning, indikatorer: Antal läroböcker som producerats + leveranser (köp och lån av läroböcker)
Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken

28. Tillgängligheten förbättras till de elektroniska tjänster som hänför sig till ansökning till studier och inläring (tjänstehelhet för studerande, SADe-programmet).

Ansvarsministerium: UKM

Tidtabell: 2010–2013 och framöver

Finansieringsbehov: Utreeds

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreeds

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21

29. Färdigheten hos personer med funktionsnedsättning att använda telefontjänster och elektroniska tjänster förbättras liksom även en jämlik tillgång till tjänsterna för olika användargrupper. Uppföljning av utvecklingen av tjänsterna.

Ansvarsministerium: KM

Andra centrala ministerier: SHM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Behovet av separat finansiering utreds

Mätare för uppföljning, indikatorer: Användargruppernas erfarenheter, prisutvecklingen

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19, artikel 21

30. Bibliotekens digitala register utvecklas ytterligare så att hänsyn tas till användare med funktionsnedsättning.

Ansvarsministerium: UKM (de synskadades bibliotek Celia/resultatsyrning)

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Fortlöpande

Mätare för uppföljning, indikatorer: Det digitaliserade materialets andel av hela samlingen, antalet egna lån

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21

31. Säkerställs att den vittomfattande expertis som representeras av personer med funktionsnedsättning medverkar i arbetet för utveckling och ibruktage av informations- och kommunikationsteknik samt elektronisk kommunikation.

Ansvarsministerium: KM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Medverkan i arbetsgrupper

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21; EU-regelverket om elektronisk kommunikation

32. Tillgängligheten till televisionsprogram förbättras:
(a) tillgängligheten till televisionens tilläggstjänster förbättras (bl.a. textning för hörselskadade, ljudtextning, teckenspråkstjänster, beskrivningstolkning, program på klarspråk)
(b) allmänhetens medvetenhet om tilläggstjänster i televisionsutbudet.

Ansvarsministerium: KM

Tidtabell: Implementering av AV-direktivet och genomförandet av förordningen om textning av tv-program på våren år 2010

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Antalet textningar, bandinspelningar och teckenspråkstjänster

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 30; EU:s AVMS-direktiv; GL 6 § och 12 §

33. Tillgängligheten i kommunikationspolitiken förbättras:

(a) indikatorer som mäter tillgänglighet uppgörs tillsammans med sakkunniga

(b) utvecklingen av tillgängligheten följs upp inom kommunikationspolitiken.

Ansvarsministerium: KM

Tidtabell: Mätninginstrumenten har tagits fram under år 2010, uppföljningen är kontinuerlig

Finansieringsbehov: FoU finansieringen

Mätare för uppföljning, indikatorer: Indikatorerna har tagits fram under år 2010, tagits i bruk från och med 2011

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 30; EU:s AVMS-direktiv

3.2. DELAKTIGHET OCH DELTAGANDE I SAMHÄLLSFRÅGOR

Presentation av området, betydelse och nuläge

Varje finsk medborgare som har fyllt aderton år har rätt att rösta i riksomfattande och kommunala val och folkomröstningar. Det allmännas uppgift är att främja individens möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och påverka det beslutsfattande som berör honom eller henne. Människor med funktionsnedsättning har rätt till yttrandefrihet och till den information de behöver i en sådan form som de kan förstå. Rätten att påverka det beslutsfattande som berör personen själv ska tillgodoses utan diskriminering.

Att rösta, kandidera i val, delta i beslutsfattandet, uttrycka sin egen vilja och åsikt samt bevaka sina intressen är centrala former av samhällelig påverkan.

Alla medborgares rätt att delta i skötseln av de gemensamma angelägenheterna har inte förverkligats på jämlikt i praktiken. Människor med funktionsnedsättning är underrepresenterade i den samhälleliga verksamheten. Deras rättsliga handlingsförmåga förverkligas ofta på ett bristfälligt sätt. Likaså förekommer det problem och brister i deras möjligheter att uttrycka sin vilja och sina åsikter.

Tillgänglighet, säkerhet och skäliga kostnader gör allmänna tjänster lämpade även för personer med funktionsnedsättning. Betydelsen av specialtjänster för möjliggörande av delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning är stor. Specialtjänster behövs då det inte är möjligt att tillgodogöra sig tjänsterna som allmänna tjänster. Specialtjänsterna har genomgått en betydande utveckling under de senaste åren. Ett problem gäller hur tillgången till allmänna tjänster och specialtjänster ska säkerställas samt kvaliteten och ett effektivt förverkligande av tjänsterna åstadkommas på olika håll i landet.

Målsättning och utvecklingstrender

Det finländska samhället ska ge en bild av människornas mångfald och verka för att alla medborgares samhälleliga rättigheter och delaktighet förverkligas. Det är viktigt att människor med funktionsnedsättning deltar i det politiska beslutsfattandet på kommun- och riksnivå på lika villkor tillsammans med andra medborgare. Personer med funktionsnedsättning har rätt att vara medlemmar av samhället och delta i all dess verksamhet i olika livsfaser på lika villkor tillsammans med andra.

Ibland är det nödvändigt att stödja personer med funktionsnedsättning i att uttrycka sin åsikt och sin vilja. Om resurser – förmåga eller kraft – att uttrycka sin egen vilja saknas, är det vanligtvis möjligt att stödja en person med funktionsnedsättning så att man kan rätta sig efter personens vilja. Det är fråga om beslutsfattande med stöd. I Finland är termen "beslutsfattande med stöd" redan i viss mån i användning. Information om verksamhet som undergått en längre utveckling kan fås från länder där beslutsfattande med stöd har tagits med i föreskrifterna. Att rätten till deltagande och påverkan i samhället förverkligas för barn samt äldre personer med funktionsnedsättning ska i fortsättningen bli föremål för större uppmärksamhet. Självbestämmanderätten gäller alla människor med funktionsnedsättning, även dem som bor i kollektiv med boendetjänster. De yttre förutsättningarna för samhällelig verksamhet och medborgarpåverkan skapas förutom genom respekt för människans egen vilja och autonomi med hjälp av tillgängliga livsmiljöer, trafik- och transportarrangemang, tillförlitliga informations- och kommunikationsmöjligheter samt tjänster som stödjer delaktighet, instrument, anordningar och stödåtgärder.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

Det centrala ansvaret för att jämlikhet för personer med funktionsnedsättning även i praktiken ska förverkligas i samhällelig verksamhet och samhälleligt beslutsfattande, för att intressebevakningen och självbestämmanderätten ska förstärkas och en enhetlig lagstiftning beredas med tanke på frågor som begränsar självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning faller på JM:s, SHM:s samt IM:s och KM:s förvaltningsområden vart för sig eller i samverkan med de andra ministeriernas förvaltningsområden.

3.2.1. Medborgerliga rättigheter

34. Röstningslokalernas tillgänglighet säkerställs med hjälp av anvisningar och uppföljning av förverkligandet. Anvisningar utfärdas och det förfarande säkerställs som föreskriver att röstning alltid i första hand sker på röstningsplatsen och röstning hemma är ett sekundärt arrangemang.

Ansvarsministerium: JM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Klagomål som inlämnats till valförrättarna/kommunen/JM

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 12, artikel 19, artikel 21, artikel 29; GL 6 §, 14 §

35. Behoven hos personer med funktionsnedsättning beaktas i utvecklingen av elektronisk röstning. På så sätt kan möjligheterna förbättras för personer med funktionsnedsättning att rösta självständigt.

Ansvarsministerium: JM

Tidtabell: Ärendet ska skrivas in i regeringsprogrammet

Finansieringsbehov: Öppet

Mätare för uppföljning, indikatorer: Öppet

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19, artikel 21

3.2.2. Rättslig handlingsförmåga

36. Det tillses att lagstiftning som gäller intressebevakning och intressebevakningspraxis på behörigt sätt ansluter sig till handikappolitiken.

Ansvarsministerium: JM

Andra centrala ministerier: SHM (ger vid behov stöd till JM för utredning av ärendet)

Tidtabell: Öppen

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Respons från handikapporganisationerna

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 12, artikel 19, artikel 21, artikel 29; GL 6 §

3.2.3. Självbestämmanderätt

37. Beredning av stärkandet av självbestämmanderätten för social- och hälsovårdens klienter och enhetliga bestämmelser för begränsande av den.

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: JM

Tidtabell: Genomförs under regeringsperioden 2011–2015. En ramlagstiftning om åtgärder inom social- och hälsovården är under beredning.

Finansieringsbehov: Behov av tilläggsfinansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Lagens ikraftträdande

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 12, artikel 19, artikel 21, Regeringsprogrammet 2007–2011

3.2.4. Specialtjänster och stödåtgärder som stöd för delaktighet

38. Handikapptjänsternas kvalitet och tillgänglighet på lika villkor i olika delar av landet säkerställs, genomförandet av lagstiftningen följs upp och missförhållanden beivras (lag om tjänster och stöd på grund av handikapp, lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda).

Ansvarsministerium: SHM (Institutet för hälsa och välfärd resultatavtal/ Uppföljning av kvaliteten av och tillgången till tjänster för personer med funktionsnedsättning)

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utvecklingen av antalet planer för tjänster; antal klagomål och besvär över tjänsterna; förhållandet mellan positiva och negativa beslut om tjänster; separata utredningar där tjänsternas användare hörs

Förpliktelse: Statsrådets redogörelse om handikapppolitiken; FN-konventionen artikel 31; GL 6 §, 19.1 § och 19.3 §

39. Verkställandet av personlig assistans regleras hos kommunerna, i synnerhet fästs uppmärksamhet vid utveckling av assistansens innehåll och arrangemang (lag om tjänster och stöd på grund av handikapp, personlig assistans).

Ansvarsministerium: SHM (Institutet för hälsa och välfärd resultatavtal)

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Inget behov av tilläggsfinansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Elektronisk handbok över tjänster för personer med funktionsnedsättning (Institutet för hälsa och välfärd www.sosiaaliporitti.fi)

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 10, artikel 14, artikel 16, artikel 17, artikel 18, artikel 19, artikel 20, artikel 22; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken

40. Kommunerna ges anvisningar om hur planering av tjänster ska genomföras i enlighet med handikappservicelagen (lag om service och stöd på grund av handikapp).

Ansvarsministerium: SHM (Institutet för hälsa och välfärd resultatavtal)

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utvecklingen av antalet planer för tjänster; ett instrument som tagits fram för insamling av information som fortsättning på projektet Tikesos.

Förpliktelse: Statsrådets redogörelse om handikapppolitiken; handikappservicelagen

3.3. BYGGD MILJÖ

Presentation av området, betydelse och nuläge

För människor med funktionsnedsättning är en tillgänglig miljö en ovillkorlig förutsättning för ett självständigt liv och lika möjligheter. Utgångspunkten är att miljön ska möta alla människors behov. Genom planering och byggande av boende- och livsmiljöer samt bestämmelser som stödjer och klarlägger deras funktionalitet kan livet göras lättare att leva och samhällelig delaktighet och jämlikhet stödjas.

Hinder i den byggda miljön och hinder för rörlighet försätter människorna i en ojämlik ställning. De diskriminerar människor med funktionsnedsättning. Människor med funktionsnedsättning kan använda endast en del av samhällets tjänster och medverka i endast en del

av aktiviteterna i samhället på grund av svårtillgängliga byggnader och miljöer.

Byggnadernas bristande tillgänglighet börjar ofta redan i och med bristerna i entrén. Dörrarna är tunga att öppna, tillräckligt stort utrymme för att tillåta rörlighet har inte reserverats, skyltning saknas eller riktar sig inte till alla. Trappor, avsaknad av hiss, dålig akustik, bristfällig belysning och lokaler det är svårt att få en bild av gör att lokaliteterna är problematiska. Tillgängligheten i miljön försvåras av nivåskillnader mellan olika ytor, till exempel mellan trottoaren och körbanan. Problem som hänför sig till säkerheten utgörs av hinder på gångvägen och avsaknad av nödvändig information.

Under de senaste åren har beaktande av och kunskaper om planering som lämpar sig för alla (Design for All/ DfA och s.k. universal design) förts framåt både i fråga om byggande och förverkligade funktionella lösningar. Planering som lämpar sig för alla betyder lösningar lämpade för så många människor som möjligt: tillgängliga byggnader, miljöer och lättanvända produkter. Nya offentliga byggnader och deras miljöer är faktiskt nuförtiden betydligt tillgängligare och fungerar bättre. Renoveringsbyggandet ger exempel på hur lyckade lösningar för att förbättra tillgänglighet har utvecklats. Vid sidan av fungerande lösningar har man även genomfört otillräckliga lösningar för tillgänglighet som de facto inte har förbättrat möjligheterna för människor med funktionsnedsättning att använda tjänster eller delta i samhällsverksamheten. Utmaningarna för tillgängligt byggande är fortsättningsvis stora.

Målsättning och utvecklingstrender

Målet är en tillgängligt byggd miljö. Under den första fasen effektiviseras och utökas tillgängligt byggande. Delaktigheten och jämlikheten för alla användare, men i synnerhet för personer med funktionsnedsättning och äldre människor, förbättras av tillgängliga byggnader och tillgänglig miljö. De förebygger den indirekta diskrimineringen i samhället. I och med tillgängligheten förbättras möjligheterna att använda miljön liksom även dess ekologiska hållbarhet.

En tillgänglig miljö skapar för sin del säkerhet. Den minskar risken för olycksfall och missöden och kan förebygga risker att utsättas för våldsdåd.

Tillgängligheten i den byggda miljön förbättras med hjälp av ett mångsidigt urval av metoder. Byggande med dålig tillgänglighet förhindras med hjälp av starkare lagstiftning och styrning. Att främja planering som lämpar sig för alla är ett sätt att förbättra tillgängligheten i samhället. Målsättningen är att tillgängligheten hos byggnadsbeståndet, i synnerhet hos hela bostadsbeståndet, dvs. tillgängligheten inom hela nyproduktionen effektiviseras och tillgängligheten inom det existerande byggnadsbeståndet säkerställs i samband med renoveringsbyggande. Planering och byggande som lämpar sig för alla konsolideras genom att kunnandet hos byggbranschens olika yrkesgrupper förbättras med hjälp av systematisk utbildning. EU:s jämlikhetsdirektiv kommer att ålägga förpliktelser för planeringen och planerarna. Då det genomförs kommer det att väsentligt förbättra tillgängligheten hos byggnadsbeståndet. I enlighet med direktivet planeras och byggs fastigheter och lokaliteter som lämpliga för alla på så sätt att de som sådana eller med hjälp av rimliga omändringar även motsvarar indi-

viduella behov hos invånare med funktionsnedsättning, deras familjer samt hos arbetstagare och kunder med funktionsnedsättning.

En mångsidig utveckling av tillgänglig byggd miljö kan i försättningen ske även via nya perspektiv. Den diskriminerande effekten hos en miljö med dålig tillgänglighet är ett sådant perspektiv. Framöver borde även undersökas vilka behov av utveckling i lagstiftningen som aktualiseras av ett synsätt som utgår från den diskriminerande effekten hos miljön.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

För förbättring av tillgängligheten hos nya byggnader och inom det existerande byggnadsbeståndet samt för utveckling av tillgängliga närmiljöer ansvarar MM:s förvaltningsområde. Ofta sker detta i samverkan med andra ministerier som utstakar utvecklingsarbetet inom sitt eget förvaltningsområde. För renovering av fastigheter och lokaler med dålig tillgänglighet och för tillgängligheten hos nybyggnader ansvarar likväl fastighetens ägare. Ministerier och andra statliga myndigheter har möjligheter att påverka att tillgängligheten till fastigheter inom deras eget förvaltningsområde säkerställs, närmast vid behandlingen av nya lokalprojekt liksom även då beslut om beviljande av understöd för byggande övervägs.

3.3.1. Nya byggnader

41. Principerna om planering som lämpar sig för alla beaktas då lagsiftningen utvecklas och harmonisering av tillgänglighetstolkningarna främjas i enlighet med målsättningen för lagstiftningen.

Ansvarsministerium: MM

Tidtabell: 2010–2015 som en del av myndighetsarbetet i anslutning till byggnadsbestämmelser och annan styrning av byggnadsverksamheten

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Ja/nej vid förnyande av ifrågakvarande byggnadsbestämmelser och anvisningar

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19; EU:s jämlikhetsdirektiv (under beredning)

42. Målen för tillgänglighet inom nyproduktion effektiviseras på alla förvaltningsområden.

Ansvarsministerium: Alla ministerier till de delar deras eget förvaltningsområde berörs, inom ramen för till buds stående medel (bland annat finansierings- och styrningsmedel)

Tidtabell: 2010–2015 och framöver

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Tillgänglighet som kriterium

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19; EU:s jämlikhetsdirektiv (under beredning)

3.3.2. Renoveringsbyggande och nuvarande byggnadsbestånd

43. Renovering av lokaliteter med dålig tillgänglighet inom olika förvaltningsområden

Ansvarsministerium: Alla ministerier då det gäller deras eget förvaltningsområde

Tidtabell: 2010–2020, gemensam tidtabell för alla förvaltningsområden (lokaliteterna kartläggs ur tillgänglighetsperspektiv; renovering planenligt och etappvis)

Finansieringsbehov: Utreds

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning av renoveringsbyggandet

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9; F1-bestämmelserna

44. Ibruktagande av metoder enligt principerna om planering som lämpar sig för alla främjas i renoveringsbyggandet.

Ansvarsministerium: MM

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Projekt och åtgärder ja/nej

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9

45. Utveckling och användning av kartläggning för tillgänglighet främjas.

Ansvarsministerium: MM

Andra centrala ministerier: SHM

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: FoU och annan eventuell finansiering (MM); ingen separat finansiering (SHM)

Mätare för uppföljning, indikatorer: Projekt/åtgärder ja/nej

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9

46. Statsrådets principbeslut om renoveringsbyggande enligt principerna för planering som lämpar sig för alla verkställs.

Ansvarsministerium: MM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering, samarbete med övriga aktörer

Mätare för uppföljning, indikatorer: Projekt/åtgärder ja/nej

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9; EU:s jämlikhetsdirektiv (under beredning); renoveringsbyggandets strategi och plan för genomförande

47. Tillgängligheten och säkerheten hos de lokalteter som ska anskaffas säkerställs (Upphandlingslagen, god praxis).

Ansvarsministerium: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Öppet

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19

48. Jämlikhetsperspektivet beaktas då anvisningar uppgörs för fastigheter och lokalteter.

Ansvarsministerium: MM (JM, EU:s jämlikhetsdirektiv (under beredning)

Andra centrala ministerier: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: Från och med direktivets ikraftträdande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Öppet

Förpliktelse: EU:s jämlikhetsdirektiv (under beredning); FN-konventionen artikel 9

3.4. TRAFIKTJÄNSTER

Presentation av området, betydelse och nuläge

Om fri rörlighet har stadgats i grundlagen. Personer med funktionsnedsättning har inte i praktiken lika stor möjlighet eller frihet att i varje situation välja lämpligaste fortskaffningsmedel i likhet med andra medborgare. På

grund av att tillgängligheten till trafiktjänsterna är dålig förverkligas principen om likabehandling ofta endast i någon mån. I den byggda miljön finns det en mångfald av hinder för rörligheten och ett flertal problem. Till exempel är gamla stationsbyggnader och deras miljöer ofta svårtillgängliga och besvärliga att nå. Därför är det inte alltid riskfritt att använda kollektivtrafik/offentliga trafiktjänster, trots att själva trafikmedlet skulle lämpa sig även för en person med funktionsnedsättning.

Hinder för självständig och riskfri användning av offentliga trafiktjänster utgörs också av svårigheter i informationstillgången. Likaså förhindras självständigt och riskfritt resande för personer med funktionsnedsättning på grund av avsaknad av nödvändig assistans för användning av trafiktjänster eller ovetskap om att assistans står till förfogande.

Under de senaste åren har många utvecklingsprojekt för tillgänglig kollektivtrafik genomförts med goda resultat. På samma sätt har även trafikpersonalen fått mer utbildning som beaktar behov hos människor med funktionsnedsättning. I fortsättningen garanteras en miniminivå av tillgänglighet och assistans genom att förordningar i samfundslagstiftningen om tillgänglighet och tillgång till assistans i fråga om olika trafikmedel verkställs på nationell nivå. Likaså säkerställs förutsättningarna för en allt större användning av kollektivtrafiktjänster. I och med lagen om kollektivtrafik och EG-förordningen om tjänsteavtal ska beslut om trafikens tjänstenivå fattas regionalt. Då kollektivtrafikens tjänstenivå planeras ska olika befolkningsgruppers behov numera beaktas med större förpliktelser. Lagen innehåller bestämmelser om förutsättningar för större konkurrensutsättning samt en

förpliktelse om kvalitetstjänster för alla företagare som bedriver busstrafik.

Målsättning och utvecklingstrender

Social rättvisa i fråga om trafiktjänster betyder att alla människor har rätt och möjlighet att förflytta sig samt tillgång till bastjänsterna och den information om transporter som hänför sig till dem. Jämlika möjligheter och flexibilitet i rörligheten kan förbättras avsevärt genom att trafiksystemen planeras så att personer med funktionsnedsättning på samma sätt som andra människor riskfritt kan tillgodose sina dagliga transportbehov. Målet är att personer med funktionsnedsättning allt oftare ska ha möjlighet att välja sitt transportsätt bland olika transportslag, även kollektivtrafik.

För säkerställande av jämlika, trygga trafiktjänster krävs det att tillgängligheten till trafikmedlen och deras miljöer förbättras. Likaså krävs det att assistans organiseras och etableras i trafikmedlen och för byte av trafikmedel. Hela trafikkedjan inklusive trafikinformation och övergång från ett trafikmedel till ett annat ska fås att fungera. Det krävs tillgång till samtidig information i ljud, text och bild. Kompatibiliteten mellan olika trafikformer behöver förbättras. Det behövs enhetliga rutter, tydliga trafikleder och tillräckligt med utrymme. Vid planläggning av trafikmiljöer ska i fortsättningen större uppmärksamhet fästas vid lösningar som s.a.s. lugnar trafiken, dvs. vid kontroll av hastigheter och bullernivå och som ska genomföras för olika trafikformer.

I Finland är det möjligt och viktigt att förverkliga trafiktjänsterna utifrån nationella premisser och behov. Målen ska inte bindas till en miniminivå i enlighet med samfundslagstiftningen.

Genomförandet av tillgängligheten till trafiktjänsterna ska vidareutvecklas utifrån den nationella nivån om man i detta avseende redan har kommit längre än de förpliktelser som föreskrivs i samfundslagstiftningen. I synnerhet för busstrafikens del ska möjligheterna att på nationell nivå utveckla tillgänglighet och tillgång till assistans säkerställas. Det är nödvändigt att systematiskt övervaka att förordningarna verkställs på nationell nivå. Uppföljningen av flygtrafikförordningen kräver särskild uppmärksamhet på nationell nivå. Vid sidan av kollektivtrafiktjänsterna är det nödvändigt att fortsätta att utveckla taxitjänsternas tillgänglighet och säkerhet. Målet är att taxitjänsterna ska lämpa sig även för personer med funktionsnedsättning.

Då trafiktjänsterna utvecklas är det viktigt att skapa goda förutsättningar för möjligheter till påverkan och deltagande för personer med funktionsnedsättning i planeringen av deras egen levnadsmiljö och trafiklösningar. Oliktartade behov och möjligheter till transport som varierar hos personer med funktionsnedsättning ska beaktas i alla faser av planering och genomförande av trafiksystem. Principen är att de nya trafiktjänsterna och trafiksystemen planeras och genomförs så att de blir tillgängliga och att undanröja nuvarande hinder.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

För effektivisering av kollektivtransporttjänsternas tillgänglighet, ordnande av assistans för passagerare och utveckling av taxitrafikens lämplighet samt uppföljning av åtgärderna ansvarar KM:s förvaltningsområde centraliserat. Ansvaret för förbättring av tillgängligheten hos trafikmedel och miljöer faller på MM. För genomförande på nationell nivå av Europaparlamentets och rådets

förordningar bärs det centrala ansvaret förutom av KM även av JM.

3.4.1. En fungerande kollektivtrafik

49. Den tekniska tillgängligheten till kollektivtrafikmedlen förbättras genom att de tekniska bestämmelser verkställs som definierats i samfundslagstiftningen samt att de utvecklings- och tillsynsåtgärder i järnvägs- och busstrafiken beaktas som utgår från nationella behov.

Ansvarsministerium: KM/Trafiksäkerhetsverket
Trafik

Andra centrala: Ministerier JM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljningen genomförs i samband med uppföljningen av samfundslagstiftningen.

Förpliktelse: Direktivet om nya bussars konstruktion; kommissionens tekniska definitioner; GL 6 §, GL 9 §; FN-konventionen artikel 20

50. Tillgängligheten och mångsidigheten i informationen om kollektivtrafiken utvecklas för säkerställande av tillgängligheten av alla trafikmedel på ett sådant sätt som samfundslagen förutsätter (bland annat utrop, informationstavlor, skyltning) och nationella utvecklings- och övervakningsbehov beaktas.

Ansvarsministerium: KM/förvaltningsområdet

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljningen genomförs i samband med uppföljningen av samfundslagstiftningen.

Förpliktelse: Samfundslagstiftningen; FN-konventionen artikel 9, artikel 18, artikel 19, artikel 20, artikel 21; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken; GL 6 §, GL 9 §

3.4.2. Passagerarnas rättigheter inom de olika trafikslagen

51. De rättigheter som gäller flygtrafiken och fungerande assistans säkerställs på nationell nivå; verkställande och koordinering som gäller förordningen om flygpassagerare med funktionsnedsättningar. Hur assistansen förverkligas i praktiken följs även på nationell nivå.

Ansvarsministerium: KM (Trafi, Konsumentverket)

Andra centrala ministerier: JM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljningen genomförs i samband med uppföljningen av samfundslagstiftningen.

Förpliktelse: EG:s förordning om rättigheter för flygresenärer med funktionsnedsättning; FN-konventionen artikel 18, artikel 19, artikel 20; GL 6 §, 9 §

52. Fungerande rättigheter och tillgång till assistans som gäller busstrafik säkerställs på nationell nivå. Förverkligandet av förordningen om passagerarnas rättigheter inom busstrafiken följs upp även på nationell nivå.

Ansvarsministerium: KM och JM (I förordningen har ansvarsinstans bestämts. KM ansvarar för beredning av ifrågavarande lagstiftning, men är inte tillsynsmyndighet.)

Andra centrala ministerier: SHM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljningen genomförs i samband med uppföljningen av samfundslagstiftningen.

Förpliktelse: EU-kommissionens förslag till förordning om passagerares rättigheter vid busstransport: rätt att resa, skyldighet att assistera); FN-konvention artikel 18, artikel 19, artikel 20; GL 6 §, 9 §

53. Att personer med funktionsnedsättning och rörelsehinder kan använda järnvägarnas passagerartrafiktjänster säkerställs i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning om järnvägars ansvar. Förverkligandet av förordningen följs även på nationell nivå och målsättningen är förutom förverkligandet av rättigheterna enligt förordningen att bättre praxis som varit rådande innan den trädde i kraft inte försvagas.

Ansvarsministerium: JM

Andra centrala ministerier: KM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Respons som inkommit till övervakningsmyndigheterna om hur rättigheterna i praktiken har förverkligats för personer med funktionsnedsättning och rörelsehinder.

Förpliktelse: Förordningen om järnvägars ansvar (EG): Rätt att resa, skyldighet att assistera; FN-konventionen artikel 18, artikel 19, artikel 20; GL 6 §, 9 §; VR:s anvisningar för järnvägsresor för resenärer med funktionsnedsättning och rörelsehinder (VR:s hemsidor – finns ej i tryckt form på svenska)

54. De rättigheter som gäller sjötrafiken och fungerande assistans säkerställs på nationell nivå; verkställande och koordination av förordningen (kommissionens förslag till förordning av Europaparlamentet och rådet om rättigheter för passagerare i havs- och insjötrafik). Hur förordningen verkställs i praktiken följs även på nationell nivå.

Ansvarsministerium: KM

Andra centrala ministerier: JM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljningen genomförs i samband med uppföljningen av samfundslagstiftningen.

Förpliktelse: EU-kommissionens förslag om resenärers rättigheter i havs- och insjötrafik: rätt att resa, skyldighet att assistera; FN-konventionen artikel 18, artikel 19, artikel 20; GL 6 §, 9 §

3.4.3. Taxitrafik

55. Taxitjänsternas tillgänglighet och säkerhet vidareutvecklas så att de lämpar sig även för personer med funktionsnedsättning:

(a) för tillståndsmyndigheterna utfärdas instruktioner för uppnående av målen (b) den nya lagen om utbildning av taxichaufförer sätts i kraft (c) konsekvenserna av den nya förordningen om tillgängligheten i taxifordon beträffande säkerheten för en person som färdas i rullstol följs upp.

Ansvarsministerium: KM (för ikraftsättandet av lagen för utbildningens del ansvarar trafiksäkerhetsverket Trafi som inledde sin verksamhet på förvaltningsområdet 1.1.2010)

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreds

Förpliktelse: Lagen om taxitrafik; KM:s förordning om kvalitetskrav på tillgängligheten i fordon som används i taxitrafiken; FN-konventionen artikel 18, artikel 19, artikel 20; GL 6 §, 9 §

3.5. UTBILDNING OCH STUDIER

Presentation av området, betydelse och nuläge

Var och en har rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning och lika möjligheter att enligt sin förmåga och sina behov få även annan undervisning än grundläggande utbildning. Barn och unga med funktionsnedsättning går i skola och studerar tillsammans med sina jämnåriga kamrater. Utgångspunkten är att möjligheter till skolgång,

utbildning och förvärvande av yrke ska förverkligas på ett jämlikt sätt för hela årsklassen.

Denna utbildningspolitik som följer närskoleprincipen har i Finland tillämpats som huvudsaklig verksamhetsform från och med början av 1980-talet. Enligt den går alla elever i skola inom sitt eget bostadsområde, vilket gör skolgången så trygg som möjlig, skolvägen kort och även de sociala relationerna till det egna samhället starkare.

Tillträde till utbildning efter grundskolan förverkligas inte till alla delar för unga med funktionsnedsättning på lika villkor som för deras övriga jämnåriga kamrater. Skillnader förekommer både då det gäller tillträde till olika utbildningsstadier och utbildningsområden, likaså lokala skillnader. Störst är svårigheterna för de unga med de allra svåraste formerna av funktionsnedsättningar.

Utbildningen efter grundskolan har för unga med funktionsnedsättning inriktats på yrkesutbildning. Möjligheterna till fortsatta studier vid gymnasium eller högskolor har tills vidare förverkligats i lägre grad, även om antalet unga med funktionsnedsättning har vuxit bland de studerande.

Målsättningen i yrkesutbildningen är att den proportionella andelen unga med funktionsnedsättning ska utökas vid allmänna läroanstalter. Ansvaret för anordnande av utbildning för de unga med de allra svåraste formerna av funktionsnedsättningar bärs av specialläroanstalter, vilka även verkar som kompetenscentra för specialundervisningen. Utbildningen av unga i behov av särskilt stöd har under de senaste åren utgjort en av tyngdpunkterna inom yrkesutbildningen. Jämlikheten i utbildningen har förbättrats och tillträdet till den har utvidgats. Uppmärksamhet har även fästs vid kvalitetsfrågor i specialundervisningen. Längst i fråga om förverkligande av jämlikhet har man kommit i den grundläggande utbildningen.

Målsättning och utvecklingstrender

Människors möjligheter till självständighet och samhällelig delaktighet blir väsentligt större med hjälp av utbildning. Utbildningsmöjligheterna för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning ska således tillgodoses i olika livsfaser från förskolan till grundskolan, på andra stadiet och på högre nivå samt livslångt lärande.

Enligt den allmänna närskoleprincipen ska möjligheterna för barn och unga med funktionsnedsättning till all skolgång och utbildning säkerställas på lika villkor som för andra.

Lika möjligheter ska gälla för alla slag av funktionsnedsättning. Det förutsätter att tillgänglighet säkerställs i fråga om skol- och studiebyggnader samt inlärnings- och närmiljöer. Dessutom behövs det tillräckliga anpassningsåtgärder för att underlätta inläring av punktskrift och metoder, sätt och former för kommunikation som stödjer eller ersätter tal, till exempel på så sätt att tillgång till läromaterial i form av punktskrift och på klarspråk säkerställs. Läs- och skrivmetoder, textning samt tillräckliga och individuella tjänster i rätt tid som möjliggjorts genom ny teknik ska utnyttjas. Sådana är bland annat tolknings- och transporttjänster samt stöd och hjälp av ett skolgångsbiträde. Det är även nödvändigt att det i bestämmelserna mer systematiskt än hittills tas hänsyn till behov av flexibilitet i samband med studierna då det gäller unga med funktionsnedsättning. Den praktiska tillämpningen i detta avseende är inte problemfri. Till exempel ska möjligheter till skolidrott beredas för alla elever.

Att den verksamhet som hänför sig till skolgången, i synnerhet skolresan, ordnas på ett lyckat sätt är en förutsättning för en smidig skolgång. Färden hemifrån till skolan eller studieplatsen och tillbaka ska till alla delar vara fungerande och säker.

I synnerhet på grundskolestadiet är ett gott samarbete mellan skolan och föräldrarna en förutsättning för att skolgången ska lyckas. Det är nödvändigt att tillsammans identifiera de hinder som står i vägen för skolgången och tänka ut lösningar för att undanröja dem. Stöd och uppmuntran både från skolans och familjens sida behövs möjligen mer än i vanliga fall för att ett barn eller en ungdom med funktionsnedsättning ska fortsätta sin skolgång efter grundskolan och genomgå en yrkesutbildning.

Konsekvenserna av det stöd som ges eller uteblir i övergången mellan olika skeden av utbildning och studier kan vara avgörande. Skolsystemet ska särskilt satsa på handledning av unga med funktionsnedsättning till och med övergången från den grundläggande utbildningen till andra stadiets studier.

Efter den grundläggande utbildningen gäller det att stödja och underlätta yrkesskole-, gymnasie- och högskolestudier genom att förbättra skol- och studiemiljöer med dålig tillgänglighet. Studiematerialet ska vara tillgängligt för de studerande alltefter de studerandes behov. Dessutom ska tillgången till de tjänster säkerställas som behövs för att studierna ska förlöpa smidigt. Yrkesutbildningen ska ytterligare göras mångsidigare så att den även för unga med funktionsnedsättning erbjuder en utbildning som motsvarar kraven i dagens arbetsliv.

Studier för unga med funktionsnedsättning inom den allmänna yrkesutbildningen ska oavbrutet utvecklas i samverkan med de instanser som fattar beslut om utbildningen och genomför den.

För unga och vuxna med funktionsnedsättning behövs det fler möjligheter till vidareutbildning och kompletterande utbildning. Internationella utbytes- och praktikprogram ska i fortsättningen vara tillgängliga för unga

med funktionsnedsättning på olika skolstadier på lika villkor som för andra.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

Att förverkliga och utveckla utbildningen så att alla medborgare i olika åldersstadier har likvärdiga möjligheter att med hjälp av utbildning och studier förstärka sin samhällsliga delaktighet och självständighet ingår i ansvarsområdet för UKM:s förvaltningsområde i nära samarbete med i synnerhet SHM:s, ANM:s och FM:s förvaltningsområden.

3.5.1. Grundläggande utbildning

56. Konsekvenserna av eventuella ändringar av lagen om grundutbildning och reformen av statsandels-systemet för kvaliteten av och tillgången till undervisning och stödtjänster för barn och unga med funktionsnedsättning följs upp och utvärderas.

Ansvarsministerium: UKM

Andra centrala ministerier: FM

Tidtabell: Målet är att ändringarna i lagen om grundläggande utbildning ska sättas i kraft på hösten 2010.

Finansieringsbehov: Enligt RP 109/2009 föranleds inga tilläggskostnader

Mätare för uppföljning, indikatorer: Genom utredning

Förpliktelse: Strategi för specialundervisning; FN-konventionen artikel 24; GL 16 §

57. Identifieringen av behov av stödåtgärder inom den grundläggade utbildningen förbättras bland annat genom utbildning för undervisningspersonal och annan personal; inledning av åtgärder enligt behov säkerställs.

Ansvarsministerium: UKM

Tidtabell: Inleds 2010

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering, ingår i finansieringen för fortbildning och kompletterande utbildning för undervisningspersonalen

Mätare för uppföljning, indikatorer: Undervisningspersonalens deltagande i fortbildning och kompletterande utbildning följs upp

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 24

58. Tillgängligheten hos inlärningsmiljöerna inom den grundläggande utbildningen förbättras, nödvändiga anpassningsåtgärder genomförs systematiskt.

Ansvarsministerium: UKM

Andra centrala ministerier: MM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreds

Förpliktelse: Strategi för specialundervisning; FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 24

59. Morgon- och eftermiddagsverksamhet för elever med funktionsnedsättning i överensstämmelse med närskole- och inklusionsprinciperna.

Ansvarsministerium: UKM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreds

Förpliktelse: Lagen om grundläggande utbildning; Strategi för specialundervisning; FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 24

60. Utbildning för unga med funktionsnedsättning stöds med hjälp av studiehandledning och yrkesval; eleven ges stöd vid studieövergångarna i studierna.

Ansvarsministerium: UKM

Andra centrala ministerier: ANM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Antagning till fortsatta studier

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel Strategi för specialundervisningen

3.5.2. Gymnasieutbildning

61. Tillgången till assistans/skolgångsbiträdes- och stödtjänster för gymnasiestudier förbättras och ansvaret för produktionen av tjänsterna utreds.

Ansvarsministerium: UKM, SHM

Tidtabell: Fortgående; en gemensam lag om elev- och studerandevård bereds i samarbete med UKM, SHM och Finlands Kommunförbund år 2010

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering förutsätts

Mätare för uppföljning, indikatorer: Gymnasieelever med svår funktionsnedsättning får den hjälp och det stöd de behöver i studierna

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 24

62. Jämlikheten och tillgängligheten beträffande studiemöjligheter i gymnasieutbildningen främjas; en rekommendation och en handledning för tillgänglighet i studerandeurval utarbetas.

Ansvarsministerium: UKM

Andra centrala ministerier: SHM

Tidtabell: 2011

Finansieringsbehov: Utreds

Mätare för uppföljning, indikatorer: Rekommendationen och handledningen har färdigställts

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 24; GL 6 §, 16 §

63. Påverkan som leder till att gymnasister med funktionsnedsättning kan komma med i internationella utbytesprogram på lika villkor som andra.

Ansvarsministerium: UKM

Tidtabell: Inleds omgående

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Genom utredningar

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 21, artikel 24

3.5.3. Yrkesutbildning

64. Jämlikheten och tillgängligheten beträffande studiemöjligheter i yrkesutbildningen främjas; en rekommendation och en handledning för tillgängligt studerandeurval utarbetas

Ansvarsministerium: UKM, ingår i utbildningsstyrelsens resultatavtal

Andra centrala ministerier: SHM

Tidtabell: 2011

Finansieringsbehov: Utreds

Mätare för uppföljning, indikatorer: Rekommendationen och handledningen har färdigställts

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 24; Lag om yrkesutbildning

65. Stöd i form av studiehandledning och yrkesvägledning ges unga med funktionsnedsättning då de söker sig till utbildning och arbetsliv. Den yrkesinriktade specialundervisningens kontakter med arbetslivet förbättras. Den yrkeskunskap som förmedlas av den yrkesinriktade undervisningen görs mer känd i syfte att stödja sysselsättningen av unga med funktionsnedsättning.

Ansvarsministerium: UKM

Andra centrala ministerier: ANM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning av antagning till fortsatta studier och placering i arbetslivet

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 24

66. Tillträde till internationella utbytesprogram säkerställs för unga med funktionsnedsättning inom yrkesutbildningen på lika villkor som för andra.

Ansvarsministerium: UKM

Tidtabell: 2010, fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreds

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 21, artikel 24

3.5.4. Högskoleutbildning

67. Högskolorna utvärderar och utvecklar förverkligandet av tillgänglighet och likabehandling i studerandeurval och studier inom ramen för sina kvalitets- och utvärderingssystem. Så kan övergången från gymnasier till högskolor för unga med funktionsnedsättning stödjas allt bättre.

Ansvarsministerium: UKM/högskolorna

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Genom utredningar

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 24; GL 6 §, 16 §

68. Tillträde till internationella student- och praktikantutbytesprogram på lika villkor som för andra underlättas för högskolestuderande med funktionsnedsättning inom yrkesutbildningen.

Ansvarsministerium: UKM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Genom utredningar och programspecifik statistik

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 21, artikel 24

3.5.5. Livslångt lärande

69. Tillgängligheten inom det fria bildningsarbetet förbättras (lag om fritt bildningsarbete).

Ansvarsministerium: UKM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Separat utredning

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 12, artikel 19, artikel 24; GL 16 §

70. Möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta i fortbildning, kompletterande utbildning och omskolning stöds.

Ansvarsministerium: UKM

Andra centrala ministerier: ANM, SHM (stöd genom handikapptjänster, t.ex. övergång från pension till studier och arbetsliv)

Tidtabell: 2009–2011

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Deltagandet i utbildningen följs upp

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 12, artikel 19, artikel 21; EU:s jämlikhetsdirektiv (under beredning)

3.6. ARBETE

Presentation av området, betydelse och nuläge

Rätt till arbete är en grundrättighet. Var och en har rätt att skaffa sin utkomst. Arbetskraften står under det allmännas beskydd.

Oberoende av de ekonomiska konjunkturerna har det under olika perioder varit svårare att sysselsätta personer med funktionsnedsättning än andra medborgare. Sysselsättningen på den öppna arbetsmarknaden antingen direkt eller med stöd av arbetspolitiska åtgärder har inte framskridit på önskat sätt. Sysselsättningsgraden bland personer med funktionsnedsättning är betydligt lägre än bland deras jämnåriga utan handikapp. Särskilt svårt är det att hitta den första arbetsplatsen och inleda sin arbetskarriär. Faran föreligger att arbetslösheten blir ett bestående tillstånd. Att utelämnas från arbetslivet berövar människor med funktionsnedsättning möjligheten att själva påverka sin levnadsstandard och förstärka sin samhälleliga delaktighet.

De arbetskraftspolitiska åtgärderna har inte varit tillräckligt effektiva för att överföra människor från rehabiliterande arbete eller sysselsättning till den öppna arbetsmarknaden. Ett missförhållande som förekommer är att rehabiliterande arbete eller sysselsättning blir en bestående arbetsform trots att personens arbetskapacitet växer och kompetensen förbättras. I och med avsaknaden av förvärvsarbete blir möjligheten för en person med funktionsnedsättning att genom arbete själv påverka sin levnadsstandard allt avlägsnare.

I Finland, liksom i de flesta länder i den Europeiska unionen, minskar antalet personer i arbetslivet inte endast till följd av den ekonomiska konjunkturutvecklingen,

utan även i takt med förändringen av befolkningsstrukturen. En insats av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden har bedömts som allt mer behövlig i fortsättningen. Undanröjandet av de hinder som står i vägen för sysselsättningen och tillgången till stöd för att orka i arbetet har inte framskridit som helhetsbetonad verksamhet i överensstämmelse med denna utvecklingstrend. Det allmänna målet att förlänga finländarnas arbetskarriärer gäller för arbetstagare med funktionsnedsättning på lika villkor som för andra.

Målsättning och utvecklingstrender

Avlönat arbete utgör stenfoten för delaktighet och ekonomisk självständighet. Arbete ger alla människor en möjlighet att bygga upp sin välfärd, förebygga fattigdom och utslagning. Därför ska alla människor beredas möjligheter att delta i arbete. Målsättningen är att personer med funktionsnedsättning ska sysselsättas på den öppna arbetsmarknaden i arbete i anställningsförhållande.

På en väl fungerande arbetsmarknad kan intermittent eller partiell arbetsförmåga inte utgöra ett hinder för arbete. Däremot kan en arbetsmarknad som utestänger en betydande del av de mänskliga resurserna inte anses vara sig rättvis eller effektiv. Funktionsnedsättning hindrar i vanliga fall inte en person från att vara en produktiv arbetstagare. Målsättningen är faktiskt att stödja reformer med hjälp av vilka aktiva möjligheter att söka och få jobb på arbetsmarknaden betonas starkare än framtidslösningar som bygger på social trygghet. Till exempel är behoven av deltidsarbete för människor med funktionsnedsättning, deras villighet att välja ett deltidsjobb antingen för viss tid eller t.o.m. för längre tid, inte ännu tillräckligt kända. Andra länders lyckade deltidsarbets-

arrangemang kan erbjuda goda exempel. De kan för sin del stödja en utveckling av olika lösningsmodeller för sysselsättning även i Finland.

Hinder för sysselsättningen kan undanröjas och avhjälpas med hjälp av en arbetskraftspolitik som omfattar många områden, söker nya metoder, verkar med målinriktning och vid behov avancerar etappvis. Centrala medel är individuell yrkesvägledning och -rådgivning, stöd för sysselsättning, effektivare samverkan mellan arbets- och undervisningsförvaltningen och generellt ett aktivt stöd i synnerhet för att en ung person ska bli delaktig av arbetslivet. Även åtgärder med hjälp av vilka arbetskraft i fortsättningen söks och rekryteras ska utvecklas i en mera innovativ och fördomsfri riktning. En mångsidigare kunskapsbas och goda erfarenheter av personer med funktionsnedsättning som arbetstagare stödjer inledning, kontinuitet och positiv utveckling av en arbetskarriär för människor med funktionsnedsättning. Möjligheter att ta emot internationella uppdrag såväl i hemlandet som utomlands ska beredas arbetstagare med funktionsnedsättning på lika villkor som andra. För företagare med svåra funktionshinder ska och kan utkomstens förvärvande underlättas genom utvecklande av metoder som motsvarar behoven i dagens samhälle och yrkesstruktur.

En effektivare användning av moderna arbetskraftspolitiska medel för sysselsättning och stöd för att orka i arbetet ska säkerställas. Uppfattningen är att i synnerhet en större användning av stöd för ordnande av arbetsförhållandena öppnar vägen till arbetslivet och fortsatt verksamhet där. Likaså skulle en flexibel användning av lönestöd förbättra sysselsättningschanserna för personer

med funktionsnedsättning som strävar efter att övergå eller återgå från sjukpension till arbete.

Den betydelse det har för inledningen av en karriär att få den första arbetsplatsen är stor. Då en arbetsplats har hittats ska behovet av individuella anpassningsåtgärder och tjänster för en arbetstagare med funktionsnedsättning utredas och tillgodoses. Ofta gäller det att förbättra tillgängligheten i arbetsmiljön och säkerställa tillgängligheten. Ett smidigt utförande av arbetet möjliggörs av rätt slags individuellt anpassade redskap. Personlig assistans för utförande av arbetet är en förutsättning som gäller många personer med svåra funktionshinder. Resorna till arbetsplatsen och hem ska varje dag förlöpa smidigt och tryggt. Det är viktigt att de anpassningsåtgärder som möjliggör utförandet av arbetet finns att tillgå så fort arbetet påbörjas. Som stöd för bestående medverkan i arbetslivet och för att orka med arbetet tjänar en fungerande företagshälsovård som ingriper i missförhållanden och vid behov en yrkesinriktad rehabilitering vid rätt tidpunkt. En rehabilitering som stödjer arbetsförmågan förbättrar möjligheterna till samhällelig delaktighet för en person med funktionsnedsättning och främjar förverkligandet av en ekonomiskt hållbar handikappolitik.

Sysselsättning av personer med funktionsnedsättning ska stödjas även genom att begreppen ändras så att de bättre motsvarar våra dagars situation. Termen "vajaa-kuntoinen" (med nedsatt kondition) i lagstiftningen stämplar människor med funktionsnedsättning. Den ger inte en riktig bild av arbetsförmågan och strider även mot den nuvarande handikappolitiken. Till denna del behövs det ändringar i bestämmelserna.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

Sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning liksom även av andra medborgare stöds av ANM:s förvaltningsområde. Det kan även stödja en arbetsgivare för en person med funktionsnedsättning i att genomföra åtgärder som är nödvändiga för utförande av arbetet. I många fall förutsätter detta samarbete med SHM:s, UKM:s samt IM:s och FM:s förvaltningsområden.

3.6.1. Sysselsättning

71. Tjänster och lösningar utvecklas för rekryteringskedet. Avsikten är att finna nya arbetsområden för personer med funktionsnedsättning.

Ansvarsministerium: ANM

Andra centrala ministerier: SHM (presentation av en modell för ibruktagande av understödd sysselsättning vid arbetscentralerna)

Tidtabell: 2010, fortlöpande (SHM)

Finansieringsbehov: Framgår i och med att utvecklingsarbetet framskrider (ANM); ingen separat finansiering (SHM)

Mätare för uppföljning, indikatorer: Mätare för sysselsättning tas i bruk; antal personer med funktionsnedsättning som blivit sysselsatta på den öppna arbetsmarknaden efter att fått del av tjänsterna (ANM); personer med funktionsnedsättning övergår från arbetscentralerna till den öppna arbetsmarknaden (SHM)

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 27; GL 6 §, 18 §

72. Kunskapen om handikappolitiska frågor hos arbets- och näringsförvaltningens arbetstagare (huvudsakligen TE-byråerna, Ely-centralerna) och deras samarbetspartner (arbetsgivare, företagare) förbättras med hjälp av utbildning, information och påverkan; i personalutbildningen införs handikappolitiska åtgärder som genomförs i samverkan med sakkunniga från handikapporganisationerna.

Ansvarsministerium: ANM

Andra centrala ministerier: IM, SHM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Mätare för sysselsättningen tas i bruk; personer med funktionsnedsättning sysselsätts; uppföljning av hur stödåtgärderna inriktas

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 27; GL 6 §, 18 §

73. Som arbetsgivare verkar staten beslutsamt för att förhindra diskriminering av personer med funktionsnedsättning såväl i samband med utnämning till en tjänst som under pågående tjänsteförhållande och då tjänsteförhållanden avslutas.

Ansvarsministerium: FM/Statens arbetsmarknadsverk

Andra centrala ministerier: Alla ministerier till den del deras förvaltningsområde berörs

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Personer med funktionsnedsättning har anställts och antagits som praktikanter på arbetsplatser inom statsförvaltningen_

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 27; GL 6 §, 18 §; lag om likabehandling

74. Användningen av och potentialen i en s.k. pool för gemensamt ansvar som riktar sig till arbetsgivarna utreds som ett medel att stödja sysselsättning av personer med funktionsnedsättning. På samma sätt utreds förhållandet mellan arbetsgivarnas pensionsansvar och sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning samt övervägs olika sätt att undanröja hinder för sysselsättning.

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: ANM

Tidtabell: Under tiden 2009–2011 har inom ramen för fortsatt förberedelse av SATA-kommittén utretts metoder för att förbättra sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning och för att undanröja hinder för sysselsättning

Finansieringsbehov: Utreds

Mätare för uppföljning, indikatorer: Färdig utredning

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 27; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken; GL 18 §

75. Som bäst utreds ett ersättande av momslättnaden för företagare med funktionsnedsättning med ett direkt stöd till dem.

Ansvarsministerium: ANM (en arbetsgrupp med medlemmar från förvaltningsområdena inrättas för att utreda frågan), SHM

Andra centrala ministerier: FM

Tidtabell: Beaktas i beredningen av regeringsprogrammet 2011–2015

Finansieringsbehov: Behovet av tilläggsfinansiering utreds

Mätare för uppföljning, indikatorer: Färdig utredning

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 27; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken; GL 18 §; EU-regelverk

76. Frågan om hur tillträde till expertuppdrag inom internationella organisationer kan främjas för personer med funktionsnedsättning utreds.

Ansvarsministerium: Varje ministerium inom sitt eget förvaltningsområde

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Färdig utredning

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 27

3.6.2. Att utföra arbete

77. Användningen och behoven av att utveckla organiseringsstödet för arbetsförhållandena utreds och bestämmelserna och anvisningarna förnyas vid behov.

Ansvarsministerium: ANM

Andra centrala ministerier: MM, SHM/FPA

Tidtabell: År 2010 utreds hur stödet relateras till kraven på skälig anpassning, klarläggs förhållandet mellan stödet för organisering av arbetsförhållandena och de hjälpmedel som ska anordnas och ersättas inom ramen för FPA:s yrkesmässiga rehabilitering och bereds lagändringar vid behov.

Finansieringsbehov: Framgår under beredningsarbetet

Mätare för uppföljning, indikatorer: Förordningen förnyad, anvisningarna utfärdade

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 27; EU:s jämlikhetsdirektiv under beredning; Lag om likabehandling

78. Möjligheten för en person med funktionsnedsättning att få tillräckliga tolkningstjänster säkerställs (lag om tolkningstjänst för handikappade personer).

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: ANM

Tidtabell: Regeringsperioden 2011–2015

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering förutsätts

Mätare för uppföljning, indikatorer: Regeringens proportion i ärendet har givits

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 27; GL 6 §, 17 §

3.6.3. Begrepp som hänför sig till arbetet

79. Användningen av termen vajaakuntainen (med nedsatt kondition) avskrivs som beteckning för personer med funktionsnedsättning. Termen är stigmatiserande och återger inte våra dagars uppfattning om arbetsförmågan hos personer med funktionsnedsättning. Den avlägsnas från bestämmelser, anvisningar och statistik till den del den avser personer med funktionsnedsättning.

Ansvarsministerium: ANM

Andra centrala ministerier: SHM

Tidtabell: Senast år 2015

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering förutsätts inte

Mätare för uppföljning, indikatorer: Användningen av termen har upphört

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 5, GL 6 §

3.7. HÄLSO- OCH SJUKVÅRD OCH REHABILITERING

Presentation av området, betydelse och nuläge

Tillräckliga hälsotjänster ska tryggas för var och en. Alla medborgare/ kommuninvånare kan likväl inte på grund av sin funktionsnedsättning eller nedsatta handlingsförmåga använda den offentliga eller privata hälso- och sjukvårdens tjänster på samma villkor som andra.

Svårtillgängliga lokaliteter och svårtillgänglig miljö samt avsaknad av nödvändiga tjänster, till exempel tolkningstjänster, eller val av fel tidpunkt kan utgöra ett hinder för smidighet och säkerhet i användningen av tjänsterna. Även specialkunskap i primärvård som hänför sig till funktionsnedsättning behövs i större utsträckning än i dag för att förbättra och göra användningen av hälsovårdstjänster smidigare. Variationer förekommer mellan orterna i fråga om tillgången till tjänster med stöd av speciallagar och i fråga om hur tjänsterna fungerar, och den ojämlikhet som beror på boendeorten och hänför sig till tillgången till hälsovårdstjänster gäller även människor med funktionsnedsättning.

Genom rehabilitering är det möjligt att främja och förstärka självständig aktivitet hos personer med funktionsnedsättning i alla åldersskeden. Rehabiliteringen stödjer både barns och gamla människors delaktighet, skolgång, studier, tillträde till arbetslivet, kraft att orka med arbetet och självständighet i ekonomiskt hänseende. Rehabilitering anordnas av ett flertal olika organisationer. Lagstiftningen om rehabilitering bestämmer i detalj rehabiliteringsuppgifterna för olika aktörer. Rehabiliteringsansvaret för olika arrangörsinstanser har integrerats i de allmänna tjänsterna och den sociala tryggheten.

Förutom arbets- och ansvarsfördelning har varje instans ålagts skyldighet att vägleda klienten till en för honom eller henne ändamålsenlig rehabilitering och skyldighet att följa den lag som särskilt getts för klientarbete inom rehabilitering.

Att samordna rehabiliteringssystemen är likväl ofta problematiskt både för tjänsternas användare och för den yrkesutbildade rehabiliteringspersonalen. Oklarheter om tillhandahållande eller finansiering av en rehabiliteringstjänst kan fördröja inledningen av rehabiliteringen. Rehabiliteringen kan även avbrytas då en användare av tjänsten övergår från en verksamhetsenhet till en annan. Rehabiliteringen är sett ur perspektivet från en person med funktionsnedsättning en egen specialiserad sektor inom ramen för de olika tjänste- och socialskyddssystemen. På motsvarande sätt är rehabiliteringsvägen för en människa med funktionsnedsättning en kombination av tjänster och förmåner från många olika instanser. För att en rehabiliteringsklient ska få de tjänster han eller hon behöver vid rätt tidpunkt och på rätt plats behövs det en kontaktperson eller handledning för rehabilitering.

De rehabiliteringsföreskrifter som redan finns till ska kunna utnyttjas fullt ut. Då de genomförs väl kan en friktionsfri samordning av olika rehabiliteringsåtgärder förbättras avsevärt. Trots att föreskrifter om väntetider till rehabilitering och bedömning av behov av hjälpmedel har utfärdats år 2005 i samband med reformen av vårdgarantilagstiftningen inträffar det att tillträde till rehabilitering och bedömning av behovet av tjänster låter vänta på sig. I lagen om patientens ställning och rättigheter infördes redan för sex år sedan en förpliktelse att i samförstånd med patienten uppgöra en plan om undersökning, vård och medicinsk rehabilitering. Problem

har orsakats av att den medicinska rehabilitering för en person med svår funktionsnedsättning som har bekostats av FPA i detta nu upphör efter fyllda 65 år.

Därefter faller ansvaret på den offentliga hälso- och sjukvården. I SATA-kommitténs förslag om rehabiliteringen och beredningen av den nya lagen om hälso- och sjukvård har dessa problem lyfts fram.

Behovet av hjälpmedel växer för äldre människor och även för personer med svår funktionsnedsättning i och med att de möjligheter den nya tekniken medför blir allt fler. Trots att tillgången till hjälpmedel har förbättrats under de senaste åren och att tjänstepraxis håller på att förenhetligas på olika håll i landet blir bland annat en stor del av de vuxna som delvis eller helt förlorat talförmågan utan fungerande hjälpmedel för kommunikation. För hjälpmedel används alltmer pengar inom den offentliga hälso- och sjukvården. Kommunerna efterlyser likväl noggrannare rekommendationer än den anvisning om kvalitetsrekommendationer för hjälpmedelstjänster som utfärdades år 2003. Det skulle också behövas enhetliga kriterier på riksnivå för sjukvårdsdistriktens insamling av uppgifter om hjälpmedel. Dessutom behöver de instanser som ansvarar för rehabiliteringen fortlöpande uppdaterad information om de möjligheter hjälpmedlen och den nya tekniken medför. Klagomålsförfarandet vid omtvistade hjälpmedelsbeslut är en tidsödande och ofta även resultatlös process från den klagandes sida sett.

Målsättning och utvecklingstrender

Med hjälp av hälsovårdsåtgärder kan människors självständighet, livskvalitet och kraft att orka i arbetslivet stödjas på ett anmärkningsvärt sätt. Alla medborgare, även personer med svår funktionsnedsättning, har rätt

till hälso- och sjukvårdstjänster av hög kvalitet, ändamålsenlig vård och kontroll av sitt hälsotillstånd.

Människor som hör till grupper med en sällsynt funktionsnedsättning löper större risk att bli uteslagna från primärvårdens tjänster. Enligt Europarådets rekommendation ska medlemsstaterna så fort som möjligt, men likväl senast år 2013 uppgöra och godkänna en nationell strategi med hjälp av vilken de åtgärder som gäller centrala sällsynta sjukdomar leds och organiseras inom social- och hälsovården. Det är viktigt att även Finland uppgör och förverkligar en sådan strategi.

En förutsättning för väl fungerande hälso- och sjukvårdstjänster är patientens rätt att bli hörd och rätt att vara med om att fatta beslut om sin egen hälsa eller vård. Det är av stor betydelse att en mångsidig tillgänglighet till lokaliteterna för hälsovårdens bas- och specialtjänster säkerställs. Lokalerna ska vara tillgängliga och lämpade även för personer med olika slag av funktionsnedsättning. I fortsättningen ska man vid hälso- och sjukvårdens olika enheter satsa på att personer med olika slag av funktionsnedsättning blir hörda och förstådda i egenskap av användare av tjänster. Till exempel behöver en synskadad person ett meddelande om kösituationen i form av en ljudsignal, medan en person med hörselskada och ibland även en person med nedsatt talförmåga kan tillgodogöra sig ett visuellt meddelande om att de är i tur att betjänas. En person med funktionsnedsättning kan vid användning av hälso- och sjukvårdens tjänster behöva personlig assistans och stöd samt tydlig information och tillräckligt långa mottagningsbesök för att en fungerande kommunikation ska kunna säkerställas.

Den medicinska rehabiliteringen kompletterar och effektiviserar från och med ett tidigt stadium verkning-

arna av medicinsk och yrkesinriktad rehabilitering och andra tjänster som stödjer arbets- och verksamhetsförmågan. Syftet är att människans verksamhetsförmåga och arbetskapacitet med hjälp av rehabiliteringen ska förbättras eller bevaras och att människan ska klara sig på egen hand i olika livssituationer.

En sammanjämkning av tjänster hos olika aktörer och finansieringsinstanser utgör sett från rehabiliteringsklientens sida en förutsättning för en flexibel och verkningsfull rehabilitering. För de myndigheter och organisationer som anordnar rehabilitering har föreskrivits en samarbetsförpliktelse. Syftet med lagen om klientarbete är att hjälpa rehabiliteringsklienten att få de tjänster han eller hon behöver och att främja myndigheters samt andra organisationers och institutioners samarbete i en situation som förutsätter att åtgärder vidtas hos olika organisationer som anordnar rehabilitering. I syfte att förbättra den omfattande helhet rehabiliteringen utgör har ett flertal åtgärder inletts med hjälp av vilka grundstrategin för rehabiliteringen och rehabiliteringstjänsterna konkretiseras, förfaranden och tjänster hos olika instanser preciseras och klientens rätt till tjänster och utkomst under rehabiliteringstiden utreds.

Hjälpmedelstjänster produceras både inom primärvården och den specialiserade sjukvården. Hjälpmedelstjänsten utgör en del av vården och rehabiliteringen som i enlighet med vård- och rehabiliteringsplanen ska ingå i den sammanhängande kedjan av tjänster. Utgångspunkten är att rehabiliterings- och hjälpmedlen samt vårdförnödenheterna motsvarar personens individuella behov, de finns att tillgå och håller hög kvalitet. Hjälpmedlen har en så stor betydelse för en person med funktionsnedsättning att det i fortsättningen utöver tillgången till hjälpmedel

finns ett behov av att säkerställa att klientens rättsskydd tryggas vid omtvistade beslut. Väsentligt är att en person med funktionsnedsättning och vid behov hans eller hennes närstående är med om att planera och fatta beslut i ärenden som gäller personen själv.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

För förbättringar av tillgängligheten till hälsothjänster och säkerställande av tjänsterna för alla medborgare på lika villkor ansvarar SHM:s förvaltningsområde, delvis i samverkan med MM:s och KM:s förvaltningsområden.

Ansaret för att rehabiliteringen ska fungera och förbättras är fördelat på flera förvaltningsområden: SHM/ social- och hälsovården, FPA, arbetspensionsanstalterna, olycksfalls- och trafikförsäkringsanstalterna, ANM/arbetsförvaltningen, UKM/ undervisningsförvaltningen.

Ansaret för att hjälpmedelstjänster finns att tillgå och att tjänsterna fungerar faller huvudsakligen på SHM, för undervisnings- och arbetsförvaltningens del i samverkan med UKM och ANM.

För beredning av den nationella strategin som styr de åtgärder som hör till social- och hälsovården för grupper med sällsynta funktionsnedsättningar ansvarar SHM.

3.7.1. Hälso- och sjukvård

80. Genomförandet av den nya lagen om hälso- och sjukvård styrs så att möjligheten för personer med olika slags funktionsnedsättning att få och använda tjänster inom primärvården säkerställs.

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: Lagen om hälso- och sjukvård överlämnas till riksdagen under vårsessionen 2010 och den avses gradvis träda i kraft 1011–2013; styrning vid ikraftträdandet av lagstiftningen; programmet Fungerande hälsovårdscentraler

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Hälso- och sjukvårdens tjänster är tillgängliga för människor med funktionsnedsättning

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19, artikel 25; Statsrådets redogörelse om handikapolitiken, bakgrundsmaterial; Lag om patientens ställning och rättigheter 2004/857; EG:s rekommendation 2009/c151/02; GL 6 §, 19.3 §

81. Tillgången till specialkompetens inom hälso- och sjukvården säkerställs då primärvårdens tjänster genomförs.

Ansvarsministerium: SHM (programmet Fungerande hälsovårdscentraler och reformen av lagen om hälso- och sjukvård, projektet PARAS genomförs)

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Hälso- och sjukvårdens tjänster är tillgängliga för människor med funktionsnedsättning

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19, artikel 25

82. Uppföljning av hur bestämmelserna för utdelning och betalning av vårdförnödenheter fungerar, ingripande i missförhållanden.

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: Fortlöpande. Lagen om hälso- och sjukvård ges till riksdagen under vårsessionen 2010.

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Definieras i föreskriften

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 25

83. Verksamheten syftar till att arbetstagare med funktionsnedsättning ska orka med sitt arbete och fortsätta att arbeta; ingripande och identifiering av rehabiliteringsbehovet i ett tidigt stadium (lag om företagshälsovård, preciserade anvisningar).

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: Lagen om hälso- och sjukvård ges till riksdagen under vårsessionen 2010 och avsikten är att den gradvis ska träda i kraft 2011–2013; anvisningar vid ikraftträdandet av lagstiftningen

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning av hur länge personer med funktionsnedsättning hålls kvar i arbetslivet, eventuell utveckling av en barometer för arbetsförmåga (tyky-barometer)

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 19, artikel 25

3.7.2. Rehabilitering

84. Möjligheten att avlägsna bindningen mellan den av FPA anordnade medicinska rehabiliteringen för personer med svår funktionsnedsättning och handikappförmånerna utreds. En separat arbetsgrupp tillsätts för att uppgöra förslag för en reform av FPA:s rehabiliteringslag i syfte att avskaffa kopplingen till medicinsk rehabilitering från handikappförmåner (lag om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningsförmåner).

Ansvarsministerium: SHM (nationellt nätverk av sakkunniga för mätning och utvärdering av handlingsförmågan 2007–2010, FPA:s utvecklingsprojekt för rehabilitering av personer med svår funktionsnedsättning och VAKE-projektet 2006–2013)

Tidtabell: Regeringsperioden 2011–2015

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering förutsätts

Mätare för uppföljning, indikatorer: Bindningen avskaffad

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 19, artikel 25

85. Samarbetet mellan den medicinska rehabiliteringen och företagshälsovården etableras.

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: Vid SHM pågår år 2010 en fortsatt beredning av SATA-kommitténs förslag om utvecklande av företagshälsovårdens verksamhetsmodell så att ansvaret för samordnande av rehabiliteringen för en person i arbetslivet tydligare faller på företagshälsovården

Finansieringsbehov: Enligt SATA-kommitténs riktlinjer

Mätare för uppföljning, indikatorer: Enligt den fortsatta beredningen

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 26, SATA-kommitténs riktlinjer punkt 3.7

86. Förberedelser görs för höjande av åldersgränsen till 67 år för den av FPA anordnade medicinska rehabiliteringen för personer med svår funktionsnedsättning genom en ändring av lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningsförmåner.

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: 2011–2015, i enlighet med SATA-kommitténs förslag genomförs författningsreformen under nästa regeringsperiod 2011–2015

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering förutsätts

Mätare för uppföljning, indikatorer: Höjningen av åldersgränsen har genomförts

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 12, artikel 19, artikel 26; SATA-kommitténs riktlinjer, punkt 3.8

87. Ett system för uppföljning av hjälpmedelstjänsterna inom social- och hälsovården utvecklas. För detta ändamål inleds ett arbete för uppgörande av enhetliga principer på riksnivå för tillgång till hjälpmedel och definieringen av nödvändiga kriterier följs upp. Kännedomen om och ibruktagandet av hjälpmedel kommer att främjas med hjälp av en databas för hjälpmedel som inrättas vid en senare tidpunkt.

Ansvarsministerium: SHM (Institutet för hälsa och välfärd/TUSO-tema)

Andra centrala ministerier: UKM beträffande hjälpmedel för grundutbildningen

Tidtabell: Fortlöpande. Under vårsessionen 2010 avges regeringens proposition till riksdagen om en ny lag om hälso- och sjukvård. I lagutkastet har inkluderats rätt att uppgöra en förordning om hjälpmedelstjänster. Lagen träder gradvis i kraft 2011–2013.

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljningssystemet är i användning, uppföljningsrapporter (Institutet för hälsa och välfärd)

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 19, artikel 25, artikel 26, GL 19.3 §

88. Kunskapsbasen om rehabiliteringens effekter förstärks och kommer att utnyttjas för skapande av god rehabiliteringspraxis.

Ansvarsministerium: SHM (Institutet för hälsa och välfärd/TUSO-tema; rehabiliteringsavsnitten i rekommendationerna för god medicinsk praxis; Institutet för hälsa och välfärd/Finohta

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Enligt den fortsatta beredningen

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 25, artikel 26, artikel 31

89. Samarbetet mellan arbetsliv, utbildning och undervisning etableras igenomförandet av yrkesinriktad rehabilitering med hjälp av handledning och personalutbildning. Målsättningen är att för klienterna säkerställa flexibla tjänster för yrkesinriktad rehabilitering vid rätt tidpunkt.

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: ANM, UKM

Tidtabell: 2010–2011

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Kedjan av tjänster för yrkesinriktad rehabilitering fungerar

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 12, artikel 19, artikel 24, artikel 26, artikel 27; SATA-kommitténs utredningar om arbetsfördelningen mellan de aktörer som ansvarar för rehabiliteringen

3.8. SOCIAL TRYGGHET

Presentation av området, betydelse och nuläge

Var och en har rätt att få sin grundläggande försörjning tryggad. Arbete utgör den primära försörjningskällan och möjligheten att påverka sin egen ekonomiska ställning. Den sociala tryggheten fungerar som garant för välfärd och trygghet då det av olika orsaker inte är möjligt att arbeta. I praktiken är den sociala tryggheten i synnerhet för människor med svår funktionsnedsättning ett mycket centralt stöd för utkomst och samhälleligt deltagande. Den grundläggande försörjningens konstant låga nivå utgör ett hinder för fullödigt samhälleligt deltagande för personer med funktionsnedsättning och kroniska sjukdomar.

En schematisk koordinering av den sociala trygghetens olika delar undergräver möjligheterna att bygga upp ett gott liv och ta egna initiativ. Svårigheterna i samarbetet mellan de olika förvaltningsområden som styr och verkställer social trygghet framstår för klienterna som osammanhängande information om den sociala tryggheten och ställer till mycket besvär och osäkerhet. De till och med försämrar resultaten av användningen av social trygghet.

Målsättning och utvecklingstrender

Den sociala tryggheten utgör ett sekundärt sätt att säkerställa medborgarnas välfärd och utjämna social ojämlikhet. Dess betydelse då det gäller att möjliggöra delaktighet och likvärdighet för personer med funktionsnedsättning och förebygga utslagning av dem är likväl även i fortsättningen synnerligen stor. Den sociala trygghetens nivå ska vara tillräckligt hög. Då beslut om

social trygghet fattas ska utgångspunkten vara personens livssituation och individuella behov.

För att det ska kunna säkerställas att den sociala tryggheten fungerar och missförhållanden rättas till ska förenligheten av trygghetens olika delar utvecklas så att dess olika delar tillsammans och vid rätt tidpunkt på bästa sätt kan svara mot klientens behov. Likaså behövs mer individualiserad kunskap om den sociala trygghetens betydelse och konsekvenser för det liv personer med funktionsnedsättning lever. För personer med funktionsnedsättning som lever på folkpension hela sin arbetsföra ålder är tryggandet av en skälig utkomst en synnerligen viktig fråga. De har av olika orsaker inte haft likadana möjligheter att påverka sitt ekonomiska oberoende eller sin levnadsstandard som de flesta andra medborgare. Minipensionens nivå ska vara rimlig så att även personer med funktionsnedsättning har förutsättningar att verka som suveräna medborgare utan att åsidosättas.

Under den tid den professionella rehabiliteringen pågår är målsättningen att arbetskraftstjänsterna ska utnyttjas integrerat så att även personer med funktionsnedsättning kan dra full nytta av dem. I synnerhet för unga arbetsrehabiliteringsklienter är den primära utgångspunkten att de möjligheter som erbjuds inom ramen för arbetskraftstjänsterna ska utnyttjas.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

För en fungerande social trygghet och de frågor som hänför sig till sammanjämkningen av dess olika delar svarar SHM:s förvaltningsområde med ANM och UKM som centrala samarbetspartner.

3.8.1. Tryggande av utkomst för personer utanför arbetskraften och för andra personer med nedsatt funktionsförmåga i svag ekonomisk ställning

90. Klientavgifterna eller det s.k. avgiftstaket justeras; målsättningen är att den ekonomiska ställningen ska förbättras för personer som stått utanför arbetslivet hela sitt liv och andra personer med funktionsnedsättning som befinner sig i en svag ekonomisk ställning (lag om klientavgifter inom social- och hälsovården).

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: Regeringsperioden 2011–2015

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering förutsätts

Mätare för uppföljning, indikatorer: Avgiftstaken har sammanslagits

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 28; GL 19§

91. Beredning av den s.k. garantipensionslagstiftningen; målsättningen är att den ekonomiska ställningen ska förbättras för personer som stått utanför arbetslivet hela sitt liv och andra personer med funktionsnedsättning som befinner sig i en svag ekonomisk ställning.

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: Garantipensionen träder i kraft från början av mars 2011. SHM bereder regeringens proposition i samverkan med FPA.

Finansieringsbehov: 111 milj.

Mätare för uppföljning, indikatorer: Garantipensionslagstiftningen har blivit färdig

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 28; GL 19 §; SATA-kommitténs riktlinjer

92. Inkomstgränserna höjs för pensionstagare så att inte obetydliga tillskott i inkomsterna sänker bostadsbidraget för pensionstagaren (lag om bostadsbidrag för pensionstagare).

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: Regeringsperioden 2011–2015

Finansieringsbehov: Tilläggsfinansiering förutsätts

Mätare för uppföljning, indikatorer: Lagstiftningen har ändrats

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 28

93. Behoven av att utveckla kriterierna för bestämmelserna om rehabiliteringspenning och beviljande av handikappstöd

(lag om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningsförmåner, lag om handikappförmåner).

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: Tilläggsutredning om SATA-kommitténs förslag. Enligt SATA-kommitténs riktlinjer är det meningen att grundtrygghetsförmånerna som står utanför indexskyddet inklusive minimibeloppen av rehabiliteringspenningen från den 1.3.2011 ska bindas vid folkpensionsindex som avspeglar förändringen i konsumentpriserna.

Finansieringsbehov: Enligt SATA-kommitténs riktlinjer

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utredningen färdig

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 26; Statsrådets redogörelse om budgetramarna för åren 2010–2013; SATA-kommitténs riktlinjer, punkterna 2.2. och 4.1.

94. Meddelandet bekräftas om att sjukpensionerna i enlighet med folkpensionslagen och arbetspensionslagarna lämnas obehandlade vad gäller de nya bestämmelserna.

Ansvarsministerium: SHM (anvisningarna utfärdas av FPA och Pensionsskyddscentralen)

Tidtabell: Lagen om främjande av sjukpensionärs återgång i arbete (378/2009) har trätt i kraft från början av år 2010 och är i kraft för en bestämd tid på fyra år till slutet av år 2013.

Finansieringsbehov: Budgetlagen

Mätare för uppföljning, indikatorer: Under lagens giltighetstid följs konsekvenserna och utvärderas eventuella utvecklingsbehov

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 27; GL 18 §; RP till lag om främjande av sjukpensionärs återgång i arbete; SATA-kommitténs riktlinjer

3.8.2. Grunder för begränsningar i risksituationer samt ersättningspraxis

95. Korrigeringen av missförhållanden i frivilliga (a) liv- och sjukförsäkringar och (b) ansvarsförsäkringar enligt jämlikhetsprincipen (försäkringslagstiftningen). Målsättningen är att grunderna för begränsning av olycksrisker samt ersättningsförfarande justeras så att de inte diskriminerar människor med funktionsnedsättning.

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: JM

Tidtabell: Styrning 2010–2015

Finansieringsbehov: Ingen tilläggsfinansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Begränsningsgrunderna och ersättningarna har justerats

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 12, artikel 19, artikel 25, GL 6 §

3.9. RÄTTSSKYDD, SÄKERHET OCH INTEGRITET

Presentation av området, betydelse och nuläge

Var och en har rätt att på behörigt sätt få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet. Var och en har även rätt att bli hörd och få ett motiverat beslut. Alla människor har rätt till integritet och trygghet. Likaså har var och en rätt till ett skyddat privatliv.

Rättsskyddet för personer med funktionshinder fungerar ofta på ett bristfälligt sätt. Att göra en brottsanmälan, avge vittnesmål och inleda en brottsundersökning i situationer av våld, utnyttjande och diskriminering är

ofta svårt, till och med omöjligt. Brister som hänför sig till trygghet och integritetsskydd är synnerligen allvarliga faktorer som leder till ojämlikhet, eftersom personer med funktionsnedsättning löper större risk än andra att falla offer för våld och utnyttjande. Detta gäller i synnerhet kvinnor och flickor med funktionsnedsättning. Barn och unga löper för sin del större risk än sina jämnåriga kamrater att bli retade i barngrupper.

I kris-, nöd- och olyckssituationer händer det ofta att kontrollen av säkerheten för personer med funktionsnedsättning blir slumpmässigt skött. Likaså är möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att slå eller motta larm ofta sämre eller obefintliga.

Målsättning och utvecklingstrender

Ett demokratiskt samhälle utvecklar rättsskydd och annat skydd, hjälp- och säkerhetsåtgärder för krissituationer så att skyddet så täckande och effektivt som möjligt står till alla människors förfogande.

Våld, utnyttjande och diskriminering som drabbar personer med funktionsnedsättning ska förebyggas med ett stort urval av metoder. Det omfattar förbättrad övervakning av rättsskyddet, identifiering av våld och diskriminering, systematisk personalutbildning, informations- och upplysningsarbete och forskning inom vilken personer med funktionsnedsättning själva blir hörda. Utnyttjandet kan bestå både av handlingar som fysiskt riktar sig mot en person och av verksamhetsrelaterade handlingar och kan till exempel förekomma i arbetslivet i samband med avtal om lön eller fördelning av arbetsuppgifter. Det är nödvändigt att förbättra möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att göra brottsanmälan och avge vittnesmål genom att utveckla förfarandena för och

vid behov bestämmelserna om anmälan och givande av utlåtanden.

Säkerheten för personer med funktionsnedsättning tryggas vid behov med hjälp av positiva specialåtgärder av anpassande och förebyggande art. Genom arbete för tillgänglighet på bred front inklusive utveckling av lagstiftning och styrning kan säkerheten förbättras och kränkningar av integriteten förebyggas. Det betyder god planering och högklassigt genomförande av den byggda miljön, varierande möjligheter att kommunicera och slå larm, tillgång till tolkar och modern informations- och kommunikationsteknik.

Att förbättra kunskapen om personer med funktionsnedsättning och förbättra yrkeskunskapen hos personalen vid privata bevaknings- och väktarföretag är en utmaning för ett bättre fungerande räddnings- och säkerhetsarbete.

Det är nödvändigt att sakkunskapen hos människor med funktionsnedsättning tas med i planering och genomförande av räddnings- och säkerhetsutbildning. Viktigt är också att personer med funktionsnedsättning liksom andra medborgare kan delta i säkerhets- och räddningsutbildning.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

För förutsättningarna för förverkligande och upprätthållande av rättsskydd, säkerhet och integritet i samhället och för den enskilda individen ansvarar JM:s och IM:s förvaltningsområden i samverkan med SHM:s, MM:s, KM:s, UKM:s, ANM:s och FM:s förvaltningsområden. UM har i likhet med FVM och IM möjlighet att med sin egen verksamhet påverka utvecklingen av säkerhetsfrågor ur ett handikappolitiskt perspektiv i samband med internationella krissituationer och humanitärt bistånd.

3.9.1. Rättsskydd mot diskriminering

96. Resurser inklusive handikappsakkunskap säkerställs för en eventuell jämlikhetsmyndighet. Målet är en uppföljning av hur likabehandlingen förverkligas, rättsskyddsmetoderna effektiviseras och övervakas.

Ansvarsministerium: Reformarbetet förbereds av en kommitté tillsatt av JM. Beslut om arbetsfördelnings- och resursfrågor fattas senare bl.a. utifrån kommitténs arbete.

Andra centrala ministerier: ANM, IM, SHM

Tidtabell: Regeringsperioden 2007–2011.

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Kommer att beaktas i reformen av lagen om likabehandling (IM)

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 10, artikel 13, artikel 14, art 16, artikel 33; Finlands grundlag 7 §, 10 §, 22 §; lag om likabehandling; strafflagen

3.9.2 Större sårbarhet och risk för personer med funktionsnedsättning att råka ut för utnyttjande och våld

97. Personer med funktionsnedsättning beaktas i de program som främjar förebyggande av våld och identifieringen av våldsbrott som riktar sig mot personer med funktionsnedsättning förbättras genom att uppföljningen av hatbrott utvecklas.

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Program för förebyggande av våld inkluderade/icke inkluderade; utvecklingsarbete för uppföljning av hatbrott

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 10, artikel 13, artikel 14, artikel 16, artikel 17; strafflagen; GL 7 §, 10 §

3.9.3. Störnings- och krissituationer i samhället

98. Anvisningar ges om beaktande av säkerhets- och räddningsfrågor för personer med nedsatt funktionsförmåga i störnings- och krissituationer (elavbrott, förorening av dricksvatten, naturkatastrofer, eldsvådor, övriga olyckor etc.).

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: Alla ministerier då det gäller deras eget förvaltningsområde

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreds

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 12, artikel 14; räddningslagen; GL 7 §

99. Säkerhetsanvisningarna för offentliga lokaler förbättras (bl.a. regelbundna kontroller) så att säkerhets- och räddningsfrågor som berör personer med funktionsnedsättning på olika sätt beaktas.

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: SHM

Tidtabell: Jämlikhetsarbetet inom IM:s förvaltningsområde

Finansieringsbehov: För ombyggnadsarbeten för bättre tillgänglighet är det skäl att reservera finansieringsstöd

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreds

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 10, artikel 14, artikel 16, artikel 17; strafflagen; GL 7 §

3.9.4. Internationella krissituationer och humanitär hjälp

100. Hänsyn tas till rättigheter och påverkningsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning samt till behovet av skydd och säkerhet i samband med att säkerhetsfrågor i nöd- och krissituationer utreds.

Ansvarsministerium: UM

Andra centrala ministerier: IM, FVM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Säkerställandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i krissituationer har beaktats och budgeterats

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 11, GL 6 §

101. De aktörer som är engagerade i humanitär hjälp uppmuntras att utifrån behoven ta hänsyn till speciella behov hos personer med funktionsnedsättning och respektera principerna för humanitär hjälp. Målsättningen för den humanitära hjälpen är att rädda människoliv och lindra mänskligt lidande i samband med konflikter och naturkatastrofer. Beviljandet av hjälp grundar sig på en bedömning av behovet. De humanitära aktörerna fäster speciell uppmärksamhet vid de mest utsatta målgrupperna.

Ansvarsministerium: UM

Andra centrala ministerier: IM, FVM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Säkerställandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i krissituationer har beaktats och budgeterats

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 11, GL 6 §

3.10. KULTUR OCH FRITID

Presentation av området, betydelse och nuläge

Vårt samhälle producerar mångsidiga kultur- och fritidstjänster. Motions- och idrotts-, konst-, turism- och bibliotekstjänsterna är avsedda för alla medborgare i alla åldrar för rekreation och till nytta som byggnadsvirke för välfärd och delaktighet. Människor med funktionsnedsättning deltar i samhällets kultur- och övriga fritidsverksamhet som användare av tjänster och numera

allt oftare även som yrkesutbildade personer inom dessa områden.

Möjligheterna till deltagande för människor med funktionsnedsättning har förbättrats, men långsamt. Centrala hinder utgörs av byggnader, lokaler och miljöer som är svårtillgängliga och icke tillgängliga bland annat på grund av bristfälliga trafiktjänster och den osäkra, ofta slumpmässiga tillgången till informationsförmedling och kommunikationsmedel. Tillämpning och förenhetligande av byggnadsbestämmelser (till exempel F1 och G1) ska utvecklas för att medföra ett tillräckligt stöd för förverkligande av tillgängliga motionstjänster.

Målsättning och utvecklingstrender

I ett öppet samhälle förbättras alla medborgares välfärd och delaktighet av mångsidiga kultur- och fritidstjänster. Utgångspunkten är att människor med funktionsnedsättning deltar i kultur- och fritidsaktiviteter tillsammans med andra människor. Redan inledda åtgärder för att utveckla motions-, idrotts- och kulturtjänster till att användas av alla bör fortsättas.

Människor med funktionsnedsättning ska kunna idka regelbunden motionsidrott och annan idrott på samma sätt som andra människor. Det förutsätter ett helgjutet motionstjänstekoncept, fungerande resor och tillgängliga motions- och idrottsplatser. Det är viktigt för människor med funktionsnedsättning att få sakkunnig motionshandledning. Tillgång till fler utbildade idrottsinstruktörer bör fås och likaså kunskap om olika slags individuellt lämpade motionsformer och möjligheter till sådana. Vid behov används anpassningsåtgärder och specialtjänster som stöd för motions- och idrottstjänsterna. Syftet är likväl att fungerande specialtjänster inte i någon situa-

tion ska minska vanligt umgänge människor emellan eller hänsynstagande till andra människor. Gemenskap är en av samhällets stöttepelare.

Användningen av kulturtjänster och deltagandet i kulturevenemang förutsätter ett helgjutet koncept som består av resor utan hinder till evenemangsplatsen, tillgänglighet vad gäller miljö, evenemang, plats eller lokal och tjänster. I synnerhet inom kultur- och bibliotekstjänsterna kan de möjligheter den nya informations- och kommunikationstekniken medför med framgång tillämpas så att även klienter med funktionsnedsättning kan utnyttja kulturtjänsterna på ett mångsidigare sätt än förut.

Det är viktigt att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra har möjlighet att verka även som kulturaktörer och kulturproducenter. Detta förutsätter lika möjligheter till utbildning inom kultur- och konstbranscher och sysselsättning inom dessa områden.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

För lika tillgång till kultur- och fritidstjänster för alla bär UKM:s förvaltningsområde det centrala ansvaret i samverkan med MM och KM.

3.10.1. Idrottstjänster

102. Genomförandet av bestämmelserna i lagen förbättras: (a) styrningen effektiviseras och riktas exaktare till kommuner och andra producenter av idrottstjänster, (b) resursstyrningen av idrottstjänster förbättras och de medel statsandelssystemet möjliggjort för att tillgänglighet ska kunna säkerställas tas systematiskt i bruk, (c) genomförandet av F1-anvisningarna stöds, (d) samarbetet intensifieras mellan myndigheterna inom idrottsbranschen och myndigheterna inom bygg- och miljöbranschen (Idrottslagen).

Ansvarsministerium: UKM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Utreeds var för sig

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreeds var för sig

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19, artikel 30; idrottslagen; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken

103. Anvisningar ges för planläggning av idrottslokaliteters närmiljö och övriga planering i enlighet med principen om tillgänglighet.

Ansvarsministerium: MM

Andra centrala ministerier: UKM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Genom utredningar

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19, artikel 30; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken

3.10.2.Konst- och kulturtjänster

104. Möjligheterna till deltagande i offentliga och övriga konst- och kulturevenemang på samma villkor som andra säkerställs för personer med funktionsnedsättning.

Ansvarsministerium: UKM

Andra centrala ministerier: MM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreds var för sig

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 19, artikel 30; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken; UM:s åtgärdsprogram 2006–2010; GL 6 §, 17 §

105. Möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att verka som kulturaktörer stöds (bl.a. med hjälp av utbildning och sysselsättning).

Ansvarsministerium: UKM

Andra centrala ministerier: ANM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning av det budgetanslag som anvisats för att stödja handikappkultur, därtill uppföljs hur studerande med funktionsnedsättning söker sig till utbildning inom kulturbranschen

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 12, artikel 19, artikel 30; GL 6 §, 17 §

3.10.3. Bibliotekstjänster

106. Olika handikappgruppers behov beaktas i utvecklingen och utbudet av biblioteks- och informationstjänster. Inom utvecklingen och utbudet utnyttjas de möjligheter den nya tekniken medför. I planeringen av bibliotekslokaler och biblioteksbussar är utgångspunkten ett tillgängligt bibliotek.

Ansvarsministerium: UKM

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Utreds var för sig

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utreds var för sig

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 21, artikel 24; GL 6 §, 16 §

3.11. DISKRIMINERING SOM DRABBAR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Presentation av området, betydelse och nuläge

Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av funktionshinder eller någon annan orsak som hänför sig till person. Människor med funktionsnedsättning konfronteras likväl i vårt samhälle med såväl indirekt som direkt diskriminering. Det handlar om direkt diskriminering då en person eller en grupp på förbjuden grund bemöts annorlunda än andra. Direkt diskriminering är enligt strafflagen en straffbar handling. Det är fråga om indirekt diskriminering i en situation där bemötandet till synes är neutralt, men förfarandet, praktiken eller beslutet leder till diskriminerande slutresultat, till exempel till att någon grupp råkar i ojämlik ställning. Strukturell samhällselig diskriminering av personer med funktionsnedsättning utgörs av svårtillgängliga och icke nåbara byggnader och tjänster samt av hinder för användningsmöjligheter på lika villkor i fråga om informations- och kommunikationsteknik.

Människor med funktionsnedsättning löper i olika åldersstadier större risk än andra människor att bli diskriminerade. En del personer med funktionsnedsättning utsätts för risk för diskriminering på flera grunder. I synnerhet kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, invandrare, människor med funktionsnedsättning som hör till språkliga, kulturella och sexuella minoriteter samt barn och äldre med funktionsnedsättning löper risk att utsättas för diskriminering av flera än ett skäl.

I praktiken är jämlikhet och delaktighet på många sätt bundna till samhällets värde- och attitydklimat.

Diskriminering är ett fenomen med många nivåer. Dess uttrycksformer, identifiering och konsekvenser varierar. Den kan likväl inte accepteras i någon som helst form.

Samhällets värde- och attitydsklimat har under årens lopp förändrats och i många avseenden gått i en positiv riktning. För att bekämpa och avskaffa diskriminering krävs likväl alltjämt långsiktigt och mångsidigt arbete. I synnerhet kräver avskaffandet av den indirekta diskrimineringen mycket arbete, likaså ska identifieringen av olika former av diskriminering fortsättningsvis förbättras.

Målsättning och utvecklingstrender

Centrala mål i det handikappolitiska arbetet utgörs av påverkan av samhällets värderingar och attityder. Att attityder och värderingar som värdesätter mångfald växer sig starkare leder till en hållbar handikappolitik. Attitydpåverkan är en verksamhet på lång sikt. Den bör vidta redan i daghemmet och skolan. Det är viktigt att barn redan i småbarnsfostran får positiva erfarenheter av att fungera och lära sig saker tillsammans med olika slags människor. Mötet med det som är annorlunda ska stödjas som en del av människors dagliga umgänge. Alla människor är värdefulla, alla har talanger och förmåga. Allas förutsättningar att utveckla sina talanger bör förbättras.

De olika förvaltningsområdena är skyldiga att påverka handikappolitiska kunskaper, attityder och värderingar hos personalen inom sitt eget område. Mer kunskap om både diskriminering och metoder att bekämpa den behövs hos både den offentliga och den privata sektorns aktörer, hos människor med funktionsnedsättning och deras familjemedlemmar. I synnerhet den personal som arbetar med barn och unga inom olika områden för utbildning och fritidsaktiviteter spelar en viktig roll inom

attitydfostran för hela åldersklassen. Innehållet i studiematerialet hos yrkesläroanstalter och högskolor bör utvecklas så att perspektiv på jämlikhet och icke diskriminering beaktas. Målsättningen är att ge sakkunniga, planerare och utvecklare från olika branscher färdigheter att främja motverkan av diskriminering i samhället.

Kunde det vara skäl att för de olika förvaltningsområdena utarbeta gemensamma kriterier för positiv särbehandling till stöd för attitydarbetet? Kriterierna kunde inom samtliga förvaltningsområden visa vägen för utvecklingen av arbetsgivarens roll vid rekrytering. För personalstrukturens del skulle målsättningen vara mångfald. Det betyder att det bland arbetstagarna även skulle finnas personer med funktionsnedsättning som riskerar att utsättas för diskriminering på flera grunder. Det första steget i praktiken är att förvaltningsområdena erbjuder möjligheten att till exempel rekrytera personer med funktionsnedsättning – även personer som riskerar att utsättas för diskriminering på flera grunder – som högskolepraktikanter och praktikanter på andra stadier för sommarjobb, anställning relaterad till alterneringsledigheter etc. Ministerierna kan här verka som exempel på kreativa arbetsgivare inom sitt förvaltningsområde.

I skötseln av ärenden både hos myndigheter och inom den privata sektorn är utgångspunkten att alla klienter och tjänsteanvändare bemöts på ett jämlikt sätt. En kombination av den utbildade personalens kompetens och klientens sakkunskap leder till mer jämlika och säkrare tjänster som medför större nytta för klienten. En jämlik användning av en tjänst förutsätter att såväl tjänsten som användningen av den möjliggörs av tillgängliga färd- och trafikmiljöer.

Systematisk bekämpning av diskriminering och in-gripanden mot missförhållanden med anknytning till diskriminering ska effektiviseras. Den indirekta diskrimineringen i samhället rättas till och förebyggs genom ett arbete på bred front i syfte att främja tillgängligheten och följa principerna för en planering som lämpar sig för alla. En effektiv och systematisk bekämpning av diskrimineringen förutsätter uppföljnings- och rapporterings-system för de olika förvaltningsområdena.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

Ledningen och genomförandet av jämlikhetsplaneringen samordnas av IM. Varje förvaltningsområde svarar för systematisk utbildning av och information för personalen inom det egna området samt för effektivisering på bred front av arbetet för tillgänglighet inom den egna verksamheten.

107. Som mål uppställs att människor med funktionsnedsättning beaktas i jämlikhetsplaneringen inom samtliga förvaltningsområden. Diskriminering förebyggs med ett stort urval av hjälpmedel och ingripanden mot missförhållanden. I arbetet beaktas särskilt personer med funktionsnedsättning som riskerar att utsättas för diskriminering på flera grunder.

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Förnyad anvisning för jämlikhetsplanering; antalet utbildningsevenemang; uppkomst av nya jämlikhetsplaner

Förpliktelse: FN:s deklaration och konventioner om de mänskliga rättigheterna; FN-deklarationen artikel 8; UNESCO, ILO-avtalen; EU:s jämlikhetsdirektiv under beredning (Directive on implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of religion or belief, disability, age or sexual orientation); jämlikhetslagen (2004), den nya jämlikhetslagen under beredning (2010)

108. (a) Polisyrkeshögskolans läroplan justeras i enlighet med principerna för jämlikhetsplaneringen.

(b) Vid lokalpolisens utbildningsevenemang betonas identifieringen av diskriminering som riktar sig mot människor med funktionsnedsättning och ingripande mot diskrimineringen.

Ansvarsministerium: IM

Tidtabell: 2010

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Uppföljning av polisens jämlikhetsplanering

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 12, artikel 19, artikel 21, artikel 30

109. Enhetlig anvisning för förfarande uppgörs för undersökningsledare och poliser

(a) om åtgärder för vittnesutsagor och bevisning och

(b) inledning av undersökningsprocesser i fall där personen inte kan vittna på grund av sin funktionsnedsättning.

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: JM

Tidtabell: 2010

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Anvisningen färdig

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 9, artikel 12, artikel 19, artikel 21, artikel 30, GL 6 §

110. Det första skedet i handledningen och integreringen av invandrare med funktionsnedsättning vid behov med hjälp av åtgärder som överskrider de olika förvaltningsområdena.

Ansvarsministerium: IM

Andra centrala ministerier: Andra ministerier i tillämpliga delar

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Utreds

Mätare för uppföljning, indikatorer: Preciseras

Förpliktelse: Projektet försökslag SM025/2009

3.12. KUNSKAPSBAS

Presentation av området, betydelse och nuläge

Handikappforskning

Handikappforskningen har en tämligen ung tradition. De första undersökningarna som närmast behandlade behoven hos krigsinvalider och inom vården av personer med utvecklingsstörning gjordes på 1950-talet. Traditionellt har den medicinska forskningen betonats inom handikappforskningen. Därefter har det uppkommit ett intresse för forskning i pedagogik och socialvetenskap. Under de senaste åren har handikappforskningen utbredd sig till juridikens och språk- och idrottsvetenskapernas områden. Framöver finns det behov av att utvidga handikappforskningen bland annat till forskning som omfattar konst och jämlikhet samt informations- och kommunikationsteknologi. Handikappforskningen i Finland har spridit ut sig på olika vetenskapers områden och tills vidare inte fått en ställning som självständig vetenskap.

Kvantitativt har handikappforskningen under de senaste åren tilltagit, men bedrivs fortfarande i tämligen liten skala. Den nyare handikappforskningen har genererat såväl teoretisk som empirisk kunskap om hur det är att leva som människa med funktionsnedsättning. Ett gemensamt tema för undersökningar har utgjorts av de hinder som människor med funktionsnedsättning stöter på och som begränsar och hindrar jämlik samhällelig delaktighet. Ett annat dominerande forskningstema är olika varianter av den kontakt människor med funktionsnedsättning har med sin egen kultur och å andra sidan deras relation till det övriga samhället. Även människor med funktionsnedsättning har själva i någon mån medverkat i forskningsverksamheten, men inte systematiskt.

Handikappforskningen i Finland präglas i sin helhet av utspriddhet och splittring och möjligen även av en ojämn nivå. Inom en del temaområden håller forskningen likväl rätt hög kvalitet. En internationell jämförelse visar att forskningen i rättigheter för människor med funktionsnedsättning är ett sådant område.

Handikappforskning har bedrivits både vid universiteten, inom olika förvaltningsområden, likaså vid forsknings- och utvecklingsinstitutioner och i tilltagande utsträckning även hos kommuner, regioner och handikapporganisationer.

Valet av forskningsobjekt har ofta styrts av yttre forskningsbehov och inte nämnvärt av inre vetenskapliga intressen som hänför sig till teoretisk utveckling. Vid sidan av forskningen har ett rätt omfattande utvecklingsarbete utförts. Till exempel har utvecklings- och medvetenhetsprojekt (awareness raising) förverkligats inom många förvaltningsområden i form av nationella och ofta även europeiska eller nordiska samprojekt. På samma sätt har

specialtjänsterna utvecklats som regionala samarbetsprojekt mellan ett flertal aktörer.

Under de senaste åren har de första projekten för utvärdering av handikappolitiska konsekvenser genomförts. Dessa är likväl enskilda pilotprojekt och utvärderingen av konsekvenserna är alldeles i begynnelseskedet.

Statistik

Statistik som gäller funktionsnedsättning upprätthålls av Statistikcentralen och Institutet för hälsa och välfärd, som är underställt social- och hälsovårdsministeriet, och som offentliggör årliga uppgifter som baserar sig på kommunernas ekonomi- och verksamhetsstatistik om antal mottagare av tjänster samt statistik om familje- och institutionsvård av personer med utvecklingsstörning och arbete som utförs av dem. Information om efterfrågan, utbud och behov av tjänster har insamlats med hjälp av separata utredningar. Var för sig upprätthålls ett missbildningsregister och av Synskadades centralförbund ett register över synskadade. Förutom statistikmyndigheterna för arbets- och näringsministeriet, undervisningsministeriet och Folkpensionsanstalten statistik över verksamheten inom sitt eget område. Den statistiska information som finns att tillgå hänför sig bland annat till specialundervisning, nedsatt kondition samt handikappförmåner och rehabilitering. Brister i statistiken försvagar möjligheterna för planerings- och beslutsfattningssystemet hos de olika förvaltningsområdena att komma åt de missförhållanden som gäller delaktighet och jämlikhet.

Det finns inga exakta uppgifter om förekomsten av funktionsnedsättning hos befolkningen i Finland. Senast kartlades förekomsten av funktionsnedsättning i början av 1980-talet. Den kartläggning som då gjordes räckte

inte till för att ge en nödvändig bild av förekomsten av funktionsnedsättning på riksnivå. Under de senaste åren har den statistik som producerats av Folikpensionsanstalten om antalet sjukpensioner och handikappförmåner använts till beskriva förekomsten av funktionsnedsättning även på regional och kommunal nivå.

Målsättning och utvecklingstrender

Handikappforskning

Att förbättra växelverkan mellan handikappforskning och beslutsfattande är allt viktigare i fortsättningen för att en rättvis samhällelig ställning för personer med funktionsnedsättning ska kunna byggas på en hållbar grund. Uppgifter behövs om hur rättigheterna för personer med funktionsnedsättning har förverkligats och hur diskriminering framkommit. Den information som nuförtiden finns att tillgå om människors levnadsförhållanden, ekonomiska situation och till exempel hälsotillstånd är knapphändig. Hur har till exempel förhållandet mellan användningen av bas- och specialtjänster av personer med funktionsnedsättning utvecklats? I vilken mån förverkligas vid användning av bastjänster valfriheten och över huvud taget möjligheten att använda tjänster som är avsedda för alla? Hur har de handikappolitiska konsekvenserna beaktats i lagstiftningen för olika förvaltningsområden, i annan styrning, strategier och linjedragningar?

Antalet forskare med funktionsnedsättning borde bli större. Målsättningen är att förbättra möjligheterna för forskning för forskare och studerande med funktionsnedsättning som verkar vid universitet och forskningsanstalter. Möjligheterna ska förbättras på olika vetenskapsområden, även på området för mångvetenskaplig handikappforskning. I fortsättningen är det nödvändigt

att människor med funktionsnedsättning mer systematiskt får sin egen röst hörd inom forskningen. De är mångsidiga experter på funktionsnedsättning genom erfarenhet. I synnerhet kan kunskap om hur mänskliga rättigheter och grundläggande rättigheter förverkligas i praktiken, om levnadsförhållanden och livskvalitet fås fram endast genom att den insamlas hos personer med funktionsnedsättning.

Att beakta de handikappolitiska konsekvenserna i all planering, i synnerhet i beredningen av lagar och ikraftsättande av dem är ett sätt att integrera handikappolitiken. Genom att konsekvenserna av bestämmelser och andra åtgärder bedöms på förhand kan diskriminering förebyggas och förutsättningarna för jämlikhet förbättras. I fortsättningen är det nödvändigt att ytterligare utveckla metoderna för bedömningen. Dessutom behövs tillförlitliga kvalitativa och kvantitativa mätare för uppföljningen, arbete för utvecklande och ibruktagande av indikatorer på de olika förvaltningsområdena.

En sammanslagning av den mångvetenskapliga handikappforskningen till en övergripande forskning har i flera års tid utgjort ett diskussionstema för de finländska handikappforskarna. Sammanslagningen framstår alltjämt som en aktuell utmaning. En systematisk och långsiktig forskning med stöd av en egen lärostol skulle på ett anmärkningsvärt sätt stärka grundforskningen. Den skulle även stödja främjandet av handikappolitiken. I praktiken kunde verksamheten startas stegvis. Utgångspunkten kunde vara att ett mångvetenskapligt magisterprogram planeras och förverkligas i form av samarbete mellan universiteten. Exempel på mångvetenskaplig handikappforskning och uppläggning av den finns att tillgå i synnerhet i anglosaxiska länder.

Statistik

Integrationspolitiken kan föras framåt med hjälp av det stöd som medförs av en utveckling av mer systematiska och bättre fokuserade metoder för insamling och statistikföring av fakta inom de olika förvaltningsområdena.

Till exempel försvåras bedömningen av tjänstebehovet i fråga om social- och hälso- samt arbetskraftstjänster på grund av brister i statistikunderlaget. Behov som gör sig gällande eller genomförda tjänster kan inte till alla delar grupperas tillräckligt exakt. Inom ramen för arbetskraftstjänsterna och sektorn för undervisningsförvaltningen ingår uppgifterna om arbetssökande med funktionsnedsättning ofta i en helhet som består av ett flertal andra grupper. Tjänstebehoven för människor med funktionsnedsättning är individuella, bland annat sådana som förändras i enlighet med livscykeln. Därför är det viktigt att fortsätta den påbörjade produktionen av statistik, även beträffande specialtjänster, indelad enligt åldersgrupper.

Behovet av specialtjänster fördelas på olika sätt, i hög grad slumpmässigt i kommuner och regioner. Att utarbeta mångsidigare statistiska uppgifter om tjänster skulle för sin del förbättra både utvecklingen av tjänsterna, utbudet av dem och uppskattningen av kostnaderna.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

För att förstärka handikappforskningens ställning och förutsättningarna för dess långsiktighet och mångvetenskapliga utformning ansvarar varje förvaltningsområde för sin egen del. För att förbättra växelverkan mellan beslutsfattandet och forskningen behövs ett samarbete mellan förvaltningsområdena och samordning av detta. För insamlandet av uppgifter och produktion av statis-

tiken som helhet på riksnivå ansvarar Statistikcentralen i samverkan med bl.a. SHM:s, UKM:s och ANM:s förvaltningsområden.

111. Handikappforskningens ställning stärks och delaktigheten i projekten för människor med funktionsnedsättning underlättas. Målet är att ett sektorforskningsprogram i handikappforskning inleds.

Ansvarsministerium: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: 2010–2015

Finansieringsbehov: Utreds

Mätare för uppföljning, indikatorer: Forskningen förverkligas

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 31; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken

112. Behoven av direkt användning av klientdatasystemen samt nyttan och möjligheterna utreds. Nödvändig lagberedning inleds utifrån utredningen (Statistiklagen).

Ansvarsministerium: SHM

Tidtabell: 2008–2011 som del av IT-projektet för det sociala området (Tikesos)

Finansieringsbehov: Projektfinansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Utredningen färdig

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 31; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken

113. En serviceplan utvecklas till instrument för insamling av information så att uppgifter samlas för planering, bedömning och uppföljning av tjänster för en person med funktionsnedsättning med hans eller hennes medgivande.

Ansvarsministerium: SHM (Institutet för hälsa och välfärd/resultatavtal)

Tidtabell: IT-projektet för det sociala området (Tikesos) 2008–2011, syftet är bland annat att ett enhetligt klientdatasystem utvecklas och tas i bruk.

Finansieringsbehov: Projektfinansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: En serviceplan har utvecklats till att fungera som instrument för insamling av uppgifter

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 31; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken

114. Arbetskraftsstatistikens informativa funktion förbättras. Målsättningen är en systematisk och kontinuerlig tillförsel av uppgifter om hur personer med funktionsnedsättning söker arbete, sysselsätts och anställs.

Ansvarsministerium: ANM

Andra centrala ministerier: SHM/FPA

Tidtabell: Senast år 2015

Finansieringsbehov: Framgår under arbetet

Mätare för uppföljning, indikatorer: Preciseras

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 31; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken

3.13. SKATTESTÖDET ERSÄTTTS AV DIREKT BUDGETSTÖD

Presentation av området, betydelse och nuläge

En person med funktionsnedsättning har rätt till allmänna tjänster och stödåtgärder enligt sina behov. Om behovet inte med hjälp av de allmänna tjänsterna kan fyllas, har en person med funktionsnedsättning rätt till specialtjänster och stödåtgärder. Dessa är antingen underställda kommunernas särskilda skyldighet att ordna tjänster eller tjänster bundna vid budgetanslag. Till de tjänster som ordnas på grund av en särskild skyldighet har en person med funktionsnedsättning en subjektiv rätt.

Personer med svår funktionsnedsättning är särskilt beroende av tjänster som finansieras med offentliga medel. I kommunerna har det ansetts svårt att svara mot behovet av specialtjänster och lösa problemen med produktionskostnaderna, eftersom kommunerna utsätts för ansemliga kostnader för tjänster som ska ordnas för personer med flera och svåra funktionsnedsättningar. Tjänsterna består av dyra specialtjänster, stödåtgärder, hjälpmedel och apparater, varav samtliga kan behövas av en och samma person.

Målsättning och utvecklingstrender

Ett mångsidigt urval av medel behövs för att tillgången till tjänsterna och tjänsternas kvalitet ska kunna säkerställas oberoende av klientens boendekommun eller handikappgrupp. För att en aktiv handikappolitik ska kunna utvecklas föreslås en extra satsning på specialtjänster. Den ska säkerställas genom att de resurser som har använts till skattestöd inriktas på ett nytt sätt. Det betyder att invalidavdraget i stats- och kommunalbeskattningen avskaffas och allokeras till en aktiv handikappolitik.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

För omdirigeringen till en aktiv handikappolitik av de resurser som har använts till skattestöd ansvarar SHM i samverkan med FM.

115. Invalidavdraget i stats- och kommunalbeskattningen avskaffas och de resurser som har använts till avdraget allokeras till en aktiv handikappolitik.

Ansvarsministerium: SHM

Andra centrala ministerier: FM (beträffande avskaffandet av invalidavdraget)

Tidtabell: Beaktas i beredningen av regeringsprogrammet 2011–2015

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Ingår i regeringsprogrammet

Förpliktelse: Har tagits upp bland annat vid SHM, handikapparbetsgruppen 96, PM

3.14. INTERNATIONELL VERKSAMHET

Presentation av området, betydelse och nuläge

Handikappolitiken är internationell till sin natur, dess utgångspunkter och mål är globala. I synnerhet Förenta nationernas, Europeiska unionens, Europarådets, Nordiska ministerrådets och Nordiska rådets konventioner, resolutioner, rekommendationer och samarbetsprocesser har påverkat och påverkar alltjämt riktlinjerna även för den finländska handikappolitiken.

Många finländska handikapporganisationer är erfarna aktörer i det internationella samarbetet inom handikap-

politiken. De är engagerade i utvecklingssamarbetsprojekt i synnerhet tillsammans med handikapporganisationer i länder i Mellersta och Östra Afrika, Latinamerika, Asien och Östeuropa. Organisationernas europeiska och globala samarbets- och verksamhetsnätverk har arbetat aktivt sedan 1980-talet.

Målsättning och utvecklingstrender

Det internationella samarbetets betydelse för den nationella handikapppolitiken och utstakningen av den är stor. Förpliktelserna inom det internationella samarbetet binder Finland som avtalspart och medför ett perspektiv på det arbete som utförs av aktörerna inom den nationella politiken. Den internationella bevakningen av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande rättigheterna stödjer en ansvarsfull och långsiktig finländsk handikapppolitik.

Det internationella samarbetet erbjuder kanaler och ett flertal processer inom vilka för oss viktiga handikappolitiska frågor kan tas upp till diskussion och behandling i ett vidare sammanhang. Finland strävar i sina utlandsrelationer efter att effektivisera genomförandet av rättigheter för personer med funktionsnedsättning i främsta rummet genom att integrera rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i de olika politik- och verksamhetssektorernas arbete. På samma sätt genomförs handikapps specifika projekt och program som kompletterar integreringen. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning inkluderas i nationella och internationella program och riktlinjer, utvecklingspolitikens regionala och lokala projekt medräknade.

Finland verkar för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i Europeiska unionen, Förenta natio-

nerna, internationella institut för utvecklingsfinansiering inom ramen för Europarådet och Europas säkerhets- och samarbetsorganisation samt dessas människorättssystem. Uppgörandet av regeringens handikappolitiska program (VAMPO) stödjer ett helhetsbetonat främjande och genomförande av FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Finländska handikapporganisationer spelar en betydande roll som aktörer inom handikappolitiskt utvecklingsarbete och stöd för handikapporganisationer och regeringar i utvecklingsländerna. Även det internationella handikappolitiska samarbetet mellan läroanstalter i Finlands närområden och i många utvecklingsländer har varit banbrytande och resultatrikt. Att fortsätta arbetet på den grund som redan lagts är naturligt och nödvändigt.

Handikapporganisationernas centrala roll till trots faller det primära ansvaret för att respektera, skydda och genomföra rättigheterna för personer med funktionsnedsättning på regeringarna på grund av de internationella konventionerna. Det är bra att klart framföra regeringarnas skyldigheter samt de rättigheter som tillkommer varje person med funktionsnedsättning såväl i samverkan mellan regeringarna som i det internationella samarbetet mellan organisationerna.

Åtgärder som ska vidtas (2010–2015)

För främjandet av handikappolitiken som genomgående tema i de internationella samarbetsprocesserna, i program, projekt och olika forum ansvarar huvudsakligen UM samt beroende på innehållet i verksamheten även andra förvaltningsområden. Aktörer inom samarbetet i den internationella handikapp- och utvecklingspolitiken är också branschens finländska organisationer och läroanstalter.

3.14.1. FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

116. Ratificeringsprocessen för konventionen och det tillhörande frivilliga protokollet slutförs (FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning). Ratificeringsprocessen omfattar även den i konventionens artikel 33.2 avsedda strukturen för främjande, skyddande och uppföljning av verkställandet av konventionen, i vilken enligt behovet ingår ett eller flera oavhängiga system för upprätthållande, förstärkande, inrättande eller utnämning.

Ansvarsministerium: UM

Andra centrala ministerier: Särskilt SHM, även alla andra ministerier beträffande ratificeringsåtgärderna inom sitt eget förvaltningsområde

Tidtabell: 2011–2016. Ratificeringen av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är då den görs utan reservationer bunden till genomförandet av de ändringar i lagstiftningen som förutsätts i VAMPO-programmets åtgärder 4 och 37. Då Finland genomför internationella avtalsförpliktelser strävar landet i första hand efter att harmonisera den nationella lagstiftningen med bestämmelserna i det avtal som ska sättas i kraft.

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Finland undertecknade i mars 2007 FN-konventionen om rättigheter för personer med nedsatt funktionsförmåga samt det tillhörande frivilliga protokollet.

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 43; GL 22 §, 94 §, 95 §

3.14.2. Handikappolitiken som genomgående tema i det internationella samarbetet

117. Om genomförande av rättigheter för personer med funktionsnedsättning rapporteras med stöd av FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och vid behov även av andra internationella konventioner om mänskliga rättigheter.

Ansvarsministerium: UM

Andra centrala ministerier: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Rapportering om genomförande av rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Förpliktelse: Bland annat FN-konventionen artikel 33, artikel 35 och artikel 38

118. Den handikappolitiska aspekten inkluderas i riktlinjerna för Finlands internationella människorättspolitik som genomförs med hjälp av ett multilateralt samarbete och i mån av möjlighet inom ramen för bilaterala kontakter.

Ansvarsministerium: UM

Andra centrala ministerier: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Rapportering till riksdagen, externa evalueringar

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 32, artikel 33, Statsrådets redogörelse om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna 2009

119. På områden för samarbete mellan stater genomförs samordnad påverkan av hur handikappolitiska aspekter framhålls och hur genomförandet av dem uppföljs (i linje med EU-konceptet bl.a. OECD:s socialpolitik, trafiken etc; NR:s arbete, Nordic Plus, övriga multilaterala organisationer)

Ansvarsministerium: UM och till de delar det nationella ansvaret för samordning faller på ett annat ministerium, ifrågavarande ansvarsministerium

Andra centrala ministerier: Alla ministerier till den del deras eget förvaltningsområde berörs

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Bland annat rapportering till riksdagen; eventuella externa evalueringar

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 32

120. De nationella anvisningarna för projektförvaltning förnyas så att det handikappolitiska perspektivet systematiskt integreras i dem.

Ansvarsministerium: UM

Tidtabell: 2010

Finansieringsbehov: Ingen separat finansiering

Mätare för uppföljning, indikatorer: Riktlinjer för projektförvaltning: kontroll av att det handikappolitiska perspektivet finns med

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 32; Statsrådets redogörelse om handikappolitiken, bakgrundsmaterial; GL 22 §

121. Genomförandet av Finlands regionala utvecklingspolitik och FN:s millenniemål koordineras, regleras och finansieras så att det handikappolitiska perspektivet beaktas som genomgående tema i de olika sektorernas program- och projektplanering samt genomförande och så att en satsning görs på identifiering och spridning av goda exempel inom relevanta sektorer (hälsa, undervisning, ekonomi, lantbruk, skog, miljö, infrastruktur etc.). Detta kompletteras med stöd till utvecklingsprojekt som riktar sig till personer med funktionsnedsättning och likaså framhålls handikapperspektivet aktivt i den utvecklingspolitiska dialogen.

Ansvarsministerium: UM

Andra centrala ministerier: UKM, SHM/Institutet för hälsa och välfärd, övriga förvaltningsområden

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Beaktas i budgetplaneringen

Mätare för uppföljning, indikatorer: Antal projekt som innefattar handikappfrågor, finansiering och andel av projekt inom relevanta sektorer

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 32

122. Den handikappolitiska kompetensen förbättras hos arbetstagarna inom utrikesministeriets förvaltningsområde (tjänstemän, rådgivare, anställda vid beskickningarna etc.) med hjälp av anvisningar och utbildning.

Ansvarsministerium: UM

Andra centrala ministerier: SHM/Institutet för hälsa och välfärd

Tidtabell: Fortlöpande

Finansieringsbehov: Beaktas i budgetplaneringen

Mätare för uppföljning, indikatorer: Antal och andel utbildningar som innehåller handikappfrågor

Förpliktelse: FN-konventionen artikel 32

4. GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING AV FINLANDS HANDIKAPPOLITISKA PROGRAM

4.1. GENOMFÖRANDE

De centrala instanser som genomför åtgärderna i det handikappolitiska programmet är arbets- och närings-, kommunikations-, miljö-, undervisnings- och kultur-, social- och hälsovårds-, justitie-, inrikes-, utrikes- och finansministeriet. En del av åtgärderna genomförs av ministerierna själva, en del delegeras till ämbetsverk, institutioner eller andra organisationer inom förvaltningsområdet. Om genomförandet avtalas i resultatavtalsförhandlingarna, genom andra arbetsfördelningsavtal och styrningsförfaranden.

Åtgärderna inom dessa nio förvaltningsområden har en avgörande betydelse för genomförandet av det handikappolitiska programmet. De centrala besluten om riktlinjer, planering, styrning och strategiskt verkställande av handikappolitiken genomförs inom dessa förvaltningsområden.

Genomförandet av programmet förutsätter ytterligare förberedelser av ett flertal konkreta åtgärder, exaktare etappindelning och resursfördelning på vart och ett ansvarigt förvaltningsområde. Etappindelningen ska anpassas till den tidtabell för genomförande som avtalats i programmet. Kostnaderna för åtgärderna och fördelningen av dem på olika år preciseras i den beredning som sker inom vart och ett förvaltningsområde. På samma

sätt kommer avtal om en eventuell kostnadsfördelning och former för samarbete att ingås mellan de olika förvaltningsområdena.

En del av åtgärderna inom programmet förutsätter ett åtagande som sträcker sig ett antal år framöver. Syftet är att dessa åtgärder ska förberedas inom förvaltningsområdet i fråga på ett sådant sätt att de kan beaktas i de regeringsprogram som följer.

För de ledande tjänstemännen inom förvaltningsområdenas olika sektorer är det i fortsättningen nödvändigt att allt tydligare inkludera ett handikappolitiskt handlingsmönster i sitt arbete. Ett exempel på arbete i rätt riktning är jämställdhetsarbete. Perspektivet jämställdhet mellan kvinnor och män har redan införts i arbetet inom förvaltningsområdenas olika sektorer. Att beakta rättigheter och möjligheter för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning inom helheten för jämställdhetsarbetet stöter likväl alltså på svårigheter.

Inom förvaltningsområdena ska handikappolitisk kunskap förbättras genom att sakkunniga som tjänstgör inom olika sektorer bereds större möjligheter till interaktion. Ett samarbete mellan förvaltningsområdena av mer systematisk karaktär leder till ett framgångsrikt genomförande av åtgärderna, höjer deras effekt och möjliggör en mångsidig uppföljning.

4.2. UPPFÖLJNING

4.2.1. Handikappolitiskt program (2010–2015)

Uppföljningen av hur åtgärderna i programmet genomförs förutsätter aktiva insatser hos förvaltningsområdena. Det huvudsakliga ansvaret för uppföljningen faller på det förvaltningsområde som ansvarar för varje åtgärd i frågan.

Beredningen av samordnandet av uppföljningen inleds så fort programmet har blivit färdigt. I det första skedet fungerar Riksomfattande handikapprådet (Vane) som samordnande organ för uppföljningen. I dess medlemskår är sju olika ministerier företrädade, handikapporganisationerna, Institutet för hälsa och välfärd (THL) och Finlands Kommunförbund. Om uppföljningen som helhet, samordnandet av arbetet, precisering av tyngdpunkter och tidtabell avtalas var för sig utifrån beredningen.

Tyngdpunkten under uppföljningens första skede utgörs av de fem åtgärdshelheter som i programmet utsetts till primära. Dessa är 1. att bereda och sätta de författningsändringar i kraft som förutsätts för ratifieringen av FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, 2. att förbättra den socioekonomiska ställningen och förebygga fattigdom för personer med funktionsnedsättning, 3. att säkerställa tillgången till specialtjänster och stödåtgärder samt kvaliteten på dem i olika delar av landet, 4. att åstadkomma en omfattande förbättring av tillgängligheten i samhället och 5. att stärka handikappforskningens ställning, förbättra kunskapsbasen och utveckla högklassiga och mångsidiga metoder att stödja genomförandet och uppföljningen av handikappolitiken.

Alla ovan nämnda åtgärdshelheter innehåller ett flertal konkreta åtgärder, förpliktar flera förvaltningsområden och omfattar många år. För den skull är det nödvändigt att parterna diskuterar och avtalar om en precisering av tyngdpunkterna och tidtabellen.

En del av åtgärderna i programmet kan enklast följas upp genom att det konstateras om de har genomförts eller inte har genomförts. Uppgifter som regelbundet insamlas om antal och kostnader bidrar för sin del till

uppföljningen. Annan information om mängd eller kvalitet, till exempel separata utredningar eller information från välfärdsrapporter som uppgjorts på lokal nivå, kan också utgöra användbart material till stöd för uppföljning.

4.2.2. Handikappolitik

Metoderna för långsiktig uppföljning av handikappolitiken bör framöver göras mångsidigare. Det behövs indikatorer och tillförlitliga mätare med vilka man kan följa med samhällsliga utvecklingstrender och se hur rättvisa och bekämpning av diskriminering framskrider. Likaså är det nödvändigt att utveckla tillförlitliga och användbara indikatorer för att följa hur handikappolitiken fungerar. Förutom uppföljningen bidrar de även till planering och utvärdering av åtgärder. Arbetet för utvecklande av indikatorer ska utföras i samverkan med handikapporganisationerna. Information behövs om egna erfarenheter hos människor med funktionsnedsättning, hur åtgärderna framskrider och eftersträvar resultat uppnås.

Utfrågningar, barometrar och mätare som utvecklats för olika användningsändamål borde utvidgas så att information med hjälp av dem skulle fås även om hur samhällslig delaktighet och jämlikhet utvecklas och upplevs av personer med funktionsnedsättning. Uppföljning på nationell nivå av bl.a. utslagning, levnadsförhållanden och hälsotillstånd samt uppföljning av jämlikhet och hatbrott kan medföra betydande bakgrundsinformation för uppföljningen av handikappolitiska åtgärder och målsättningar.

4.2.3. Uppföljning av genomförandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning

Finland har undertecknat FN-konventionen samt det tillhörande frivilliga protokollet. Det handikappolitiska programmet utgör en del av verkställandet av FN-konventionen.

Verkställandet av FN-konventionen följs på både nationell och internationell nivå. På internationell nivå övervakas verkställandet av en kommitté som har inrättats i och med konventionen (34 artikeln). I kommitténs uppgifter ingår bland annat att studera avtalsparternas periodiska rapporter samt att presentera förslag och allmänna rekommendationer. Med det frivilliga protokollet införs en individuell klagorätt i fråga om de rättigheter som anges i konventionen samt ett prövningsförfarande som riktar sig mot protokollsparterna (artikel 6). På det nationella planet ska konventionsparterna utse en nationell kontaktpunkt, överväga att inrätta eller utse en samordningsmekanism samt bibehålla eller förstärka en struktur som består av en eller flera oberoende mekanismer för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen, eller utse eller upprätta en sådan struktur (artikel 33).

Finland har som medlemsstat i EU bundit sig även till EU-bestämmelserna.

Finland uppmuntrar medborgarsamhället, i synnerhet personer med funktionsnedsättning och de organisationer som företräder dem att aktivt delta i övervakningen av att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning genomförs.

5. HANDIKAPPOLITIKENS FINANSIERING OCH RESURSER

Grunden för Finlands handikappolitik och dess finansiering utgörs av det nordiska välfärdstänkandet.

Målsättningen är att säkerställa de tjänster medborgarna behöver oberoende av deras ekonomiska eller sociala ställning. Offentliga tjänster finansieras till största delen med skattemedel. Staten deltar genom statsandelarna i finansieringen av de tjänster som ordnas av kommunerna.

Utgångspunkten för en hållbar handikappolitik är att hela samhället och de tjänster och stödåtgärder det tillhandahåller står till allas förfogande. Då de allmänna tjänstemekanismerna fungerar är behovet av specialtjänster ofta mindre eller skjuts upp till en senare tidpunkt. Genom att de allmänna tjänsterna förbättras kan kostnadsstrukturens uppbyggnad påverkas och en ekonomiskt hållbarare handikappolitik förverkligas.

Om servicebehovet inte kan tillgodoses med hjälp av de allmänna tjänsterna, har en person med funktionsnedsättning rätt till specialtjänster och stödåtgärder. Dessa är antingen underställda kommunernas särskilda skyldighet att ordna tjänster eller tjänster bundna vid budgetanslag. Till de tjänster som ordnas på grund av en särskild skyldighet har en person med funktionsnedsättning en subjektiv rätt. I synnerhet i små kommuner kan det ha varit svårt att ordna och finansiera dyra specialtjänster på grund av den knappa tillgången på såväl finansiering som yrkesutbildad personal.

En reform av finansieringsmodellen för handikapp-tjänster har länge varit aktuell. Ett centralt mål har varit att finna lösningar för att säkerställa en tillräckligt solid grund för handikapptjänsterna för vilka kommunerna bär ansvaret. För att säkra finansieringen har bland annat en omdirigering av skatteavdragen framförts liksom även en koppling av socialförsäkringarna till kostnadsutjämnin-gen. Den sistnämnda modellen tas för den nya tolk-ningslagstiftningens del i bruk år 2010. Dessutom har en handikappkoefficient tagits i bruk år 2006 samt regionalt samarbete och regionsamarbete och olika verksamhets-sätt utvecklats i syfte att ordna och producera tjänster. Om de genomförda reformernas konsekvenser för kost-nader, resurser för handikapptjänster eller tillgång till sådana finns det tills vidare ett fåtal forskningsresultat.

Av de 122 åtgärderna i det handikappolitiska program-met kan mer än hälften genomföras inom förvaltnings-områdena utan behov av tilläggsfinansiering. Det gäller att omorganisera verksamhetsmodellerna, effektivisera genomförandet och förbättra samarbetet. I första han för-utsätter detta tjänstemannaarbete och kostnadsneutrala lösningar. Omkring en fjärdedel av åtgärderna föranleder ett behov av tilläggsfinansiering. En del kostnadseffekter kan redan uppskattas. För många åtgärders del förutsätter en uppskattning av kostnadseffekterna en noggrannare planering och etappindelning inom förvaltningsområdet. Utgångspunkten är att åtgärder i enlighet med program-met kan genomföras inom den helhet som består av statsrådets rambeslut och den budget som är i kraft vid tidpunkten i fråga. I programmet föreslås en extra sats-ning på specialtjänster. Den skulle finansieras på så sätt att de resurser som använts till skattestöd allokeras till en aktiv handikappolitik.

För att säkerställa en ekonomiskt hållbar handikappolitik behövs förutom en grund för finansieringen en tillräckligt stor och kompetent yrkesutbildad personal, samarbete mellan olika aktörer samt en sådan uppläggning av tjänsteprocesser och tjänstestrukturer att de stödjer de resultat som eftersträvas. Med tanke på en god samhällsplanering är det väsentligt att kommuner, regioner och övriga aktörer inom den samhälleliga och den privata sektorn har tillräckligt med handikappolitisk kompetens till sitt förfogande. De kommunala handikappråden utgör en betydande resurs i de regioner och kommuner där de verkar. Handikappråden besitter en vidlyftig sakkunskap om funktionsnedsättning. I fortsättningen är det nödvändigt att få deras expertis i allmänare användning. Endast på detta sätt är det möjligt att komma framåt i en samhällsplanering vars syfte är att åstadkomma en jämlik och rättvis ställning i samhället för personer med funktionsnedsättning.

6. MOT EN HÅLLBAR HANDIKAPPOLITIK

Med hjälp av det handikappolitiska programmet vill man förstärka utvecklingstrender som bidrar till att förverkliga en rättvis ställning i samhället för personer med funktionsnedsättning.

Målsättningen för åtgärderna och åtgärdshelheterna är att integrera handikappolitiken, främja pluralistiska attityder och värderingar och förbättra tillgängligheten. En långsiktig handikappolitik kan genomföras endast med hjälp av högklassiga metoder och instrument. I programmet fästs dessutom uppmärksamhet vid specialtjänster som banbrytande tjänster vars funktionalitet i första hand avgör hur rättigheter och friheter för personer med funktionsnedsättning förverkligas i praktiken.

6.1. SJÄLVBESTÄMMANDERÄTT OCH VALFRIHET

Respekt för den egna viljan och den åsikt personer med funktionsnedsättning företräder, individualitet och valfrihet utgör hörnstenarna i våra dagars handikappolitik. Programmet innehåller ett flertal åtgärder som syftar till att säkerställa att självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning i olika åldersstadier förverkligas på samma villkor som för andra jämnåriga. Exempel på åtgärder som främjar detta syfte är *att rätten till val av boende- och hemkommun förverkligas, en mekanism för säkerställande av personlig assistans inrättas, styrningen av serviceplaner blir klientcentrerad, lagstiftning och förfaranden för intressebevakning på ett ändamålsenligt sätt relateras*

till handikappolitiken samt att självbestämmanderätten förstärks och den reglering som begränsar den revideras.

Självbestämmanderätt innebär en persons rätt till självständigt övervägande, beslutsfattande och handlande i angelägenheter som gäller personen själv. Om resurser – förmåga eller kraft – att uttrycka sin egen vilja saknas, är det vanligtvis möjligt att stödja en person med funktionsnedsättning så att besluten kan fattas i samförstånd med honom eller henne.

Beslutsfattande med stöd är en term som beskriver denna verksamhet. Att termen tas i allmänna användning gör metoden mer känd och stödjer en vidareutveckling av den.

Hörnstenar i programmet är respekt för den egna viljan och den åsikt personer med funktionsnedsättning företräder, yttrandefrihet och individualitet. Rätten till egen kultur och användning av Finlands officiella språk hos myndigheter och i samband med tjänster på sådant sätt som förutsätts i lagstiftningen utgör en väsentlig del av individens självbestämmanderätt och valfrihet. Det innebär vid sidan av tillgång till tjänster även produktion av information som finns att tillgå om tjänsterna i överensstämmelse med språklagstiftningen. En åsikt som företräds av ett barn med funktionsnedsättning ska respekteras på samma sätt som en vuxen persons åsikt. Då ett litet barns självbestämmanderätt och valfrihet förverkligas fungerar barnets föräldrar och närstående som förespråkare för barnet.

6.2. ATTITYDER OCH VÄRDERINGAR

Programmet innehåller ett flertal åtgärder som syftar till att skapa utrymme för mångfald och respekt för olikhet i samhället. Personer med funktionsnedsättning,

både barn och vuxna, kvinnor och män, har lov att vara funktionshindrade, med tillhörande samhälleliga rättigheter och skyldigheter. Förändringar eftersträvas med hjälp av ett stort urval olika medel: utbildnings- och informationsarbete, förbättrad yrkeskunskap, revidering av bestämmelser som står i strid med våra dagars handikappolitiska tänkande, regelverk och begrepp samt förbättring av kunskapsunderlag och utnyttjande av information. Exempel på åtgärder är *korrigerings- och utvärdering av begrepp och termer som står i strid med våra dagars handikappolitik, förbättrade kunskaper om jämlikhet och tillgänglighet hos den yrkesutbildade personalen inom de olika förvaltningsområdena, bl.a. inom sektorerna för lagstiftning, säkerhet, undervisning, hälso- och sjukvård, bostadsbyggande och miljöplanering samt utrikesförvaltning.*

Alla människor har rätt att verka inom sina samfund och i samhället så att jämlikheten förverkligas även i praktiken. Syftet med programmet är att förstärka en engagerande samhällsutveckling. Det innehåller även åtgärder som syftar till att säkerställa möjligheterna för att också personer med funktionsnedsättning ska kunna fullgöra sina skyldigheter som samhällsmedlemmar. I programmet nämns exempel på sådana åtgärder som hänför sig till *medborgerliga rättigheter, röstning, arbete och skolgång.*

För att en handikappolitisk värderings- och attitydförändring klart och tydligt ska kunna genomföras i samhället krävs det av förvaltningsområdena – och även av andra samhälleliga aktörer – konsekventa åtgärder som genomförs i bestämda etapper. Syftet med bearbetandet av attityder och värderingar är att påverka rådande åsikter och uppfattningar så att alla människor tillsammans kan bygga upp samhället. De behov som härrör från

funktionsnedsättning beaktas som en del av planeringen och genomförandet i allmänhet. Tillgängliga miljöer, fungerande tjänster och användbara produkter förstärker människors jämlikhet och motverkar diskriminering.

Att attityder och värderingar som värdesätter mångfald i samhället växer sig starkare leder till en hållbar handikappolitik. Attitydarbetet stödjer och lägger grunden till en positiv eftersträvan svärd utveckling. För att en person med funktionsnedsättning ska kunna arbeta och orka med sitt arbete är det väsentligt att obehindrad information och kommunikation i anknytning till arbetsplatsen och arbetet kombineras med ett gott bemötande och attitydklimat på arbetsplatsen och i samhället.

6.3. ETT TILLGÄNGLIGT FINLAND

Programmet förutsätter under de närmaste åren en kraftig satsning på tillgängligheten i det finländska samhället. Med hjälp av den kan samhällets sociala, kulturella, ekologiska och ekonomiska hållbarhet och rättvisa förstärkas. Målsättningen är att med mångsidiga medel säkerställa planering och genomförande av tjänster, miljöer och produkter så att alla människor kan använda dem.

Svår tillgänglighet i fråga om miljö, rörlighet, informationstillgång och kommunikation, tjänster och produkter diskriminerar människor med funktionsnedsättning. Diskriminering är i och för sig förbjuden. Hur svår tillgänglighet ska avskaffas och förebyggas är det skäl att granska som en vittomfattande helhet. Det är viktigt att stödja en planering som omfattar många områden och ibruktagandet av den, ett forsknings- och utvecklingsarbete om tillgänglighet och att ytterligare utreda bekämpning av diskriminering med hjälp av normstyrning.

En del åtgärder i programmet förutsätter att existerande hinder undanröjs, andra att fungerande framtidslösningar skapas. De förstnämnda åtgärderna företräds av åtgärden *ombyggnad av svårtillgängliga lokalteter senast år 2020* som förpliktar alla förvaltningsområden. De sistnämnda företräds av *utvecklandet av uppföljningen av en lättillgänglig kommunikationspolitik, vidareutveckling av den offentliga förvaltningens elektroniska tjänster samt tillgängligheten till kollektivtrafikmedlen*. Exempel på de sistnämnda åtgärderna är även *anvisningar för tillgänglighet i planläggningen, utveckling av lagstiftning om nya byggnader och harmonisering av tolkningar, utveckling av innovativa lösningsmodeller samt förbättringar av tillgängligheten i arbets- och inlärningsmiljöer, till social- och hälsovården samt till idrotts- och kulturtjänsterna*.

Målsättningen är att säkerställa tillgängliga verksamhetskedjor utan avbrott. Det betyder till exempel att det är möjligt att smidigt och utan avbrott ta sig fram mellan hemmet, arbetsplatsen, skolan, ställen för tjänster och fritidsaktiviteter och dessas närmiljöer. Det betyder också tillgänglighet till alla dessa lokaler, ställen och fortskaffningsmedel och kommunikation mellan dem. Förverkligandet av principerna för en planering som lämpar sig för alla till alla delar av den verksamhetskedja för vilken de olika förvaltningsområdena ansvarar utgör en förutsättning för en samhällsutveckling som tar avstånd från diskriminering. Medvetenheten om tillgängligheten och förbättrandet av den kan lyftas fram och göras till likadana samhällspåverkande utvecklingstrender som miljömedvetenheten.

6.4. EN UTVÄRDERING AV HANDIKAP- POLITIKENS KONSEKVENSER

I programmet betonas utvecklingen av mångsidiga och högklassiga metoder som stöd för genomförandet och uppföljningen av handikappolitiken. Genom en utvärdering av handikappolitiska konsekvenser kan förvaltningsområden och andra samhällseliga aktörer systematiskt medverka till att en rättvis samhällselig ställning för personer med funktionsnedsättning förverkligas. En förhandsuppskattning av konsekvenserna ger information om de effekter som eftersträvas med besluten, även om eventuella negativa effekter. Med hjälp av en förhandsuppskattning kan sådana konsekvenser av besluten bekämpas som eventuellt leder till diskriminering och ojämlikhet.

Det väsentliga är en bedömning som genomförs i beredningen av föreskrifter, projekt och program. I bedömningen framförs konsekvenser som beslutsfattandet kan förväntas medföra för människor med funktionsnedsättning. Synpunkter på olika gruppers intressen som möjligtvis står i strid med varandra tas upp och för dessa frågor eftersträvas rättvisa, heltäckande lösningsmodeller. Uppskattningen av konsekvenserna borde faktiskt utgöra en fast del av den process med hjälp av vilken förvaltningsområdena fattar beslut och omsätter dem i praktiken.

Erfarenheten av uppskattningen av de handikappolitiska konsekvenserna (VAMAUS) som ett element i författningsberedningen eller beslutsfattandet är tills vidare mycket knapphändig. Ett systematiskt ibruktagande av uppskattningsmetoden förutsätter en vidareutveckling av den. Likaså behövs utbildning som stödjer ibruktagandet av uppskattningen av konsekvenserna. I det

kommunala och lokala beslutsfattandet är det framöver nödvändigt att kännbart förbättra bedömningen av de handikappolitiska konsekvenserna. På den lokala nivån är en förutsättning för framgångsrikt genomförande av bedömningen att man har tillgång till handikapprådens och handikapporganisationernas expertis i samarbetet.

6.5. ATT SÄKERSTÄLLA JÄMLIKHET OCH DELAKTIGHET

Programmet innehåller ett flertal åtgärder som syftar till att säkerställa samhällelig delaktighet och samhälleligt deltagande med hjälp av klientcentrerade specialtjänster och stödåtgärder vid rätt tidpunkt och i tillräcklig omfattning. Sådana är till exempel *uppföljning av tillgången till och kvaliteten på handikapptjänster samt fortgående utvecklingsarbete och ett bra genomförande av assistentarrangemanget och den personliga tjänsteplanen*. Specialtjänster kan i regel inte ersättas med andra tjänster. Specialtjänster och stödåtgärder skapar förutsättningarna för förverkligandet av de grundläggande rättigheterna och en rättvis samhällelig ställning för personer med funktionsnedsättning.

7. GEMENSAMT ANSVAR

Programmets åtgärder förpliktar de olika ministerierna och deras förvaltningsområden till ett konkret handikappolitiskt arbete under åren 2010–2015 och därefter. För att genomföra en heltäckande handikappolitik behövs vid sidan av den offentliga sektorn även den privata sektorns satsning i hela sin omfattning.

Programmets åtgärder stödjer de olika aktörernas gemensamma ansvar. Centrala strategiska aktörer och ansvariga inom utvecklingen av den byggda miljöns informations- och kommunikationsstrukturer är miljö- samt kommunikationsministeriet och de offentliga och privata aktörerna inom deras förvaltningsområden. För utvecklingen av tjänsters tillgänglighet ansvarar alla ministerier beträffande sin egen verksamhet. Det är viktigt att förvaltningsområdena aktivt använder medel med vilka de kan verka för att den privata sektorn tar ett ansvar för handikappolitiken. Finansieringsansvaret för åtgärderna faller på respektive ministerium och dess förvaltningsområde.

7.1. DEN OFFENTLIGA SEKTORN

Den statliga handikappolitiken ger kommunerna och de andra aktörerna ramar och förutsättningar för planering och genomförande av handikappolitik. Staten skapar förutsättningarna med hjälp av lagstiftning och styrning. Staten bär i sista hand ansvaret för rättvisa levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning och för förutsättningarna i samhället för dessa villkor. Utgångspunkten i programmet är att den offentliga makten har ledarrollen i

handikappolitiken. Statsförvaltningen är i sitt eget arbete och sin utstakning en vägvisare i den handikappolitiska verksamheten för kommunerna, de andra lokala myndigheterna och den privata sektorn.

Det handikappolitiska programmet innehåller ett flertal åtgärder som syftar till att säkerställa att lagstiftningen och de rättigheter och skyldigheter den definierar gäller personer med funktionsnedsättning även i praktiken. Till exempel *valdeltagandet förutsätter att hela röstningsprocessen är lättillgänglig, vid sidan av själva röstningen och tillgången till information med anknytning till den även resan hemifrån till vallokalen och tillbaka inklusive bevarandet av valhemligheten*. Vid behov stöds den övriga lagstiftningen av speciallagstiftning och anpassningsåtgärder. Dessa åtgärder behövs då det inte annars är möjligt att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika rättigheter och möjligheter att fullgöra sina skyldigheter.

Inom samtliga förvaltningsområden betyder sektoransvaret att handikappolitiken systematiskt binds ihop med allmänna planer, beslut och program på nationell, regional och lokal nivå. För en del av åtgärderna i programmet fördelas ansvaret på två eller flera förvaltningsområden. Exempel på fördelat ansvar är *ändringen av bestämmelserna i lagen om hemkommun samt de åtgärder som hänför sig till förbättring av boendesäkerheten*. För en del av åtgärderna faller det primära ansvaret på samtliga förvaltningsområden. Sådana åtgärder är *att förstärka handikappforskningens ställning och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning samt att förbättra tillgängligheten och säkerställa tillgängligheten i samtliga förvaltningsområdets verksamheter*.

En betydande del av åtgärderna i programmet föranleder inget behov av tilläggsfinansiering för förvaltningsom-

rådena. Det handlar om att omorganisera verksamheter och effektivisera användningen av de resurser som står till förfogande. En del av åtgärderna i programmet betonar ett fortsatt utnyttjande av resultat som redan uppnåtts inom förvaltningsområdena.

Många av programmets åtgärder för de närmaste åren är likväl klart bundna till en tillräcklig finansiering från den offentliga ekonomin. Sådana är bl.a. *säkerställandet av en tillräcklig mängd investeringsbidrag för boende, en justering av maximibeloppen av social- och hälsovårdens klientavgifter eller en justering uppåt av bestämmelsen om 65 års åldersgräns för medicinsk rehabilitering för personer med svåra funktionsnedsättningar.*

7.2. DEN PRIVATA SEKTORN

Alla samhällseliga aktörer har ett handikappolitiskt ansvar. Programmet innehåller åtgärder med vilka förvaltningsområdena kan verka för att den privata sektorn tar ett ansvar för handikappolitiken. Exempel på åtgärder är att *statsandelssystemet genomförs så att tillgänglighet förverkligas för idrotts- och kollektivtrafiktjänsternas del eller att säkerhet och räddningsåtgärder för personer med funktionsnedsättning beaktas i anvisningarna för säkerhetsplanering för fastigheter och bostadsaktiebolag.* Den offentliga sektorn bör alltså utnyttja och utveckla det urval av metoder med hjälp av vilka den privata sektorns tillgänglighets- och jämlikhetsarbete effektiviseras.

Aktörerna inom servicebranschen har ett stort intresse av att förstora sin kundkrets och göra klienterna nöjdare. Tillgänglighet och smidig betjäning hos handels- restaurang-, frisör-, turism-, trafik-, badinrättnings-, motions-, kommunikations-, säkerhets- och andra tjänsteföretag avgör för sin del hur väl tjänsterna fungerar. Till exempel

utgör tillgänglighet inte ännu en betydande ekonomisk konkurrensfördel, men framöver, i synnerhet i och med att befolkningen åldras, antas den bli det. Tjänstesektorns kompetens kan förbättras på många sätt. Förbättring av kunskaper och utbildning samt attitydpåverkan är utmärkta tillvägagångssätt.

7.3. MEDBORGARORGANISATIONER

En elementär fråga i våra dagars handikappolitik är huruvida människor med funktionsnedsättning själva är centrala aktörer inom handikappolitiken. I ett öppet demokratiskt samhälle är utgångspunkten att människor själva ska kunna påverka både sitt eget liv och utvecklingen av sin grupp och sitt samhälle. Till stöd för beslutsfattandet behövs det en allt större arbetsinsats för medborgarsamhällspolitik. Likaså behövs erfarenhetsbaserad kunskap om de behov personer med funktionsnedsättning har och de lösningar som bäst svarar mot behoven. En kursändring förutsätter att växelverkan mellan medborgarsamhället och det allmänna förbättras samt att organisationernas verksamhetsförutsättningar stärks.

I programmet betonas organisationernas faktiska delaktighet. Deras sakkunskap behövs i beredningen av beslutsfattandet, genomförandefasen och uppföljningen. Detta gäller särskilt beslutsfattande som hänför sig direkt till planer och program för personer med funktionsnedsättning eller som påverkar deras rättsliga, ekonomiska, sociala eller kulturella ställning i samhället.

I programmet ingår ett flertal åtgärder som bidrar till att förstärka en öppen dialog och samverkan mellan organisationer och förvaltningsområden som företräder personer med funktionsnedsättning. Exempel på

detta utgörs av *det arbete som hänför sig till utveckling och praktisk användning av informations- och kommunikationsteknik, det elektroniska kommunikationsfältet, planeringen av bostadspolitiska program och forskningsprojekt som skall genomföras i form av samarbete. Att ta vara på och engagera handikappolitisk sakkunskap i arbetet hos den jämlikhetsmyndighet vars inrättande håller på att förberedas* är en viktig åtgärd. Syftet är att säkerställa att jämlikheten beaktas i tillräckligt stor utsträckning i det nya organets verksamhet.

När på hälften av vårt lands kommuner har redan den mångsidiga erfarenheten och expertisen hos kommunala och regionala handikappråd till sitt förfogande. Den utnyttjas likväl inte tillräckligt. Beslutsfattarna har kanske ännu inte alldeles klart för sig vilken nytta en öppen dialog och växelverkan medför för beslutsfattandet. Det är uppenbart att ett samarbete stöder kohesionen i samhället, förbättrar tillgängligheten och säkerheten i livsmiljöerna och tar sig uttryck i kundorienterade tjänster, färre separatlösningar och i form av kostnadseffektivitet. Problemet gäller de facto att få samarbetet mellan kommuner och organisationer att anta en systematisk grund. Handikapprådets livskraft har stor betydelse för möjligheter till samhällelig påverkan, delaktighet och välfärd för personer med funktionsnedsättning.

8. SLUTORD

De 122 åtgärderna i Finlands handikappolitiska program (VAMPO) bildar en helhet som lägger en solid grund för förbättring av Finlands handikappolitik under de närmaste åren.

Programmet utstakar också samhälleliga utvecklingstrender som stödjer och i praktiken stärker en rättvis ställning i samhället för personer med funktionsnedsättning.

Det handikappolitiska programmet är en ambitiös vittomfattande helhet. Delaktigheten och jämlikheten för personer med funktionsnedsättning förbättras systematiskt inom politikens alla sektorer. Det gäller att omorganisera, inrikta arbetet och systematiskt följa upp genomförandet. En del av åtgärderna i programmet används till att undanröja nuvarande hinder på vägen mot delaktighet och jämlikhet. En annan del av åtgärderna stödjer långsiktig verksamhet som påverkar förverkligandet av rättigheter för personer med funktionsnedsättning och bekämpning av diskriminering av dem.

En hållbar och ansvarsfull handikappolitik drar stor nytta av åtgärder som följer programmets riktlinjer men inte som sådana ingår i den. Sådana åtgärdshelheter är:

1. Arbete med handikappolitisk terminologi. Funktionsnedsättning är ett begrepp som håller på att utvecklas. Det är bundet till en växelverkan mellan personer med funktionsnedsättning, samhällets attityder och miljön. Då gemensamma begrepp används är det möjligt att föra en strukturerad handikappo-

litisk diskussion. En gemensam terminologi stödjer även ett långsiktigt genomförande av politiken och observationer av korrigeringsbehov. Tills vidare är den handikappolitiska vokabulären till stor del vacklande och inexakt.

2. Att höja medvetenheten om funktionsnedsättning. I samhället behövs det mer kunskap om funktionsnedsättning. Väsentligt är att främja en positiv uppfattning om den förmåga och insats varmed personer med funktionsnedsättning kan bidra till att utveckla samhället. Dessutom behövs det kunskap om hur olika handikapp och sjukdomar påverkar personers liv och om sätt att lindra eller avskaffa dessa konsekvenser. En större medvetenhet ger bättre förutsättningar för samhällelig jämlikhet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning. I praktiken innebär en större medvetenhet informationskampanjer, mångsidigt material att erbjuda medierna, publikationer, artiklar och intervjuer.
3. Analys av samhällseliga faktorer som påverkar handikappolitiken och ställer krav på utveckling av handikappolitiken. I samhället förekommer många utvecklingstrender vilkas konsekvenser för delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning bör utredas ytterligare. På så sätt kan handikappolitiken, samhällets åtgärder och de resultat de lett till främjas mer systematiskt och med bättre inriktning.
4. Att säkerställa delaktighet och likabehandling för ett barn med funktionsnedsättning. I det handikappolitiska programmet har uppmärksamhet fästs vid lika möjligheter för ett barn med funktionsnedsättning och barnets jämnåriga kamrater som ett

genomgående tema i beskrivning, målsättning och utvecklingstrender för ett flertal innehållsområden. Vid tjänster och stöd för barn har särskilt fästs uppmärksamhet i målen för innehållsområdet Ett självständigt liv. I samma sammanhang har rättigheter för föräldrar med funktionsnedsättning betonats till bland annat familjetjänster på samma villkor som för andra föräldrar.

Finland har ratificerat Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (20.11.1989) år 1991. Rättigheter, tjänster och stöd för barn med funktionsnedsättning ska beaktas i enlighet med integreringsprincipen som en del av konventionen om barnets rättigheter, i synnerhet i uppföljningen av den. Rättigheter och tjänster för barn med funktionsnedsättning förverkligas i många avseenden på ett bristfälligt sätt. Tjänster som administreras av flera olika aktörer fungerar inte alltid på ett tillräckligt samordnat och sammanhängande sätt. Det är nödvändigt att var för sig reda ut den helhet som hänför sig till bland annat specialdagvård, specialstöd och behovet av det samt till integreringen av småbarnsfostran, dess behov av utvecklande och korrigerande åtgärder. Det är väsentligt att till exempel se till att barnets uppväxt och utveckling får stöd av tillräckligt små gruppstorlekar och att den personal som arbetar med barnen har en högklassig yrkeskompetens. Dessutom är det nödvändigt att fästa särskild uppmärksamhet vid att stadieövergångarna som är betydelsefulla i undervisningen av barn med funktionsnedsättning förverkligas på ett fördelaktigt sätt. Den första stadieövergången

av detta slag inträffar då barnet flyttar från småbarnsfostran till skolan.

FN:s kommitté för barnets rättigheter har upprepade gånger från Finland efterlyst bättre informationsproduktion om barn med funktionsnedsättning. Dessutom behövs det regelbundet genomförda separata undersökningar om välfärden för barn och unga med funktionsnedsättning. Likaså behövs en utredning om hur 18-årsgränsen i FN-konventionen om barnets rättigheter och andra åldersgränser som berör barnet ska kunna samordnas. Även utredningar om finansieringsfrågor har varit aktuella, bland annat ett ibruktagande av en personlig budget. Principen skulle vara att föräldrarna till ett barn med funktionsnedsättning själva kan bestämma om anskaffning av tjänster och stödåtgärder inom ramen för en budget som fastställs genom en överenskommelse.

BILAGA

STYRGRUPPEN FÖR BEREDNING AV DET HANDIKAPPOLITISKA PROGRAMMET (1.9.2008–31.3.2010)

Kari Ilmonen, social- och hälsovårdsministeriet, direktör,
ordförande

Satu Sistonen, lagstiftningssekreterare, utrikesministeriet

Anna-Elina Pohjolainen, specialsakkunnig 1.9.2008–
11.8.2009, Camilla Busck-Nielsen, lagstiftningsråd, från
och med 11.8.2009, justitieministeriet

Timo Makkonen, överinspektör, 1.9.2008–11.8.2009
och Panu Artemjeff, projektkoordinator, från och med
11.8.2009, som personlig suppleant Pasi Päivinen, speci-
alplanerare, från och med 11.8.2009, inrikesministeriet

Tuomas Sukselainen, budgetråd, finansministeriet

Kaija Suorsa-Aarnio, regeringsråd, undervisningsminis-
teriet, från och med 1.5.2010 undervisnings- och kul-
turministeriet

Aleksandra Partanen, specialsakkunnig, kommunika-
tionsministeriet

Patrik Kuusinen, överinspektör, arbets- och näringsmi-
nisteriet

Raija Hynynen, bostadsråd, miljöministeriet

Riitta Kuusisto, regeringsråd, 1.9.2008–11.8.2009 Jaana Huhta, jurist, från och med 11.8.2009, social- och hälsovårdsministeriet

Kalle Könkkölä, ordförande, Riksomfattande handikapprådet, SHM

Riitta Haverinen, resultatområdesdirektör, som personlig suppleant överläkare Matti Ojala, Institutet för hälsa och välfärd

Sami Uotinen, konsultativ jurist, som personlig suppleant Jaana Viemerö, specialsakkunnig, Finlands Kommunförbund

Merja Heikkonen, ordförande, Finlands handikappforum

Kari Kaukinen, överläkare, Näringslivets centralförbund EK, som personlig suppleant Rauno Toivonen, sakkunnig, Näringslivets centralförbund EK

Pirjo Väänänen, socialpolitisk sakkunnig, personlig suppleant Katja Veirto, socialpolitisk sakkunnig, Finlands Fackföreningars Centralförbund FFC

Aulikki Rautavaara, utvecklingschef, Institutet för hälsa och välfärd, sekreterare

Sari Loijas, överinspektör, social- och hälsovårdsministeriet, sekreterare

Aini Kimpimäki, konsultativ tjänsteman, social- och hälsovårdsministeriet, sekreterare